Муһәммәт
Йүсүп

Аллаһниң гөзәл исимлири

Муһәммәт Йүсүп

Аллаһниң гөзәл исимлири

Издательский дом МИР
Баспа үйі • Нәшрияти
Алмута
2022

Йүсүп Муһәммәт / **Аллаһниң гөзәл исимлири /** – Алмута: “МИР” нәшрияти, 2022 – 168 б.

Шәксизки, бәхитлик һаятниң сири Аллаһ тәалани тонуш вә униңға жүрәктин бағлиништур. Шуңа мусулманлар Аллаһ тәалани тонуш, униң йолиға кириш, униңға жүрәктин бағлиниш, униң билән биллә болуш вә униң көрсәтмиси бойичә иш қилиш арқилиқ езилгән диллириға тәсәлли, солғун чирайлириға тәбәссүм, дәртлиригә дава, қийинчилиқлирдин чиқиш йолини издәйду. Аллаһ тәалани тонумай яшиған һаят изтираплиқ вә азаплиқ һаяттур. Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини билмәслик болса, баяванда гаңгирап жүргәнгә охшайду.

Бу әсәр мусулманларни Аллаһ тәалаға башлашни, уни йеқиндин тонушни, униң гөзәл исимлирини вә сүпәтлирини үгитиду. Аллаһниң исим-сүпәтлири билән мусулманлар униңға дуа қилиду.

«Аллаһниң гөзәл исимлири бар, шуңа, силәр Аллаһни шу исимлар билән чақириңлар...» («Әъраф» сүриси: 180-айәтниң бир қисми).

© Йүсүп М. 2022
© “МИР” нәшрияти, 2022

وَلِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا

«Аллаһниң гөзәл исимлири бар, шуңа, силәр Аллаһни шу исимлар билән чақириңлар...»

(«Әъраф» сүриси: 180-айәтниң бир қисми)

АЛЛАҺ ТӘАЛЛАНИҢ ҚУРЪАН КӘРИМДӘ КӘЛГӘН ИСИМЛИРИ

اللهُ	المُصَوِّرُ	الأَعْلى	الفاطِر	الرَءوف
الرَّحْمَنُ	القاهِرُ	المُتَعالُ	القَوِيُّ	ذُوالجَلالِ
الرَّحِيْم	القَهَّارُ	الحافِظ	المَتِينُ	وَالإِكْرَام
العَفُوُّ	الوَهَّابُ	الحَفِيظُ	الوَلِيُّ	ذُوالطَّوْلِ
الغافِر	الرَّازِق	المُقِيتُ	المَوْلى	الغَنِيُّ
الغَفُورُ	الرَّزَّاق	الحَسِيبُ	الحَمِيد	النُّورُ
الغَفَّارُ	الفَتَّاحُ	الكَرِيم	الحَيُّ	الهادِي
المَلِك	العالِم	الأَكْرَمُ	القَيُّومُ	البَدِيع
المالِك	العَلِيْمُ	الرَّقِيبُ	الواحِدُ	الحَفِيُّ
المَلِيكُ	العَلَّامُ	القَرِيبُ	الأَحَدُ	النَّاصِر
القُدُّوس	القابِض	المُجِيبُ	الصَّمَدُ	النَّصِيرُ
السَّلامُ	الباسِطُ	الواسِعُ	القادِرُ	رَفِيع
المُؤْمِنُ	السَّمِيعُ	الحَكِيمُ	القَدِيرُ	الدَرَجات
المُهَيمِنُ	البَصِيرُ	الحَكَمُ	المُقْتَدِرُ	المُستَعانُ
العَزِيزُ	اللَّطِيفُ	الحاكِمُ	الأَوَّلُ	المُحِيطُ
الجَبَّارُ	الخَبِيرُ	الوَدودُ	الآخِرُ	المُحِيطُ
الكَبِيرُ	الحَلِيمُ	المَجِيدُ	الظَّاهِرُ	الإِلَهُ
المُتَكَبِّرُ	العَظِيمُ	الشَّهِيدُ	الباطِنُ	ذو الفَضل
الخالِقُ	الشَّاكِرُ	المُبِينُ	البَرُّ	ذو المَعارِج
الخَلاَّقُ	الشَّكُورُ	الحَقُّ	التَّوابُ	الوارِثُ
البارِئُ	العَلِيُّ	الوَكِيلُ	الرَّبُّ	

АЛЛАҺ ТӘАЛЛАНИҢ СӘҺИҺ ҺӘДИСЛӘРДӘ КӘЛГӘН ИСИМЛИРИ

المَنَّانُ	المُؤَخِّرُ	الجَوادُ	السُّبوحُ	الشَّافِي
الطَّيِّبُ	الحَيِيُّ	المُعْطِي	المُسَعِّرُ	
الوِتْرُ	الجَمِيلُ	المُحْسِنُ	السَّيِّدُ	
المُقَدِّمُ	السِّتِّيرُ	الرَّفِيقُ	الدَيَّانُ	

Мундәрижә

Бисмиллаһирраһманиррәһим.....11
Аллаһ тәалани тонуш барчә илимләрниң бешидур.....16
Атеизм инсан әқлиниң қиммитини төвәнлитидиған хурапаттур.....19
Әқил Аллаһ тәалаға башлайду.....19
Әқилниң роли.....22
Әқил Аллаһ тәалани тонушниң қурали.....25
Әқилниң чәк-чегариси.....26
Тәсадипийлиқ.....27
Тәбиәт.....29
Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлири.....31
Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини билишниң зөрүрлүги.....33
Аллаһ тәаланиң исим–сүпәтлирини билишниң пайдилири.....37
Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлириниң гөзәллиги.....43
Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлири билән дуа қилиш.....44
Исми Әъзам.....46
Аллаһ.....49
Әр-Рәһман.....50
Әр-Рәһим.....51
Әл-Әъфувву.....52
Әл-Ғафир.....52
Әл-Ғәфур.....53
Әл-Ғәффар.....53
Әл-Мәлик.....54
Әл-Малик.....54
Әл-Мәлиик.....55
Әл-Қуддус.....55
Әс-Сәлам.....56
Әл-Мөмүн.....56
Әл-Муһәймин.....57
Әл-Әзиз.....57

Əл-Җəббар....58
Əл-Кəбиир....59
Əл-Мутəкəббир....60
Əл-Халиқ....60
Əл-Хəллақ....60
Əл-Бариу....61
Əл-Мусоввир....61
Əл-Қаһир....62
Əл-Қəһһар....62
Əл-Вəһһаб....63
Əр-Разиқ....63
Əр-Рəззақ....63
Əл-Фəттаһ....65
Əл-Ъалим....66
Əл-Ъəлиим....66
Əл-Ъəллам....66
Əл-Қабид....67
Əл-Басит....68
Əс-Сəмиъ....68
Əл-Басыр....69
Əл-Лəтиф....69
Əл-Хəбиир....70
Əл-Һəлиим....70
Əл-Ъазыым....71
Əш-Шакир....71
Əш-Шəкур....72
Əл-Ъəлий....73
Əл-Əъла....73
Əл-Мутəъал....73
Əл-Һафиз....74
Əл-Һəфииз....74
Əл-Муқиит....75
Əл-Һəсииб....75
Əл-Кəриим....76

Әл-Әкрәм....76
Әр-Рәқииб....77
Әл-Қәрииб....77
Әл-Мужииб....78
Әл-Васиъ....78
Әл-Һәкиим....79
Әл-Һәкәм....80
Әл-Һаким....80
Әл-Вәдуд....80
Әл-Мәжиид....81
Әш-Шәһиид....82
Әл-Мубиин....82
Әл-Һәқ....83
Әл-Вәкиил....83
Әл-Фатир....84
Әл-Қәвий....85
Әл-Мәтиин....85
Әл-Вәлий....85
Әл-Мәвла....86
Әл-Һәмиид....87
Әл-Һәййу....87
Әл-Қәййум....88
Әл-Ваһид....88
Әл-Әһәд....89
Әс-Сомәд....89
Әл-Қадир....90
Әл-Қәдиир....90
Әл-Муқтәдир....90
Әл-Әввәл,әл-Ахир....91
Әз-Заһир, әл-Батин....92
Әл-Бәрру....92
Әт-Тәвваб....93
Әр-Рәб....94

Әр-Рәууф......94
Зул-җәлали вәл-икрам......95
Зут-товл......96
Әл-Ғәний......97
Ән-Нур......97
Әл-Һадий......98
Әл-Бәдиъу......99
Әл-Һәфий......99
Ән-Насир......100
Ән-Нәсиир......101
Рәфиуд дәрәҗат......101
Әл-Мустәъан......102
Әл-Муһиит......102
Әл-Илаһ......103
Әл-Варис......104
Зул фәдл......104
Зулмәъариҗ......105
Әл-Мәннан......105
Әт-Тоййиб......107
Әл-Витр......107
Әл-Муқәддим, әл-Муәххир......107
Әл-Һәйий......108
Әл-Җәмиил......109
Әс-Ситтиир......109
Әл-Җәввад......110
Әл-Муътый......111
Әл-Муһсин......111
Әр-Рәфииқ......112
Әс-Суббуһ......112
Әл-Мусәъъир......113
Әс-Сәййид......114
Әд-Дәййан......114
Әш-Шафий......115

Һаятиңизни Аллаһниң гөзәл исимлири билән нурландуруң.........116
Йеқин.........117
Йеқинлиқ мәртивиси.........118
Йол көрсәткүчи.........122
Һидайәт әң катта немәттур.........123
Һидайәтниң дәрижилири.........124
Һидайәтниң әң каттиси.........126
Аллаһ тәала барчә мәхлуқатқа йол көрсәткүчидур.........127
Һидайәт һәрхил йоллар билән келиду.........128
Аллаһ тәала илтижа қилған бәндисини наүмүт қоймайду 129
Аллаһ тәала бизгә һемишә йол көрситиду.........130
Һәммә иш Аллаһ тәаланиң йетәклиши билән әмәлгә ашиду ...131
Аз әмәлгә көп совап бәргүчи.........132
Зәрричилик әмәлиңизму бекарға кәтмәйду.........135
Яхши әмәлниң мукапити һәссиләп берилиду.........136
Садиқә қилиш билән пул-мал кемийип кәтмәйду.........137
Ислаһ қилғучи, қәһир қилғучи вә айиғучи.........138
Шипалиқ бәргүчи.........144
Сақлиғучи.........148
Азғунлуқниң йоллири көптур.........150
Аллаһ тәала әң яхши сақлиғучидур.........151
Аллаһ тәала сақлиған кишигә һечким зиян йәткүзәлмәйду.........151
Аллаһ тәала сизни һәрбир дәқиқидә қоғдап туриду.........153
Аллаһ тәала барчә мәхлуқатини сақлиғучидур.........154
Дуа билән сәвәп бир-биригә зит әмәс.........154
Аллаһ тәала һәқиқий мөмүнләрни чоқум қоғдайду.........155
Һамий болғучи.........156
Ишларни Аллаһқа тапшуруш аманлиқтур.........158

Аллаһқа тапшуруш дегәнлик җим олтуруш дегәнлик әмәс....159
Толиму әһмийәтлик дуа....160
Ишларни Аллаһқа тапшуруш ибадәттур....160
Аллаh тәалаға тайиниш hаятниң оксигенидур....161
«Аллаh маңа купайидур» дәң....162
Қайил қиларлиқ сәвәп....162
Әл-Ғәфур....164
Аллаh тәала hәммә гуналарни мәғпирәт қилғучидур....164
Аллаh тәала тәвбә билән hәрқандақ гунани мәғпирәт қилиду....165
Тәвбә қилсиңиз Аллаh тәала сизни яхши көриду....165
Аллаh тәала мәғпирәт қилишни яхши көриду....166
Аллаh тәаланиң мәғпиритидин hәргиз үмүтсизләнмәң....167

وَلِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا

«Аллаһниң гөзәл исимлири бар, шуңа, силәр Аллаһни шу исимлар билән чақириңлар...» («Әъраф» сүриси: 180-айәтниң бир қисми).

Бисмиллаһир рәһманир рәһим

Әң гөзәл махташ вә әң есил мәдһийиләр аләмләрниң яратқучиси вә йеганә рәбби болған Аллаһ тәалаға хастур. Аллаһ тәалани чин қәлбимдин мәдһийиләймән вә униңға шүкүр қилимән. Һәқ динни бизләргә йәткүзгән сөйүмлүк пәйғәмбиримиз һәзрити Муһәммәд әләйһиссаламға дурут, дуа вә салам йоллаймән. Униң аилә тавабиатлириға, саһабилириға вә та қияміткичә униң йолида маңған мөмүнләргә иккила аләмдә аманлиқ тиләймән.

Чин ишиниманки, қәлби Аллаһ тәалаға бағланған, униң рәһмитини үмүт қилип, азавидин һәзәр әйлигән, Аллаһ тәаланиң өзини вә барлиқ әмәллирини күзитип туридиғанлиғини бир дәқиқиму есидин чиқармиған һалда, һаятлиқ қайнимиға дадил қәдәм басқан кишиләр әң бәхитлик кишиләрдур. Шәксизки, бәхитлик һаятниң сири Аллаһ тәалани тонуш вә униңға жүрәктин бағлиништур. Барчә ғәмкинлик, қорқунуч, қийинчилиқ, вәсвәсә, чарисизлик қатарлиқларниң һәммиси йетәрлик сәвәпләрни қилиш билән биргә Аллаһ тәалаға йүзлиниш вә униңға тайинип ярдәм тиләш билән һәл болиду. Шуңа «Аллаһни тапқанлар немини йоқитипту? Аллаһни тапалмиғанлар немигә еришипту?» - дейилиду. Дунияниң һузур-һалавити Аллаһ тәалаға бағлиниш билән, ахирәтниң ләззити Аллаһ тәаланиң инъами билән болиду. Биз Аллаһ тәалаға интайин бәк муһтажмиз. Бизниң Аллаһ тәалаға болған еһтияжимиз жанлиқларниң һаваға, белиқларниң суға болған еһтияжиға охшайду.

Ваба, тәбиий апәт, мустәмликә, уруш дегәндәк бәхитсизликләр давамлишиватқан, болупму әзиз хәлқимизниң бешиға тақәт қилғусиз дәрижидә еғир жәбир-зулум кәлгән мошу заманда Аллаһ тәалани тонуш, униң йолиға кириш, униңға жүрәктин бағлиниш, униң билән биллә болуш вә униң көрсәтмиси бойичә иш қилиш арқилиқ езилгән диллириға тәсәлли, солғун чирайлириға тәбәссүм, дәртлиригә дава, қийинчилиқлириға чиқиш йоли издәш һәрбир әқиллиқ мөмүнниң таллиши дәп ойлаймән. Чүнки Аллаһ тәала бизгә жан томуримиздинму йеқиндур, у бизниң дәрдимизни тиңшайду, мунажитимизни аңлайду, дуалиримизни қобул қилиду. Бизгә әң зөрүр болғини Аллаһ тәалаға йеқин болуштур. Чүнки униңға йеқин болғанлар мурадиға йәткән. Аллаһ тәала өз вақтида пәйғәмбәрләрни вә мөмүнләрни вәһший залимларниң зулмидин қутулдурған, Нуһ әләйһиссаламни топан баласидин қутқузған, Ибраһим әләйһиссаламни отта көйүштин сақлиған, Юнус әләйһиссаламни китниң қарнидин сақ чиқарған, Муса әләйһиссаламни деңизда ғәриқ болуштин сақлиған, Иса әләйһиссаламни йәһудийларниң суйиқәстлиридин сақлиған, пәйғәмбиримиз һәзрити Муһәммәд әләйһиссаламни барлиқ ислам дүшмәнлириниң суйиқәстлиридин сақлиған, мөмүнләр өз диниға садиқ болған, уни һаятиниң барчә саһалирида толуқ яшатқан заманлирида, уларни дүшмәнлириниң хирислиридин (бирсигә қәстән яки күчлүк өчмәнлик билән қилинған чеқиліш) сақлиған вә қоғдиған заттур. Заманимиз дәл Аллаһ тәалаға вә униң диниға қайтиш заманидур. **«Иман ейтқанларниң Аллаһни яд әткәндә вә назил қилинған һәқиқәт (Қуръан айәтлирини аңлиғанда) диллири ерийдиған вақит йетип кәлмидиму?...»** («Һәдид» сүриси 16-айәтниң бир қисми).

Бу әсәр арқилиқ авал өзәмни, андин оқурмәнлиримни Аллаһ тәалаға башлашни, уни йеқиндин тонушни, униң гөзәл исимлирини вә сүпәтлирини бирликтә үгинишни мәхсәт қилдим. Чүнки «Аллаһсиз һаят жәһәннәмдур» дегәндәк, Аллаһ тәалани тонумай яшиған һаят изтираплиқ вә азаплиқ һаяттур. Аллаһ

тәаланиң исим-сүпәтлирини билмәслик болса баяванда гаңгирап жүргәнгә охшайду. «Инсанниң әң мәнилик вә әң гөзәл вақти униң зикир билән яки дуа билән, яки ибадәт билән, яки шүкүр билән, яки Аллаһ тәаланиң таитидә екәнлигини һис қилған һалда дунялиқ ишлиридин бирәр иш билән, яки бирәр мусулманниң һажитини рава қилиш билән, яки хәлқиниң хизмитини қилиш билән өткүзгән вақтидур» (Сәлман Әвдәниң «Аллаһниң әң улуқ исми вә униң исим-сүпәтлири һәққидә» намлиқ әсири, 37-бәт).

Чүнки қәлбтә мәнивийәт тәрәптин бир бошлуқ болуп, инсанлар у бошлуқни толдуруш вә көңлини тиндуруш үчүн, һәрхил ишларни вә оюн-күлкиләрни қилип бақиду, амма улар уни қәтъий толдуралмайду. Чүнки у бошлуқни Аллаһ тәала билән биллә болуштин башқа һечқандақ нәрсә толдуралмайду, көңүл Аллаһ биләнла һозурини тапиду. «أَلَا بِذِكْرِ اللهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» **«...Билиңларки, диллар Аллаһни яд етиш билән арам тапиду...»** («Рәъд» сүриси, 28-айәтниң бир қиси). Аллаһ тәала билән болуш адәмни бу дунияниң түгимәс изтираплиридин жирақ қилиду. Сиз Аллаһ тәала билән болған чағлириңизда, хошаллиғиңиз ашиду, қәлбиңиз тиничлиниду, өзиңизни бәхитлик һис қилисиз, туйғулириңиз раһәтлиниду.

Бу әсәрни һазирлашта Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлири һәққидә йезилған әсәрләрдин бир қанчисини әстайидил оқуп чиқтим, андин мәзкур әсәрләрдин бәзисини мәнбә қилиш үчүн таллидим. Улар төвәндикичә:

1. Әлламә Сәлман Әвдәниң «مع الله الاسم الأعظم وقضية أسماء الله الحسنى» «Аллаһниң әң улуқ исми вә униң исим-сүпәтлири һәққидә» намлиқ әсири.

2. Әлламә Муһәммәд Ратиб Наблисиниң «موسوعة أسماء الله الحسنى» «Аллаһниң исимлири» намлиқ әсири.

3. Доктор Өмәр Әшқәрниң «أسماء الله وصفاته» «Аллаһниң исимлири вә сүпәтлири» намлиқ әсири.

4. Муһәммәд Һәмуд Әннәждий «النهج الأسمى في شرح أسماء الله الحسنى» «Аллаһниң исимлири һәққидә шәрһи» намлиқ әсири.

5. Әли ибни Җабир Әлфәйфиниң «Йәттинчи асманға сәпәр» намлиқ әсири.

Пәйғәмбәр әләйһиссалам: *«Аллаһниң 99 исми бар, кимки уларни саниса җәннәткә кириду»* (Бухарий вә Муслим ривайити) дәп көрсәткән. Көп санлиқ әлламилар Аллаһ тәаланиң исимлири һәққидә кәлгән сәһиһ һәдисләргә асаслинип, Аллаһ тәаланиң исимлири 99 исим билән чәклинип қалмайду, бәлки униң чеки йоқ, дәп қарайду. Шуңа уларниң арисида Аллаһ тәаланиң исимлириниң сани һәққидә охшаш болмиған қарашлар мәвҗут. Бу сәвәптин бир әлламиниң топлиғанлири йәнә бир әлламиниң топлиғанлиридин пәриқлиқ болған. Мәсилән: әлламә Муһәммәд Ратиб Наблиси мәзкур әсиридә Аллаһ тәаланиң «Қуръан Кәрим» вә сәһиһ һәдисләрдә кәлгән исимлиридин 100ни, әлламә Сәлман Әвдә 117ни баян қилған. Пеқир әлламә Сәлман Әвдәниң әсири билән әлламә Муһәммәд Ратиб Наблисиниң әсирини асас қилип, һәр иккисидин мувапиқ дәриҗидә топлап, Аллаһ тәаланиң «Қуръан Кәрим»дә кәлгән исимлиридин 101, сәһиһ һәдисләрдә кәлгән исимлиридин 17, җәми 118 исмини ихчам баян қилдим. Бу исимларниң мутләқ көп қисми мәзкур икки муәллип бирликкә кәлгән исимлардин болди. Исимларни шәрһләштә башқа мәнбәләрдинму пайдиландим.

Әсәрниң ахирқи «Һаятиңизни Аллаһниң гөзәл исимлири билән нурландуруң» дегән қисмини умумән Әли ибни Җабир Әлфәйфиниң «Йәттинчи асманға сәпәр» намлиқ әсиридин өзләштүрүп алдим.

Өзәмни Аллаһ тәаланиң әң зор илтипатиға вә сансиз ярдимигә еришкән бири дәп билимән. Чүнки мән Аллаһ тәаланиң ярдәм қилидиғанлиғиға чин ишәндим, чоң-кичик барлиқ һаҗәтлиримни униңдин уялмай, тартинмай тиләшни адәт қиливалдим. «Я рәббим! Мән барчә ғәмләрдин жирақ болуп, сениң улуқ диниңға хизмәт қилишниң ғеминила қилай, жүригимдики мошу отни қәтъий өчүрмигин, сән мениң һаҗәтлиримни рава қилғин, мени барлиқ ғәмлиримдин халас қилғин, көңлүмни хатирҗәм,

дилимни йоруқ қилғин» дәп дуа қилишни үгинивалдим. Бундақ дуа қилиш тоғриму яки Аллаһ тәала билән содилашқандәк болуп қаламду? Буни билмидим. Амма пайдисини интайин көп көрдүм. Олтурсам, қопсам, һәтта ухлаш алдидиму барчә хиялим өзәм бир қоллуқ үстидә ишләватқан мавзу яки издиниватқан мәсилә үстидә болиду, өйниң ишлири билән анчә карим болмай қалиду. Шуңа бәзидә аялим маңа: «Сиз өзиңизниң дуниясида тәнһа яшаватисиз» дәп қойиду. Чүнки аилиниң ғемини йейиш, сода-сетиқ ишлирини қилиш, балиларниң дәрислирини тәкшүрүш, үгинишлирини қилдуруш қатарлиқ ишларниң һәммиси әшу җапакәш, пидакар һаят шеригимниң үстигә жүклинип қалған болуп, бу мениң камчилиғим. Чүнки бу адиллиқ әмәс.

Шу мунасивәт билән униңға зор тән сақлиғи вә иккила аләмлик бәхит-саадәт тиләймән, һәмдә бу әмгигимниң әҗрини бир Аллаһтинла тиләймән, соваини болса әшу пидакар һаят шеригимгә һәдийә қилимән. Чүнки мениң барлиқ мувәппәқийәтлиримдә униң бир кишилик һәссиси бар.

Җанабий Аллаһ тәаладин бу аддий әмгигимни өз дәргаһида қобул қилишини вә уни мусулман хәлқим үчүн мәнпәәтлик илимләр қатаридин қилип беришини төвәнчилик билән тиләймән.

Муһәммәт Йүсүп
1443 һ., 16-муһәррәм.
2021м., 24-август.
Җиддә— Сәудийә Әрәпстан.

Аллаһ тәалани тонуш барчә илимләрниң бешидур

Илимниң беши Аллаһ тәалани тонуштур. Чүнки барчә илимләр Аллаһ тәалани тонуштин вә билиштин башлиниду. Аллаһ тәалани билиш илимләрниң әң каттиси вә әң әһмийәтлигидур. Чүнки инсанниң икки аләмлик бәхит-саадити Аллаһ тәалани тонуш билән болиду. Әлламә ибни Қәййим Җәвзий мундақ дегән: «инсанлар рәббини тонумиғичә уларға йә саадәт, йә дуруслуқ, йә һузур-һалавәт болмайду. Аллаһ уларниң бирдин-бир ғайиси, уни тонуш көңүллириниң арами болуши лазим. Навада улар буни йоқитип қойса, улар башқа жанлиқлардинму яман һалға чүшүп қалған болиду» .

Дунияда һечқандақ дин вә һечқандақ пәлсәпә Аллаһ тәалани ислам дини тәриплигәндәк мукәммәл вә тоғра тәриплигән әмәс.

Аллаһ тәала әзәлдин мәвжут болған, әбәдий мәвжут болидиған, һәммини яратқан вә һәммини пәрвиш қилип, һәммә жанлиқларға ризқ берип туруватқан, чин жүрәктин сөйүлүшкә, ибадәт вә итаәт қилинишқа тамамән һәқлиқ болған йәккә-йеганә илаһтур.

Аллаһ тәала затида, барчә исим-сүпәтлиридә вә барлиқ иш-һәрикәтлиридә әң мукәммәл заттур. У әң гөзәл сүпәтләргә егидур, барлиқ әйип, нуқсан вә камчилиқлиридин, әлвәттә, пактур вә һәммидин үстүндур, у җәми мәхлуқатиға наһайити бәк рәһим-шәпқәтликтур, бәндилиригә уларниң жан томуридинму бәк йеқиндур. Барчә мәхлуқат униңға муһтаждур, әксичә у һечкимгә муһтаж әмәстур. У балилиқ болғанму әмәс, туғулғанму әмәс, һечким униңға тәңдаш болалмайду.

Аллаһ тәала мутләқ күч-қудрәт, чәксиз илим-һекмәт, гөзәл сәнъәт егиси болуп, каинаттики гөзәлликләр униң гөзәл сәнъитиниң вә чәксиз қудритиниң аламәтлиридур. Аллаһ тәала каинатни идарә қилишта, барчә жанлиқларни ризқландурушта, өлтүрүш, тирилдүрүш, бар қилиш, йоқ қилиш қатарлиқ барлиқ ишлирида һекмәт билән иш қилғучидур, адаләт билән һөкүм қилғучидур. Униң һечқандақ шериги яки ярдәмчиси йоқтур.

Инсанда мошу әқидә, мошу чүшәнчә йәрләшкәндин кейин, униң һаятида толуқ бир хатирҗәмлик, қанаәт вә һозур-һалавәт һөкүм сүриду. Чүнки у өзиниң адаләтлик, тоғра иш қилидиған, рәһим-шәпқәтлик, илим-һекмәтлик бир илаһниң башқуруши астида екәнлигини һис қилиду-дә, ғәм-қайғу вә әндишә дегәнләр униң һаятидин орун тапалмайду, нәтиҗидә, һаятниң тәмини вә һалавитини толуқ тетийду. Дунияда буниңдинму артуқ бәхит-саадәт барму?!

Аллаһ тәаланиң мәвҗут екәнлигигә далаләт қилидиған дәлил фактларни вә аламәтләрни санап түгитиш мумкин әмәс. Аллаһ тәаланиң мәхлуқатиниң саничә дәлилләр униң барлиғиға кәскин далаләт қилиду. **«Шәксизки, асманларда вә зиминда мөмүнләр үчүн (Аллаһниң қудритигә далаләт қилидиған) нурғун дәлилләр бар»** («Җасийә» сүриси, 3-айәт). **«(Әй, инсанлар!) Әйнә шу силәрниң рәббиңлар болған Аллаһтур, Аллаһтин башқа (һәқиқий) илаһ йоқтур. У һәммә нәрсиниң яратқучисидур, униңға ибадәт қилиңлар. У һәммә нәрсигә һамийдур»** («Әнъам» сүриси, 102-айәт). **«Шүбһисизки, силәрниң рәббиңлар асманларни вә зиминни алтә күндә яратқан, андин Әршниң үстигә (өзигә лайиқ рәвиштә) өрлигән, кечә билән күндүзни йепип, бир-бирини қоғлишидиған, қуяш, ай вә юлтузларни өзиниң әмригә бойсунидиған қилип яратқан Аллаһтур. Билиңларки, яритиш вә әмир қилиш Аллаһниң илкидидур. Аләмләрниң рәбби Аллаһниң бәрикити бүйүктур»** («Әъраф» сүриси, 54-айәт).

Бир шаир мундақ дегән екән:
Һәр нәрсидә Аллаһ үчүн бар аламәт,
Бирлигигә қилиду шәксиз далаләт.

Мисирлиқ мәшһур дәвәтчи алим, натиқ Абдулһәмид кичик бир шеирида мундақ дегән:

Сора дәштә чөлләрдин, сора егиз тағлардин,
Сора аққан сулардин, сора йешил бағлардин,
Сора гөзәл бостандин, сора чечәк, шәбнәмдин,
Аңлайдиған мәдһийни сора барчә аләмдин,
Гәр узарса бу кечә, зулмәт бесип һәммини,
Барму өзгә рәббимдин кәлтүргүчи сүбһини.

Дунияда һечким «өзидә йоқ нәрсини башқиларға бәргили болмайду» дәйдиған әқлий принципни инкар қилалмайду. Биз бу әқлий принципни тәтбиқләйдиған болсақ төвәндики нәтижигә еришимиз: бу паянсиз каинатта, һәр дәқиқидә миллионлиған йеңилиқлар, һадисиләр вә вақиәләр йүз берип туриду. Аддийси, миңларчә жанлиқ өлүп, йәнә миңларчиси һаятқа йеңидин көз ечип туриду. Бизниң әқлимиз шундақ жәзм қилидуки, һәрқандақ һадисиниң бирәр пәйда қилғучиси вә һәрқандақ бир сәнъәтниң бирәр сәнъәткари болғинидәк, аләмниңму яратқучиси вә идарә қилғучиси бар. У болсиму Аллаһ тәаладур! Чүнки өзи йоқ нәрсә бирәр нәрсини бар қилалмайду! **«Улар яратқучисиз яритилғанму яки улар (өзлири) яратқучиму? Яки улар асманларни вә зиминни яратқанму? Бәлки улар (Аллаһниң бирлигигә) ишәнмәйду»** («Тур» сүриси, 35-35-айәтләр).

Қуяш, ай, зимин вә башқа сәйяриләрниң бәлгүләнгән система бойичә интизамчанлиқ билән һәрикәт қиливатқанлиғи, кечә билән күндүз вә пәсилләрниң бу тәртиплик һәрикәтләр арқисида өз вақтида алмишип туруватқанлиғини билгән һәрқандақ адәм бу каинатни башқуруп вә һәрикәтләндүрүп туридиған илим һекмәтлик вә күч-қудрәтлик бир затниң барлиғиға чоқум жәзм қилиду әмәсму?

«Өзидә йоқ нәрсини башқиларға бәргили болмайду» дәйдиған әқлий принцип бойичә ейтқандиму, навада Аллаһ мәвжут болмиған болса жуқуриқиларниң бар болуши мумкинмеди? Каинат вә униңдики барлиқ шәйьиләрниң мәвжут болуп турғанлиғи Аллаһ тәаланиң мәвжутлуғининиң дәлили әмәсму?!

«Сәнъәткарсиз сәнъәт вә авторсиз әсәр вужутқа чиқмайду» дәйдиған әқлий қаидә бойичә ейтқандиму, каинат вә униңдики жанлиқ, жансиз шәйьиләрниң барлиққа кәлгәнлиги уларни яратқан Аллаһ тәаланиң барлиғиға дәлил болалмамду?!

Атеизм инсан әқлиниң қиммитини төвәнлитидиған хурапаттур

Әқил - инсанниң ойлаш, билиш, қарар қилиш қудрити вә иқтидари дегәнлик болуп, инсанларға ата қилинған немәтләрниң әң каттисидур. Инсан әқли билән неминиң һәқ, неминиң батил, неминиң тоғра, неминиң хата екәнлигини вә өзиниң пайда-зийинини билиду.

Инсан өзидики әшу қиммәтлик әқил йүзисидин барчә мәвжудатниң әң каттиси болуш шәрипигә наил болған. Амма атеизмчилар улуқ мәвжудат сүпитидә яритилған инсанни башқа жанлиқларға охшаш дәрижигә чүшүрмәкчи болиду. Әқилниң қиммитини көтүридиған ишлар ичидә Аллаһ тәалаға иман кәлтүрүштин катта иш йоқтур. Чүнки өзиниң яратқучисини тонуған әқил әң жайида ишлитилгән вә ролини толуқ жари қилдурған әқилдур. Әқил Аллаһ тәалаға қулчилиқ қилған вақтида өзини һөрмәтлигән вә қиммитини көтүргән болиду. Әксичә, яратқучини инкар қилған яки қуяш, ай, юлтуз, от, кала қатарлиқ нәрсиләргә чоқунған вақтида өзиниң инсанлиқ һөрмитини вә қиммитини һайванлиқ дәрижисигә чүшүргән болиду. Шуңа инсан үчүн Аллаһ тәалаға етиқат вә ибадәт қилиштин башқиси қәтъий ярашмайду.

Әқил Аллаһ тәалаға башлайду

Инсан әқли билән башқа жанлиқлардин пәриқлинип туриду вә әқли билән иман ейтиду. Чүнки әқли болмиғанлар иман ейтишқа буйрулған әмәс. Аллаһ тәалани тонушта әқил нәқилдин

авал келиду. Шуңа атеизмчилар билән муназирә қилишқанда, уларға «Қуръан Кәрим» айәтлири вә һәдисләрдин дәлил кәлтүрүшниң пайдиси болмайду. Чүнки улар униңға ишәнмәйду. Шуңа уларға әқлий дәлилләрни кәлтүрүш керәк.

Каинат вә униңдики җанлиқ, җансиз барлиқ шәйьиләрниң қандақ пәйда болғанлиғи һәққидә издинип, униңға җавап тапмақчи болған адәм төвәндики төрт җаваптин башқисини тапалмайду:

1. Каинат вә униңдики шәйьиләр өзлүгидин пәйда болған, йәни маддиниң зәррилири (парчилири) әқил, идрәк вә тәпәккүр қилиш қабилийитигә егә. Әйнә шу әқил-идрәклик зәрриләр каинат вә униңдики барлиқ шәйьиләрни вуҗутқа чиқарған дейиш. Бундақ җавап әқилгә һәргизму мувапиқ кәлмәйду, чүнки, таш, су, һава, тупрақ қатарлиқ маддиларда әқил, идрәк вә тәпәккүр қилиш қабилийитиниң йоқлуғи һәммигә мәлум. Тарихтин бери, һечбир заман уларниң әқил, идрәк вә тәпәккүр қилиш қабилийитигә, шундақла яритиш қудритигә егә болғанлиғи мәлум әмәс. Әһвал бундақ екән, һечқандақ әқил, идрәк яки күч-қувәткә егә болмиған маддиларниң каинатни әмәс, өзлириниму барлиққа кәлтүрәлмәйдиғанлиғи наһайити ениқтур. Шуниң үчүн бу җавап һечқандақ илмий асасқа егә болмиғанлиғи үчүн рәт қилиниду.

2. Каинат вә униңдики шәйьиләрни тәбиәт яратқан дейиш. Әгәр биз бу җавапни бәргүчиләрдин тәбиәт дегән немә дәп сорайдиған болсақ, улардин бәзиләр: «Тәбиәт - каинатниң мәнзирисидур» дәп җавап бериду. Буниңдин мәлум болидуки, каинат болмиса тәбиәтму болмайду. Чүнки бирнәрсиниң мәнзириси шу нәрсә мәвҗут болғандила андин мәвҗут болалайду. Ундақта тәбиәт бурун өзи йоқ туруп, қандақму каинат вә униңдики шәйьиләрни яриталиди? Әгәр биз тәбиәтни каинаттин бурун бар еди, дәп пәрәз қилғандиму, тәбиәт әқил-идрәк вә күч-қувәткә егә болмиған бирнәрсә туруп, қандақму каинатни вә униңдики шәйьиләрни, җүмлидин әқиллиқ инсанларни яриталисун?! Улардин бәзиләр «тәбиәт - каинатниң өзидур» десә, бәзиләр «тәбиәт - йо-

шурун күчтур» дәйду. Бу йошурун күч Аллаһ тәаланиң қудрити болмай немә? Улар буни «тәбиәт» дәп чүшәнсә, биз Аллаһ тәаланиң камалий қудритиниң намайәндиси дәп чүшинимиз. Демәк, каинатни тәбиәт яратқан дәйдиған бу җавапму, биринчи җаваптин қелишмайдиған бемәна җаваптур.

3. Каинат вә униңдики шәйьиләр тәсадипий яритилип қалған, йәни каинат вә униңдики шәйьиләр, әслидә атом зәррилиридин ибарәт болуп, улар уштумтут һәрикәткә келиш арқилиқ бир-бири билән тәсадипий пүтүнлишиш нәтиҗисидә каинат вуҗутқа кәлгән дейиш.

Ундақта, қуяшниң маддилири иссиқ маддилардин ибарәт болуп, қуяш дунияға иссиқлиқ вә йоруқлуқ бериду. Йәршари вә башқа сәйяриларниң маддилирида иссиқлиқ маддиси йоқ екәнлиги һәммигә мәлум. Тәсадипий болған ишларниң плансиз вә низамсиз һалда, уштумтут мәйданға келидиғанлиғиму еniқ. Қандақларчә, иссиқлиқ маддилири тәсадипий һалда һәммиси бир йәргә келип қуяшқа айлинип қалди? Йәршаридин башқа сәйяриларда суниң йоқлуғи вә у җайларда җанлиқларниң яшимайдиғанлиғи һәммигә аян болған бир илмий һәқиқәт болған йәрдә, су қандақ болуп башқа сәйяриларда болуп қалмастин, тәсадипий җанлиқлар яшайдиған йәршаридила болуп қалған? Каинат вә униңдики барлиқ мәвҗудат интайин инчикә низам вә мукәммәл қанун системиси билән һәрикәт қилиду. Тәсадипий болған ишлар низамсиз вә плансиз болиду. Бу һалда, каинат вә униңдики мәвҗудатларниң һәрикәт қилишидики низам вә қанун системилар нәдин кәлди? Тәсадипийлиқ өзидә болмиған низам вә қанун системиларни каинатқа қандақму берәләйду? Демәк, каинат вә униңдики шәйьиләр тәсадипий пәйда болуп қалған дегән җавап һәқиқәткә уйғун кәлмәйдиған, һечқандақ илмий асаси болмиған сәпсәтидур (қуруқ гәп).

4. Каинат вә униңдики барлиқ шәйьиләрни Аллаһ тәала яратқан дейиш.

Жуқурики үч хил җавапниң һечбири илмий асасқа таян-

миғанлиғи вә әқил, мәнтиқигә уйғун кәлмигәнлиги сәвәплик рәт қилинғанлиғидин мәлум болдики, каинат вә униңдики жанлиқ, жансиз барлиқ шәйьиләр илим һекмәтлик вә чәксиз қудрәтлик, камил бир зат тәрипидин интайин инчикә низам вә пухта планлар билән яритилғанлиғи шәк қобул қилмайдиған бирдин-бир һәқиқәттур. У зат болсиму, Аллаһ тәаладур. Униң үстигә Аллаһ тәала каинат вә униңдики жанлиқ, жансиз пүтүн шәйьиләрни өзиниң яратқанлиғини елан қилип мундақ дегән: **«(Әй инсанлар!) Әйнә шу силәрниң рәббиңлар болған Аллаһтур, Аллаһтин башқа (һәқиқий) илаһ йоқтур. У һәммә нәрсиниң яратқучисидур, униңға ибадәт қилиңлар. У һәммә нәрсигә һамийдур»** («Әнъам» сүриси, 102-айәт).

Аллаһ тәаладин башқа бири каинат яки униңдики шәйьиләрдин бирәрсини йоқтин бар қилған болса еди, у, әлвәттә, өзини елан қилған вә униң шөһрити дунияға тонулған болатти. Мәсилән: токни ижат қилған Эдисонму өзиниң бу иҗадийитини елан қилмай қалмиған. Худди әлламә Муһәммәд Мутәвәллий Шәъравий ейтқандәк: «Әгәр Аллаһ тәаладин башқа қуяшни яки айни, яки бирәр жанлиқни яратқан бирси болса еди, у, әлвәттә, өзини елан қилмай қалматти. Чүнки һәрқандақ ижаткар өзиниң иҗадийитини вә өзини дунияға тонуштурушни халайду». Бу әһвал шуни испатлайдуки, һәмминиң яратқучиси йеганә Аллаһ тәаладур! Аллаһ тәаладин башқа яратқучи йоқлуғи муназирә қобул қилмайдиған бирдин-бир һәқиқәттур!.

Әқилниң роли

Инсандики органларниң һечбири бекарға яритилған әмәс. Инсан вужудиниң йетәкчиси болған әқилни алайлуқ: әқилниң вәзиписи тәпәккүр қилиш вә издиништин ибарәт. Әгәр инсан әқлини ишлитип, әтрапидики шәйьиләр үстидә пикир жүргүзүп издәнмәйдекән, у, әқилниң вәзиписини жарий қилдурмиған, һәтта аста-аста әқилниң ролини тамамән йоқатқан болиду. Ислам дини әқлий билиш үстигә қурулған дин болуп, униң дәвити

пәқәт әқилләргә хитап қилиду. Кишиләрни пикир жүргүзүп издинишкә чақириду, кишиләрниң қарғуларчә етиқат қилишини қәтъий рәт қилиду. У кишиләрни әқил ишлитип, ойлап, пикир жүргүзүп һәқиқәтни тепишини тәләп қилиду. Шуңа, «Қуръан Кәрим»дә, Аллаһ тәаланиң асман, зимин вә уларниң арисидики гөзәл сәнъәтлири үстидә ойлинип, пикир жүргүзүшни ибадәтниң жәвһири дәп қариғанлиқтин, униңға интайин көп совап берилидиғанлиғиға вәдә қилинған.

Аллаһ тәала пәйғәмбәр әләйһиссаламға хитап қилип: **«Ейтқинки, «асманларда вә зиминда немиләрниң барлиғини күзитиңлар»...»** дегән («Юнус» сүриси, 101-айәтниң бир қисми). Бу айәттики күзитиштин мәхсәт, Аллаһ тәаланиң қудритигә вә гөзәл сәнъәтлиригә далаләт қилидиған каинаттики аламәтлиригә қарап пикир жүргүзүш арқилиқ Аллаһ тәалани тонуштин ибарәт. Бу айәттики «күзитиңлар» дегән буйруқ худди намаз оқуңлар, закат бериңлар, роза тутуңлар дегәнгә охшашла пәризни ипадиләйду. Демәк, тәпәккүр қилиш пәриздур. Чүнки «Қуръан Кәрим»дә кәлгән буйруқлар пәризни ипадиләйду.

Һәрбир адәмниң өзидин: «мән нәдин кәлдим?», «немә үчүн кәлдим?» вә «нәгә баримән?» дегән соалларни сорап, униңға жавап тепиш үчүн пикир жүргүзүш вә издиниш вәзиписи бар. Чүнки һәрқандақ чоң жаһаләт кәчүрүм қилиниши мүмкин, әмма адәмниң өз вужудиниң сирини, һаятиниң ғайисини вә һаятлиқтики вәзиписини билмәслиги қәтъий кәчүрүм қилинмайдиған әң чоң жаһаләттур.

Әқил вә ирадигә егә болған инсанниң жуқурики үч соалдин ғапил һалда, башқа жанлиқларға охшаш йейиш вә ичиш вә сапа сүрүш биләнла өмүр өткүзүши толиму номус иштур. Бу үч соал инсанлар яритилғандин бу ян улар билән биргә һәмра болуп кәлгән вә улардин давамлиқ жавап тәләп қилидиған әбәдий соаллардур. Бу соалларға шәриқ вә ғәрипниң философлири һәрхил жавапларни берип баққан. Амма мусулманларда бу соалларниң жавави наһайити ениқтур. У болсиму, мени Аллаһ тәала

яратти, һаятлиқтики вәзипәм Аллаһ тәала буйруған, Муһәммәд әләйһиссалам көрсәткән бойичә һаят кәчүрүш арқилиқ Аллаһ тәалаға бәндичилик қилиш, баридиған йерим Аллаһ тәаланиң дәргаһидур.

Франциялиқ философ Декарт өзиниң шәк мәзһипини пәйда қилғандин башлап, у һәрнәрсә үстидә шәк қилишқа башлайду. Бу шәк ахир өзигә берип йәткәндә, өзиниң барлиғиға шәк қилалмайду вә мундақ дәйду: «мән ойлап пикир жүргүзүшкә егә болғанлиғим үчүн, өзәмниң бар екәнлигидә шәк қалмиди, ундақта мени ким яратти? Навада мени бу тәбиәт яратқан болса, немә үчүн мәндә болған әқил-идрәк вә қабилийәт тәбиәттә болмайду? Тәбиәт өзидә болмиған әқил-идрәкни вә қабилийәтни маңа қандақ берәлисун?!».

«Аллаһ силәрни анаңларниң қарнидин һечнәрсини билмәйдиған һалитиңлар билән чиқарди, шүкүр қилсун дәп, силәргә қулақ, көз вә жүрәкләрни ата қилди» («Нәһл» сүриси, 78-айәт). Аллаһ тәала тәпәккүр қилмиғанлар һәққидә мундақ дегән: **«Улар йәр йүзидә сәйр қилмидиму? Шуниң билән чүшинидиған дилларға яки аңлайдиған қулақларға егә болмидиму? Һәқиқәт шуки, көзләрла кор болмайду, бәлки көкрәклрдики қәлбләр (һәқиқәтни көрүштин) кор болиду»** («Һәж» сүриси, 46-айәт). **«...Шәксизки, (инсан қиямәт күни) қулақ, көз, дил қатарлиқларниң қилмишлири үстидә сорaққа тартилиду»** («Исра» сүриси, 36-айәтниң бир қисми).

Шәксизки, қулақ, көз, қәлб қатарлиқ сәзгү әзаларниң инсан үчүн қилидиған хизмәтлири көп вә бу әзаларниң Аллаһ тәаланиң алдидики мәсъулийити еғирдур. Инсан қулиғи билән Аллаһ тәаланиң каламини вә пәйғәмбәр әләйһиссаламниң һәдислирини аңлайду. Көзи билән Аллаһ тәаланиң каинаттики гөзәл сәнъәтлирини, униң барлиғи вә бирлигини намаян қилидиған түрлүк аламәтләрни көриду. Қәлби билән көргән вә аңлиған һәқиқәтләргә ишинип, Аллаһ тәалаға иман ейтиду. Жуқурики үч әзани ишлитиш пәқәт әқилниң васитиси билән болиду. Әқил өз йолида ишлитилгәндила, жуқурики үч әзаму өз вәзипилирини ада қилалайду.

Әқил Аллаһ тәалани тонушниң қурали

Аллаһ тәалани тонушниң васитиси болған әқил «Қурьан Кәрим»дә 49 орунда, «أَفَلَا تَعْقِلُونَ» **«Әқлиңларни ишләтмәмсиләр?»** дегән айәт 13 орунда кәлгән. Аллаһ тәала өзиниң барлиғини вә бирлигини көрситидиған каинаттики түрлүк аламәтләр баян қилинған көплигән айәтләрниң ахирини «إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ» **«әқлини ишлитидиған қовум үчүн буниңда ибрәтләр бар»**, «أَفَلَا تَعْقِلُونَ» **«әқлиңларни ишләтмәмсиләр?»**, «فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ» **«ибрәт елиңлар, әй, әқил егилири!»** дегәнгә охшаш жүмлиләр билән түгәткән. Әқилни ишлитишкә чақирған айәтләр наһайити көп. Әқил - ишләтсун дәп берилгән немәт болуп, уни ишләткәнләр өзиниң дуния вә ахирәтлик ишлирини тоғра шәкилдә йолға қоялайду. Әқлини ишләтмигәнләр дуния вә ахирәттә зиян тартиду. «Қурьан Кәрим»дә әқлини ишләтмәйдиғанлар һайванлар қатаридин саналған. **«Шүбһисизки, Аллаһниң нәзәридә жанлиқларниң әң ямини әқлини ишләтмәйдиған гас-гачилардур»** («Әнфал» сүриси, 22-айәт).

Инсанниң әсли тәбиити уни Аллаһ тәалаға башлайду. Инсандики бу хил тәбиәт яки қабилийәт ялғуз виждан әмәс яки ялғуз әқилла әмәс, бәлки у виждан билән әқилниң бирикишидур. Әқил ялғуз өзила Аллаһ тәалаға иман кәлтүрүшни тәбиий зөрүрийәт дәп билиду. Инсан әқли шундаққи, у һеч оқумастин яки үгәнмәстин әң авал сәвәпләр қануниға (йәни һечнәрсиниң сәвәпсиз вужутқа кәлмәйдиғанлиғиға вә һәрқандақ бир сәнъәтниң бирәр сәнъәткарниң меһнити арқилиқ барлиққа келидиғанлиғиға) ишиниду. Сәвәпсиз бирәр шәйьиниң вужутқа келишигә ишәнмәйду. Илим-пән вә мәдәнийәттин жирақ яшиған сәһралиқ бир адәм Аллаһ тәала тоғрилиқ соралғинида, сәвәпләр қанунини қоллинип, өзиниң туғма қабилийити билән мундақ дәп жавап бәргән екән: «қумлуқтики төгә изи бу жайдин төгиниң өткәнлигигә, улақ излири бу жайдин карванларниң өткәнлигигә

ишарәт қилиду. Юлтузлар билән қапланған асман, қитъәләр вә түрлүк йоллар билән кәңәйгән зимин вә долқунларни өз ичигә алған деңизлар уларни яратқан Аллаһқа қандақму далаләт қилмисун!?».

Бәзи өлималар «өзиниң яратқучисини тонумиған адәм әқилсиз адәмдур. Навада у әң алий дәрижилик дипломға еришкән бири болсиму, униң илмий җәһәттики үстүнлүги закавәт (өткүрлүк, һошиярлиқ) дейилиду, әқил дейилмәйду. Чүнки каинаттики әң чоң һәқиқәттин, яритилишниң ғайисидин вә ахирәттин ғәпләттә һаят кәчүргән инсанни һәргизму әқиллиқ дегили болмайду» дегән.

«Анисидин кор туғулған адәм йоруқлуқни билмигәнгә охшаш, қараңғулуқниму билмәйду. Билимсиз адәм өзи надан болғанлиғи үчүн жаһаләтни билмәйду. Йоқсулниң байлиғи болмиғачқа, исрапчилиқни билмәйду. Һалбуки, биз инсанларда әзәлдин вә мәңгүгә мәвжут болуп туридиған бир зат һәққидики чүшәнчә бар. Әгәр у зат болмиған болса еди, биздә бундақ чүшәнчиму болмиған болатти. Мәлумки, бизниң тәсәввур қилғинимиз вә ойлиғинимиз башқа бири әмәс, бәлки у дәл Аллаһтур» (Кант).

Әқилниң чәк-чегариси

Гәрчә әқил өзи ялғузла қудрәтлик бир яратқучиниң барлиғини билишкә, уни тонушқа вә өзиниң пайда-зийинини билишкә қадир болсиму, у Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини, динниң әһкамлирини билиштин ажиз келиду. Чүнки у бирәр мәнбәгә муһтаж болиду, диний мәсилиләрдә әқил өзи мәнбә болалмайду. Чүнки динниң мәнбәси нәқилдур. Буниңда нәқил асас, әқил ярдәмчидур. Шуңа көз көрүш үчүн йоруқлуққа муһтаж болғандәк, әқил Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини вә динниң әһкамлирини билиш үчүн нәқилгә муһтаждур. Биз мусулманлар үчүн әң ишәшлик нәқил «Қурьан Кәрим» билән сәһиһ һәдистур.

Тәсадипийлик

Дунияниң пәйда болушида тәсадипийлиқниң тәсири барму?

Қуяштин айрилған йәршари исимлик бу кичик юлтуз әң мувапиқ бир орунға йәрләшкәндур. Бу юлтуз билән қуяшниң оттурисидики мусапә әң һекмәтлик һалда бәлгүләнгән вә өзиниң һазирқи орниға (яки оқиға) орунлаштурулған болуп, униң қуяшқа азирақ йеқинлашқан болса, униңдики барлиқ каинат көйүп күлгә айлинип кәткән болатти, буниң эксичә, қуяштин азирақ узақлашқан болса, униңдики барлиқ каинат музлап түгишәтти. Әмма йәршари билән қуяш иккиси өзлириниң оттурисидики бу мусапиниң тәңпуңлуғини сақлап кәлмәктә. Бу тәңпуңлук бузулған болса, мәвсумлар вә кечә-күндүзләрму болмиған болатти.

Йәршариниң һазирқи орниға орунлаштурулғанлиғи униң бир орунға бекитилгән, мидирлимас топ екәнлигини ипадилимәйду. Бәлки у секундиға 30км. тезликтә қуяшниң әтрапида айлинидиған вә қуяш билән биргә 20км. тезликтә һәрикәтлинидиған бир сәйяридур. У мошундақ айлиниши билән һәм тезлигини йоқатмайду, һәм қуяш билән болған мусаписини бузмайду. Бирла йәршари әмәс, бәлки башқа миңларчә сәйярилар вә милионларчә юлтузларму шундақ интизамлиқ һалда һәрикәт қилиду. Уларниң бундақ интизам вә мусапә җәһәттики системини бузмастин тәкши һәрикәт қилиши бу ишларниң арқисида тәсадипийлиқниң әмәс, бәлки мукәммәл илим һекмәт вә күч-қудрәткә егә бириниң барлиғини көрситиду.

Дунияға көз ачқан һәрбир бовақ өзиниң авази, бармақлириниң излири, сиймаси, сөзләш усули... вә һаказа бир қанчә җәһәттин йәнә бирсидин пәриқлиқ болуп туруп, униң бирхил планда яритилиши тәсадипийлиқниң мүмкин әмәслигини испатлимақта.

Профессор Жак Куйс яритилишта тәсадипийлиқниң мүмкин әмәслиги һәққидә мундақ дәйду: «Әгәр йәр йүзидә һаятлиқниң мәйданға келишини еһтимал һесапларға бағлайдиған болсақ,

бизниң мәвжут болушимизниң қәтъий мүмкин әмәслигини җәзмләштүрәләймиз».

Америкилиқ профессор Михаил Һарт еһтимал һесави билән бирәр җанлиқниң барлиққа кәлмәйдиғанлиғини илмий усуллар билән испатлиған вә тәсадипийлиқ йоли билән әқил егиси болған инсанниң мәйданға келишиниң техиму мүмкин әмәс екәнлигини қайта дәлиллигән.

Жуқурики икки алим шундақ бир очуқлаш билән сөзини «илим вақиәликләрниң «немә үчүн»лири һәққидә әмәс, бәлки «қандақ» екәнлиги һәққидә издиниш демәктур» дегән җүмлә билән тамамлиған. Биз билим адәмлиримиз. Әң кичик мәвжудаттин әң чоңиғичә атомдин юлтузларғичә созулған пүтүн каинат әң мукәммәл бир низам, адәттин ташқири бир система билән турмақта. Униң үстигә бу каинатниң әқилни һәйран қалдуридиған дәрижидики илмий һәқиқәтлири күнсери ашмақта.

«Қолиңиздики тәңгә пулни бир миллион қетим һаваға атсиңиз вә бу пул һәр қетимда әйни йүзи билән чүшсә, шу вақитта тәсадипийлиққа имканийәт бар демәктур» дегән тәбиий пән алимлири илимниң тәсадипийлиқни қәтъий қобул қилалмайдиғанлиғини очуқлайду.

Адәттә, әқил парасәтлик вә жуқури мәлуматлиқ инженерлар ишлирини наһайити инчикилик билән һесаплап чиқип, андин планлайду. Шундақ туруп уларниң һесаплирида вә планлирида бәзи хаталиқлар йүз бериду. «Пётрниң принципи» намлиқ әсәрниң автори Раймонд Һол мундақ дәп язиду: «Бир километр узунлуқтики ана йол көрүгиниң бир дәмдила жиқилип деңизға чүшүп кәткәнлигини көрдүм. Чүнки бу көрүкниң плани қанчә қетим қайтилап тәкшүрүлгән болсиму, униң кичиккинә бир йеридә план хаталиғи йүз бәргән еди. Йәнә бир инглиз энергия мәркизидики чоң типтики үч соғутуш машиниси бир дәмдила жиқилип түгәшти. Буларниң һәрбири бир миллион Америка доллириға ясалған еди. Әмма булар күчлүк бир шамалға бәрдашлиқ берәлмиди».

Жуқурики мисалларда көргинимиздәк, һесап вә пландики кичиккинә хаталиқ чоң палакәтләргә йол ачқан йәрдә, һәрбир парчиси әң мукәммәл өлчәм, әң мукәммәл низам вә әң мукәммәл тәңпуңлуғи билән яритилған мошу катта каинат бирәр тәсадипийлиқниң нәтижисиму? Қени ойлап беқиң?!

Тәбиәт

Аллаһ тәалани етирап қилиштин қачидиғанлар тәбиәткә сиғиниду. Буларниң сәпсәтиси (тоғра пикир қилиш қаидисигә хилап пикир) худди падишаға асийлиқ қилип жаллаттин мәдәт тилигә исиянкарниң сәпсәтисигә охшайдиған мәнтиқсиз сәпсәтидур.

Тәбиәтму Аллаһ яратқан мәвжудатлар қатаридики бир әсәр яки сәнъәттур. Сәнъәткарни инкар қилиш үчүн сәнъәтни сәнъәткар дәвелиш изаһниң әмәс, бәлки һәқиқәтни етирап қилиштин қачқанлиқниң ипадисидур.

Қуяш, су, от, юлтуз қатарлиқларға чоқунғучиларму мәвжудатларниң яритилиш қиссисини мәзкур мәбудлириға мәнсуп қилишта тәбиәткә чоқунғучилар билән охшаш әқидидә ортақ әмәсму?

Демәк, натурализм (тәбиәтпәрәслик) бутпәрәсликниң заманивийлашқан йеңи намидур. Инкар мавзусида йеңилиқ йоқ. Аталғулар өзгәргән болсиму, бутпәрәсләрниң мәнтиқ өлчими өзгәргини йоқ.

Атеизмчиларниң қәдимдин һазирғичә дәйдиған ортақ сөзи «йоқ»тин ибарәттур. «Йоқ» уларниң унванидур. «Йоқ»лар билән бирәр шәйьи вужутқа кәлмәйду. Миң «йоқ» бир «бар»ни йоқ етәлмәйду. Әмма бир «бар» миңларчә йоқларни пәйда қилалайду. Мәнтиқниң асаслиқ қанунийәтлиринин сайисида әқил шундақ һөкүм қилидуки, дунияда һәрқандақ бир сәнъәтниң бирәр сәнъәткари бар, һечқандақ сәнъәт өзини өзи яриталмайду. Әсәр авторини, рәсим рәссимини, үстәл яғашчисини яриталмайду. Әксичә, булар өз ижаткарлирини намаян қилиду.

Каинаттики һәрбир мәвжудат мукәммәл бир сәнъәттур. Бу

сәнъәтләр инсан тақитидин жуқури болған чәксиз илим һекмәт вә қудрәт билән яритилған. Бу сәнъәтләр өзлиридики мукәммәллик, интизамчанлиқ вә гөзәлликләр билән өзлириниң сәнъәткарини һәр вақит намаян қилип турмақта.

Каинат - дунияда бар болуп туруватқан мәвжудатлар демәктур. Тәбиәт - мәвжудатларниң тәбиий көрүнүши, енирақ қилип ейтқанда, каинатниң иккинчи исмидур. Буниңға асасән, «Каинатни тәбиәт яратқан» дейиш билән «Каинат өзини-өзи яратқан» дейишниң оттурисида һечқандақ пәриқ йоқтур. **«Яки улар яратқучисиз яритилғанму? Яки улар яратқучиларму? Яки улар асманларни вә зиминни яратқанму? Бәлки улар (Аллаһниң бирлигигә) ишәнмәйду»** («Тур» сүриси, 35-36-айәтләр).

Тупраққа көмүлгән уруқчә тупрақ, һава, су вә оғуттин ибарәт төрт мадда билән учришиду. Бу маддиларниң һәммиси әқил-идрәктин мәһрум, билмәйдиған, көрмәйдиған вә аңлимайдиған, уруқни тонумиғанниң үстигә, өзлириниму тонумайдиған жансиз вә ажиз маддилардур. Уруқму әқил-идрәксизлик вә башқа сүпәтләрдә булар билән охшаштур. Әмма бу уруқтин үнүп, йетишип чиқидиған өсүмлүкләр көзни қамаштуридиған, әқилни һәйранлиқта қалдуридиған әң мукәммәл вә гөзәл бир сәнъәттур. Өсүмлүкләр, зираәтләр, мевиләр вә отяшлар жуқуриқи төрт хил маддиниң өзидә болмиған шәкил, һәжим, тәм, рәң вә пурақлири билән яритилиду. Әйни вақитта буларниң һечбири йәнә биригә охшимайдиған, нуқсансиз йетишип чиқиду. Әгәр «шәйьиләрни тәбиәт яратқан» дегән дәва раст болидиған болса, әқил идрәксиз вә илим һекмәтсиз тәбиәт буларни қандақ мәйданға чиқиралиди? Тәбиәтпәрәсләр буни қандақ чүшәндүрәләйдекинтаң?!

Каинаттики һәрбир мәвжудат әң мукәммәл вә әң гөзәл шәкилдә яритилған. Биз инсанлар көпинчә вақитларда уларға диққәт қилип қоймаймиз. Ойлаймизки, һәрнәрсиниң бундақ мукәммәл шәкилдә яритилиши һечқандақ һәйран қаларлиқ иш әмәс, бәлки бу шундақ тәбиий қанунийәт. Әмма бәзи вақитларда, әһвал биз

күткәндәк болмай қалса, биз уни ажайип әһвал дәп санавелип һәжәплинип кетимиз. Мәсилән: икки башлиқ бир бовақ дунияға кәлсә, телевизия, гезит -журналлар вә башқа таратқу васитилири барчә диққитини бу мәсилигә беғишлайду. Тиббий мутәхәссисләр бу һадисә һәққидә пикир мулаһизилирини баян қилишиду, адәмләр бу кәмтүк туғулған бovaққа һәйранлиқ билән қарайду. Әмма улар өзлириниң анилириниң қосақлирида қанчилиған көп вә мурәккәп ишләмләрниң нәтижисидә бундақ сағлам вә бежирим туғулғанлиқлирини көрмәйду вә ойлимайду. Һәжәплинишкә тегишлик бирәр иш болидиған болса, у дәл милллионлиған жиллар мабайнида бу мукәммәл қанунийәтниң қандақ давам қилип кәлгәнлигидур.

Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлири

Аллаһ тәала бәндилиригә өзиниң йәккә-йеганә илаһ екәнлигини билдүрүш билән биргә өзини әң гөзәл исимлири вә әң есил сүпәтлири билән тонуштурған. Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлири «Қурьан Кәрим»дә кәлгән яки пәйғәмбәр әләйһиссалам сәһиһ һәдисләрдә баян қилған исим-сүпәтләрдур. Аллаһ тәала «Қурьан Кәрим»дә мундақ дегән: «وَلِلهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا» **«Аллаһниң гөзәл исимлири бар, шуңа, силәр Аллаһни шу исимлар билән чақириңлар...»** («Әьраф» сүриси, 180-айәтниң бир қисми). Пәйғәмбәр әләйһиссалам: *«Аллаһниң 99 исми бар, кимки уларни саниса жәннәткә кириду»* дәп көрсәткән (Бухарий вә Муслим ривайити).

Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлири 99 билән чәклинип қаламду?

Өлималар бу һәқтә мундақ дәйду: бу һәдис Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлириниң 99 билән чәклинип қалидиғанлиғини ипадилимәйду, бәлки ибни Мәсъуд рәзийәллаһу әнһу ривайәт қилған бир сәһиһ һәдистә, пәйғәмбәр әләйһиссаламниң мундақ дәп дуа қилғанлиғи баян қилинған:

«أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ، سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ، أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ، أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَداً مِنْ خَلْقِكَ، أَوِ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ، أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيعَ قَلْبِي وَنُورَ صَدْرِي وَجَلاَءِ حُزْنِي وَذِهَابَ هَمِّي»

«Я, Аллаһ! Өзәң шундақ атиған яки китавиң арқилиқ чүшүргән яки бәндилириңдин бирәрсигә билдүргән яки һечкимгә билдүрмәй, өз дәргаһиңдики ғайиплар қатарида сақлиған барчә исимлириңни васитә қилип сәндин Қурьанни көңлүмниң баһари, қәлбимниң нури, қайғулиримни йоқ қилғучи вә әндишилиримни кәткүзгүчи қилишиңни тиләймән» (Имам Әһмәд ривайити). Йәнә қиямәт күнидики шапаәт тоғрилиқ кәлгән һәдистә пәйғәмбәр әләйһиссаламниң *«Андин Аллаһ маңа илһам қилип, илгири һечқандақ бәндигә билдүрмигән мәдһийиләрни вә әң яхши һәмду-санани үгитиду»* (Бухарий вә Муслим ривайити) дегәнлиги баян қилинған. Бу һәдисләрдин мәлумки, Аллаһ тәала бәзи исимлар билән өзини атиған, бәзи исимлирини «Қурьан Кәрим»дә назил қилған болуп, бәзи өлималар Аллаһ тәаланиң «Қурьан Кәрим»-дики исим-сүпәтлирини 81 дәп қариған. Аллаһ тәала йәнә бәзи исимлирини пәйғәмбәрлиригила яки пәриштилиригила билдүргән, йәнә нурғун исим-сүпәтлирини бәндилиригә билдүрмәй өз дәргаһида сақлиған. Чүнки Аллаһ тәала һәр тәрәптин мукәммәл вә тәңдашсиз илаһтур. Барчә гөзәллик вә есиллиқ, җәми улуқлуқ, барлиқ күч-қудрәт вә чәксиз илим-һекмәт униңға хастур. Униң улуқ исимлирини вә гөзәл сүпәтлирини санап болуш мүмкин әмәс. Пәйғәмбәр әләйһиссалам алаһидә баян қилған мәзкүр 99 исим-сүпәтниң муәййән хусусийәтлири бар болуп, шу хусусийәтләрниң бири шуки, худди пәйғәмбәр әләйһиссалам ейтқандәк уларни саниған адәм җәннәткә кириду» (Салман Әвдәниң «Аллаһниң әң улуқ исми вә униң исим-сүпәтлири һәққидә» әсәри, 34-35 бәтләр).

Жуқуриқилардин төвәндикидәк хуласә чиқиду:

1. Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлири көптур. «**Ейтқинки, «Рәббимниң сөзлирини йезиш үчүн, әгәр деңиз (сүйи) сия болған, биз йәнә шунчилик деңиз сүйини сия қилип кәлтүргән тәғдирдиму, рәббимниң сөзлири түгимәй туруп, деңиз (сүйи) чоқум түгәп кәткән болатти»»** («Кәһф» сүриси, 108-айәт), **«(Аллаһниң сөзлирини йезиш үчүн) Әгәр йәр йүзидики дәл-дәрәқләрниң һәммиси қәләм болған, деңиз-океан (сия болған), униңға йәнә йәттә деңиз қошулуп сия болған тәғдирдиму (қәләмләр сунуп, сиялар куруп түгәйду), Аллаһниң сөзлири һәргиз түгимәйду. Аллаһ һәқиқәтән ғалиптур, һекмәт билән иш қилғучидур»** («Лоқман» сүриси, 27-айәт). Бу вә буниңдин башқа көплигән айәтләр Аллаһ тәаланиң илим-һекмитигә, қудритигә вә чәксиз рәһим-шәпқитигә далаләт қилидиған сөзләрни вә Аллаһ тәалаға ейтилидиған мәдһийиләрни йезип түгәткили болмайдиғанлиғини ипадиләйду.

2. Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлири Қурьан вә һәдис дәлиллири билән бекитилгән болуп, Аллаһ тәалани әшу исим-сүпәтләр билән аташ вә дуа қилғанда шуларни вәсилә қилиш лазим. Һечкимниң Аллаһ тәалаға өзи халиғанчә исим-сүпәт бәлгүләш вә Аллаһ тәалани өзи халиғанчә аташ һәққи йоқтур.

3. Аллаһ тәаланиң «Аллаһ», «әр-Раһман» дегән исимлири билән башқиларни аташқа болмайду. Шуңа Аллаһ тәаланиң бу исимлири билән исим қоймақчи болғанлар алдиға «Абду» дегән сөзни қошуп, «Абдуллаһ», «Абдурраһман» дегәнгә охшаш қоюши керәк.

Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини билишниң зөрүрлүги

Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини билиш Аллаһ тәалани билгәнликтур. Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлири Аллаһ тәалани тонуш вә билишниң йоллиридин биридур. Чүнки «сәнъәт сәнъәткарниң бәзи сүпәтлирини вә маһаритини көрситип бериду» дәйдиған әқлий қаидә бар. Биз бу қаидини тәтқиқләп көргинимиздә, төвәндикиләрни биләләймиз:

Сәнъәттики уюмчанлиқ сәнъәткарниң һекмәтлик иш қилидиғанлиғини, сәнъәттики гөзәллик сәнъәткарниң гөзәлликләрни яритишқа қадир екәнлигини, сәнъәттики өзгичилик сәнъәткарниң халиғинини қилишқа йетәрлик ирадә, илим вә күч-қуввәткә егә екәнлигини көрситиду вә һаказалар...

Әһвал бундақ екән, һәрқандақ әқил егиси каинат вә униңдики барчә шәйьиләр үстидә тәпәккүр қилидиған болса, әлвәттә, буларниң яратқучиси вә идарә қилғучиси болған зат Аллаһ тааланиң һекмәтлик иш қилғучи, һәммигә қадир, һәммини билгүчи, халиғанни яратқучи, һәммини пәрвиш қилғучи... улуқ зат екәнлигини биләләйду.

Мәсилән: бир машина тоғрилиқ пикир жүргүзгинимиздә, машининиң курулмиси машинини ясиған инженерниң машиниға йетәрлик материалға вә уни мунасип шәкилдә қураштуруп машина қилидиған һүнәргә егә екәнлигидин ибарәт сүпитини көрситиду.

Машининиң әйнәклири, машинини ясиған инженерниң машиниға йетәрлик әйнәкләргә вә әйнәкләрни машининиң модисиға мунасип шәкилдә кесәләйдиған һүнәргә егә екәнлигини көрситиду.

Машинидики пүтүн запчастьлар, машинини ясиған инженерниң бу запчастьларни өз орунлириға орунлаштуралайдиған һүнәр вә тәжрибигә егә екәнлигини көрситиду.

Буниңдин башқа, машининиң моторидин башлап, униң чирақлириғичә болған һәрбир парчиси, рәңги вә модиси, уни ясиған инженерниң маһирлиғи, устилиғи вә башқа көплигән сүпәтлирини көрситиду.

Биз бу аддий бир машина тоғрилиқ пикир жүргүзүш арқилиқ, уни ясиған инженерниң бәзи сүпәтлирини биливалғинимизға охшаш, Аллаһ тааланиң каинаттики мәхлуқатлири вә гөзәл сәнъәтлири үстидә пикир жүргүзүш арқилиқму, Аллаһ тааланиң бәзи сүпәтлирини тоналаймиз. Мәсилән: Аллаһ тааланиң яратқан шәйьилиридики интайин мукәммәл орунлаштурулған

әҗайип ишлардин бирәрсини байқиғинимизда, Аллаһниң һекмәт билән иш қилидиғанлиғидин ибарәт сүпитини тоналаймиз.

Қуяш, ай, зимин вә улардин башқа сәйяриләрниң һәрикәт системисидики мукәммәл қанунийәтни билгинимиздә, Аллаһ тәаланиң һәр шәйьини шундақ мукәммәл яритиш вә бекитишни билидиған, һәммигә қадир екәнлигидин ибарәт сүпитини тоналаймиз.

Каинаттики Аллаһ тәала бекиткән низам вә системиларниң нуқсансиз давам қиливатқанлиғи үстидә пикир жүргүзгинимиздә, Аллаһ тәаланиң һемишә тирик болғучи вә һәммини идарә қилип турғучи вә барчә камчилиқлардин пак екәнлигидин ибарәт сүпәтлирини тоналаймиз.

Аллаһ тәаланиң дуаларни иҗабәт қилғини, һәтта қурғақчилиқтин су тиләш (истисқа) намизи оқуп Аллаһ тәаладин су тилигәнләргә ямғур яғдуруп бәргинидин, униң һәрқандақ дуа вә мунаҗатларни аңлап туридиғанлиғидин ибарәт сүпитини тоналаймиз.

Тәбиәтниң адәмни һәйран қалдурарлиқ гөзәл мәнзирисини көргинимиздә, Аллаһ тәаланиң шәйьиләрни халиғанчә һәрхил гөзәл шәкилләрдә яритишқа қадир екәнлигидин ибарәт сүпитини тоналаймиз.

Һаятимизда бирәр яки көп қетим өлүмниң тумшуғиға келип қалғинимизда, униңдин аман қалғинимизни ойлиғинимизда, Аллаһ тәаланиң ховуп-хәтәрләрдин сақлиғучи екәнлигидин ибарәт сүпитини тоналаймиз.

Һечқандақ кесәллик тартмастин яки бирәр вақиәгә учримастин ятқан йеридила өлүп кәткән бирсини көргинимиздә, Аллаһ тәаланиң өлтүрүшкә қадир екәнлигидин ибарәт сүпитини тоналаймиз.

Аллаһ тәаланиң қурғақчилиқтин өлгән зиминни, ямғур билән қайта яшартип тирилдүргинини көргинимиздә, униң өлүкләрни тирилдүридиғанлиғидин ибарәт сүпитини тоналаймиз.

Демәк, биз каинаттики һәрбир мәхлуқат үстидә пикир жүр-

гүзгинимиздә, Аллаһ тәаланиң көплигән алий сүпәтлирини тонулаймиз.

Аллаһ тәала мундақ дәйду: **«Шәксизки, асманларда вә зиминда мөмүнләр үчүн (Аллаһниң қудритигә далаләт қилидиған) нурғун дәлилләр бар. Силәрниң яритилишиңларда вә (Аллаһ зиминда) тарқитиватқан жанлиқларда (Аллаһқа) чин ишинидиған қовум үчүн нурғун дәлилләр бар. Кечә билән күндүзниң новәтлишип турушида, Аллаһниң асмандин (һаятлиқниң мәнбәси болған) ямғурни яғдуруп, (қурғақчилиқтин) өлгән зиминни униң билән тирилдүрүшидә вә шамалларниң йөнилишини өзгәртип турушида, әқлини ишлитидиған қовум үчүн нурғун дәлилләр бар. (Я, пәйғәмбәр!) Әнә шулар Аллаһниң айәтлиридур. Уни саңа һәқиқити билән оқуп бериватимиз. Улар Аллаһқа вә униң айәтлиригә ишәнмәй, қандақ сөзгә ишинидиғанду?»** («Жасийә» сүриси, 3-6-айәтләр).

Әлламә Абдурраһман Сәидий мундақ дегән: «Һәрбир адәмниң имани униң Аллаһни тонушиға қарап болиду, Аллаһни қанчилик убдан тонуса, униң имани зиядә болиду, униң Аллаһни тонуши қанчилик кам болса, иманиму шунчилик кам болиду. Иманни күчләндүрүшниң әң йеқин йоли Аллаһниң Қурьандики исим-сүпәтлирини убдан тәпәккүр қилип үгиништур» .

Демәк, һәрқандақ адәмниң иманиниң дәрижиси униң Аллаһ тәалани тонушиға қарап болиду. Аллаһ тәалани қанчилик яхши вә мукәммәл тонуған адәмниң имани шунчилик күчлүк болғанниң сиртида, униң ихласи, муһәббити вә ибадәтлириму мукәммәл болиду.

Аллаһ тәаланиң исим–сүпәтлирини билишниң пайдилири

Шәксизки, Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини билиш Аллаһни тонушниң йоллиридин бири болғинидәк, униң есил сүпәтлириниң тәқәзаси бойичә әхлақлиниш үчүнму наһайити пайдилиқтур. Шуңа, биз Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини үгинишкә муһтаҗмиз.

Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини үгиниш вә мәнисини билиш һәрбир мөмүн адәм үчүн интайин муһимдур. Аллаһ тәалаға илтиҗа қилғанда, униң гөзәл исим-сүпәтлири билән дуа қилиш дуаниң иҗабәт болушиға түрткә болиду. «Қурьан Кәрим» бизгә дуада вә һәрқандақ әһвалда Аллаһ тәалани гөзәл исим-сүпәтлири билән аташни вә чақиришни үгәткән. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бизгә Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини васитә қилип, дуа қилишни өз әмәлийити билән үгәткән вә нурғунлиған есил дуаларни қалдурған. Төвәндики дуалар шуларниң җүмлисидиндур:

«بِسْمِ اللهِ الَّذِي لاَيَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ في الأَرْضِ وَلاَ في السَّمَاءِ وَهُوَالسَّمِيْعُ العَلِيْمُ»

«намини атиған кишигә асман вә зиминда һечқандақ нәрсә зиян йәткүзәлмәйдиған Аллаһниң нами билән башлаймән. Аллаһ һәммини аңлиғучи вә толуқ билгүчидур» (Бухарий рivайити),

«اَللَّهُمَّ اِنِّي اَسْأَلُكَ بِأَنَّ لَكَ الْحَمْدُ لاَاِلَهَ اِلاَّ أَنْتَ الْحَنَّانُ الْمَنَّانُ بَدِيعُ السَّماوَاتِ وَالأَرْضِ، يَا ذَا الْجَلاَلِ وَالإِكْرَامِ، يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ اَسْأَلُكَ»

«Я Аллаһ! Сениң пәзил-кәрәмиңни тиләймән, барчә һәмду-сана саңа хастур, сәндин башқа һәқиқий илаһ йоқтур, сән наһайити шәпқәтлик вә көйүмчансән, көп еһсан қилғучисән, асманларни вә зиминни өрнәксиз яратқан затсән, я әзимәтлик вә кәрәмлик илаһим! Я һемишә тирик болғучи, асманларниң вә зиминниң ишлирини идарә қилип турғучи рәббим! Сәндин (һаҗәтлиримни) тиләймән» (Имам Әһмәд ривайити), «يَا حَيُّ يَاقَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ»

«я мәңгүлүк һаят турғучи вә һәммини идарә қилип турғучи Аллаһ! Рәһмитиңгә сиғинип сәндин ярдәм тиләймән» (Тирмизий ривайити),

«يَاحَيُّ يَا قَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ، أَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلِّهِ وَلاَ تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ»

«Я һемишә мәңгү һаят турғучи вә һәммини идарә қилип турғучи Аллаһ! Мениң пүтүн әһвалимни яхшилап бәргин, мени көз жумуп ачқучиликму өз һалимға қоюп бәрмигин» (Һаким ривайити).

Шәксизки, Аллаһ тәалани вә униң исим-сүпәтлирини билиш ғәмкинликкә тәсәлли, қийинчилиққа чиқиш йоли, қорқунучқа аманлиқ, ажизлиққа күч-қувәт, йоқсуллуққа чарә, үмүтсизликкә үмүт мәнбәсидур. Падишадин пухрағичә, алимдин авамғичә, байдин йоқсулғичә һәммә адәм Аллаһ тәалаға муһтаж, һәммиси Аллаһ тәаладин ярдәм тиләйду. Һәтта Аллаһ тәалани инкар қилидиғанларму бешиға қаттиқ күн кәлгәндә ихтиярсиз Аллаһ тәалаға ялвуриду. Пирәъвн Мисир зиминида һәддидин ешип, өзини илаһ дәп елан қилған вә мундақ: **«мән силәрниң әң үстүн рәббиңлар болимән»** («Назиат» сүриси, 24-айәт) дегән. Амма у деңизда ғәриқ болуш алдида Аллаһ тәалани етирап қилип: **«... Иман ейттимки, Исраил әвлади иман ейтқан илаһтин башқа һечбир илаһ йоқтур, мәнму мусулман болдум»** («Юнус» сүриси, 90-айәтниң бир қисми) дегән.

1. Аллаһ тәала исим-сүпәтлирини билиш жәннәткә киришниң йолидур. Пәйғәмбәр әләйһиссалам: *«Аллаһниң 99 исми бар, кимки уларни саниса жәннәткә кириду»* (Бухарий вә Муслим ривайити) дәп көрсәткән. Бу һәдистики «саниса» дегән ибариниң мәниси немә?

Һәдистики «саниса» дегән ибарә төвәндикидәк үч хил мәнигә ишарәт қилиду:

(1) Санини саниса вә тәләппуз қилип оқуса дегәнлик болуп, тили вә қәлби билән уларни зикир қилғанни ипадиләйду.

(2) Мәнисини чүшинип иман ейтса вә етиқат қилса дегән мәнини ипадиләйду. Мәсилән: бири: «Аллаһ һекмәт билән иш қилғучидур» дәп етиқат қилса, у һәммә ишлирини Аллаһқа тапшуруп, көңлини арам тапқузиду. Чүнки пүтүн ишлар Аллаһ тәаланиң һекмитиниң тәқәззаси бойичә барлиққа келиду. Бири: «Аллаһ адаләтликтур» дәп етиқат қилса, Аллаһниң адалитигә қайил болиду-дә, дуния вә ахирәтлик ишлирида тегишлик һәқ-

қигә егә болалайдиғанлиғиға ишинип, хатирҗәм, бәһузур (бемалал) һаят кәчүрүшкә давам қилиду. Шуниңдәк, «Аллаһ ризқ бәргүчидур» дәп етиқат қилса, өзиниң вә аилисиниң ач қалмайдиғанлиғиға, һарамға қол узатмисиму һаят кәчүргили болидиғанлиғиға болған имани күчийиду-дә, һалалдин тепип һалал йейиш, һалал ичиш йолида мустәһкәм туриду.

(3) Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлири билән дуа қилиш. Бу икки түрлүк болуп: биринчиси: Аллаһ тәалани мәдһийиләш вә уни яд етиш, иккинчиси: Аллаһ тәаладин һаҗитини тиләш қатарлиқларму Аллаһниң исим-сүпәтлиригә әмәл қилғанлиқ санилиду.

2. Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини билиш Аллаһ тәалани тонушниң йолидур. Чүнки Аллаһ тәалани пәқәт исим-сүпәтлири биләнла мукәммәл тонуғили болиду. Әлламә ибни Қәййим мундақ дегән: «Инсанларниң яратқучисини тонуштин муһим һаҗити йоқтур. Аллаһ тәалани тонуш үчүн униң исим-сүпәтлирини тонуштин башқа йол йоқтур. Инсан Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини қанчилик яхши вә толуқ билсә, Аллаһ тәаланиму шунчилик яхши тонуйду вә униңға техиму йеқин болиду. Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини билмигән киши Аллаһ тәаланиму билмәйду вә униңдин жирақлишиду» («Икки көчүш йоли вә икки хошаллиқ ишиги» намлиқ әсәрдин).

Убәй ибни Кәъб рәзийәллаһу әнһудин ривайәт қилинидуки, мушриклар пәйғәмбәр әләйһиссаламниң һузуриға келип, рәбиңни бизгә сүпәтләп бәргин дегәндә, Аллаһ тәала **«(әй, пәйғәмбәр! Сәндин сориғанларға) ейтқинки, (силәр билмәкчи болған) у Аллаһ йәккә-йеганидур, Аллаһ һечкимгә муһтаҗ әмәс, әксичә, һәммә униңға муһтаҗдур. У балилиқ болғанму әмәс, туғулғанму әмәс. Һечким униңға тәңдаш болалмайду»** дегән «Ихлас» сүрисини назил қилған.

3. Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини билиш барлиқ ибадәтләрниң әслидур. Аллаһ тәаланиң буйруғанлирини орунлап, тосиғанлиридин йениш арқилиқ униңға итаәт қилишта Аллаһ тәалани тонуш асаслиқ роль ойнайду. Чүнки буйруғучини вә то-

сиғучини билмигән адәм итаәт қилмайду, уни қанчилик яхши билгән кишиниң итаити шунчилик күчлүк болиду. Шуңа пәйғәмбәр әләйһиссалам Муаз ибни Җәбәл рәзийәллаһу әнһуни Йәмәнгә валий қилип әвәткәндә, униңға мундақ дегән: *«уларни әң авал дәвәт қилидиған ишиң Аллаһниң бир екәнлигини билдүрүштур. Улар Аллаһни тонуғандин кейин, уларға Аллаһниң күндә бәш вақлиқ намаз оқушни пәриз қилғанлиғини билдүргин, улар уни орундиғандин кейин, Аллаһниң уларға байлиридин елип пеқирлириға берилидиған закатни пәриз қилғанлиғини билдүргин»* (Бухарий вә Муслим ривайити).

4. Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини билиш дуа иҗабәт болушиниң әң чоң түрткилиридин биридур. Аллаһ тәаланиң **«Аллаһниң гөзәл исимлири бар, шуңа, силәр Аллаһни шу исимлар билән чақириңлар...»** («Әърaф» сүриси, 180-айәтниң бир қисми) дегән сөзи буни ипадиләйду. Аллаһ тәала бизни өзиниң гөзәл исми билән дуа қилишқа буйриди, андин дуаримизни иҗабәт қилишқа вәдә қилди. **«...Маңа дуа қилиңлар, мән дуариңларни қобул қилимән...»** («Ғафир» сүриси, 60-айәтниң бир қисми). Пәйғәмбәр әләйһиссалам дуа қилса Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини атап дуа қилатти. У мундақ дәп дуа қилатти:

«اَللَّهُمَّ رَحْمَتَكَ أَرْجُو، فَلاَ تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ، وَأَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ، لاَ إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ»

«Я Аллаһ! Рәһмитиңни үмүт қилимән, мени көз жумуп ачқучиликму өз һалимға қоювәтмигин, барлиқ ишлиримни яхшилап бәргин, сәндин башқа һәқиқий мәбуд йоқтур» (Әбу Давуд ривайити). Йәнә мундақ дуа қилатти:

«اَللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ أَمَتِكَ نَاصِيَتِي بِيَدِكَ، مَاضٍ فِيَّ حُكْمُكَ، عَدْلٌ فِيَّ قَضَاؤُكَ، أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ، سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ، أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ، أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَداً مِنْ خَلْقِكَ، أَوِ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ، أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيعَ قَلْبِي وَنُورَ صَدْرِي وَجَلاَءِ حُزْنِي وَذَهَابَ هَمِّي»

«Я, Аллаһ! Мән сениң қулуңмән, қулуңниң вә дедигиңниң оғлимән, тәғдирим сениң қолуңдидур. Мениң үчүн тәғдир қилғанлириң һәр заман жүргүчи вә адаләтниң өзидур. Я, Аллаһ! Өзәң шундақ атиған яки китавиң арқилиқ чүшүргән яки бәндилириңдин бирәрсигә билдүргән яки өз дәргаһиңдики ғайиплар қатарида

бизләргә билдүрмигән барчә исимлириңни васитә қилип сәндин Қурьан кәримни көңлүмниң баһари, қәлбимниң нури, қайғулиримни йоқ қилғучи вә әндишлиримни кәткүзгүчи қилишиңни тиләймән» (Имам Әһмәд ривайити).

Өлималар Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини атап дуа қилиш барчә ғәм-қайғуларниң йоқилишиға вә қийинчилиқларниң һәл болушиға түрткә болидиғанлиғини ейтиду.

5. Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини билиш униң муһәббитигә сазавәр болушниң йолидур. Айшә рәзийәллаһу әнһадин ривайәт қилинидуки, *пәйғәмбәр әләйһиссалам мәлум бир җайға қошун әвәткән болуп, қошунға имам болған киши намазлириниң һәммә рәкитидә «Ихлас» сүрисини оқуған. Қошун қайтип кәлгәндин кейин, улар пәйғәмбәр әләйһиссаламға бу әһвални баян қилған. Пәйғәмбәр әләйһиссалам уларға «немишкә шундақ қилғанлиғини өзидин сорап беқиңлар» дегән. Улар һелиқи имамдин немишкә шундақ қилғанлиғини сориғанда, у «мән «Ихлас» сүрисини оқушни бәк яхши көримән» дәп җавап бәргән. Униң җавави пәйғәмбәр әләйһиссаламға йәткүзүлгәндин кейин, пәйғәмбәр әләйһиссалам «униңға йәткүзүп қоюңлар, Аллаһ уни яхши көриду»* дегән (Бухарий ривайити).

Аллаһ тәалани һәқиқий яхши көргән адәм униңға итаәт қилиду, асийлиқ қилиштин қаттиқ һәзәр әйләйду, уни сеғиниду вә көрүшни арзу қилиду. Чүнки мөмүнләр ахирәттә Аллаһ тәаланиң җамалини көрүшкә мушәррәп болиду. Өз вақтида Муса әләйһиссалам Тур теғида Аллаһ тәаланиң сөзини беваситә аңлиғанда Аллаһ тәалани көрүшни қаттиқ арзу қилиду, һәтта Аллаһ тәаладин шуни тиләйду. **«Муса биз вәдә қилған вақитта (Тур теғиға) кәлгән вә Рәбби униңға (беваситә) сөз қилған чағда: «Я рәббим! Маңа өзәңни көрсәткин, сени бир көрүвалай» деди. Аллаһ: «Сән мени (бу дунияда) һәргиз көрәлмәйсән. Лекин, таққа қариғин, әгәр тағ орнида мәһкәм туралиса, мени көрәләйсән» деди. Рәбби таққа өз нурини ғил-пал чүшүрүш билән тағни түп-түз қиливәтти, Муса беһош бо-**

луп жиқилди. У һошиға келип: «(я Рәббим!) Сән пактурсән, саңа тәвбә қилдим, мән қовмим ичидә саңа ишәнгүчиләрниң тунжисимән деди» («Әъраф» сүриси, 143-айәт).

6. Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини толуқ билгән киши нурғун һәқиқәтләрни билгән болиду. Мәсилән: Аллаһ тәаланиң яратқучи дегән сүпитини билгән адәм һәммә нәрсиниң яратқучиси Аллаһ тәала екәнлигини билиду. **«Аллаһ һәммә нәрсини яратқучидур, һәммә нәрсигә һамийдур»** («Зумәр» сүриси, 62-айәт). Аллаһ тәаланиң ризқ бәргүчи екәнлигини билгән адәм Аллаһ тәаладин башқиларниң һәммиси униң ризқ беришигә муһтаж екәнлигини билиду. **«Йәр йүзидики һәрбир жанлиққа ризқ беришни Аллаһ үстигә алған...»** («Һуд» сүриси, 6-айәтниң бир қиси). Аллаһ тәаланиң алим екәнлигини билгән адәм өзиниң нәқәдәр жаһил екәнлигини билиду. **«...Аллаһ һәммини билиду, силәр билмәйсиләр...»** («Бәқәрә» сүриси, 216-айәтниң бир қисми).

Шуңа, «Рәббини билгән адәм өзини билиду» дәп тоғра ейтилған. Чүнки Аллаһ тәалани барлиқ гөзәл сүпәтлири вә улуқ исимлири билән мукәммәл тонуған адәм өзиниң ажизлиғини, камчилиғини вә йетәрсизлигини билиду. Нәтиҗидә, Аллаһ тәалаға болған бағлиниши вә ихласи ашиду, өзиниң ажизлиғини изһар қилип, Аллаһ тәалаға илтижа қилиду, ибадәт қилиду вә һаҗәтлирини тиләйду.

7. Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини билиш тәқвадарлиққа вә униң улуқлиғидин әйминишкә түрткә болиду. Ибни Мәсъуд рәзийәллаһу әнһу мундақ дегән: «Аллаһни билиш униңдин қорқуш үчүн йетәрликтур, шуниңдәк Аллаһни билмәслик мәғрурлуқ үчүн йетәрликтур» («Бәхит өйиниң ачқучи»). Инсан Аллаһ тәалани қанчилик мукәммәл тонуса, униң тәқвалиғи шунчилик ашиду; униң сүпәтлирини қанчилик яхши билсә, униң әқидиси шунчилик мустәһкәм болиду. **«...Аллаһниң бәндилири ичидә Аллаһтин пәқәт алимларла қорқиду...»** («Фатир» сүриси, 28-айәтниң бир қисми).

Пәйғәмбәр әләйһиссалам Аллаһ тәаладин һәммидин бәк қорқидиған зат еди. Чүнки у Аллаһ тәалани һәммидин бәк убдан биләтти. Пәйғәмбәр әләйһиссалам буни ипадиләп: *«Мән араңларда Аллаһни һәммидин бәк билидиған вә униңдин һәммидин бәк қорқидиған бirимән»* дегән (Бухарий вә Муслим ривайити).

8. Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини билиш гуна-мәсийәтләрдин сақлиниш вә таәт-ибадәткә риғбәтлинишниң йолидур. Чүнки Аллаһ тәаланиң азавиниң қаттиқлиғини, рәһмитиниң кәң екәнлигини вә мукапитиниң мол екәнлигини билгән киши, әлвәттә, Аллаһ тәаланиң азавиға сәвәп болидиған ишлардин сақлиниду вә униң катта мукапитиға өзини сазавәр қилидиған әмәлләрни қилишқа алдирайду. Бу худди иш орнидики башлиғиниң һәрқандақ бир камчилиқни көздин сақит қилмайдиған, яхши ишлигәнләрниң мукапитини ашуруп беридиған бири екәнлигини билгән кишиниң башлиқниң җазасиға учрап қелиштин сақлиниш вә униң мукапитиға сазавәр болуш үчүн зор еһтиятчанлиқ билән иш көргинигә охшайду.

9. Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини билиш гөзәл сүпәтләргә егә болушниң йолидур. Чүнки Аллаһ тәаланиң наһайити рәһим-шәпқәтлик екәнлигини вә рәһим-шәпқәтлик болғанларни яхши көридиғанлиғини билгән адәм, әлвәттә, Аллаһ тәаланиң мәхлуқатиға рәһим-шәпқәтлик болушқа тиришиду. Аллаһ тәаланиң интайин кәрәмлик сехий зат екәнлигини вә сехийлиқ қилғучиларни яхши көридиғанлиғини билгән адәм, әлвәттә, сехийлиқтин ибарәт бу гөзәл әхлақ билән әхлақлинишқа тиришиду.

Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлириниң гөзәллиги

Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлири барчә гөзәл вә иҗабий мәниләрни өз ичигә алған болуп, мәниси яманлиққа яки зиян-зәхмәткә далаләт қилидиған исим-сүпәтләрдин халийдур. «Сәһиһ Муслим»да пәйғәмбәр әләйһиссаламниң дуасида *«яманлиқ саңа мәнсуп әмәс»* (771-һәдис) дәп дуа қилидиғанлиғи баян қилинған. Бу һәдис Аллаһ тәаланиң затиға яки сүпәтлиригә, яки

исимлириға яманлиқни мәнсүп қилишқа болмайдиғанлиғини ипадиләйду. Чүнки Аллаһ тәала һәр тәрәптин мукәммәл зат болуп, исимлириниң һәммиси вә сүпәтлириниң һәммиси мукәммәлдур, мәдһийигә лайиқтур.

Әлламә ибни Тәймиййә: «Аллаһниң исимлири ичидә яманлиқни өз ичигә алған исим йоқтур» («Умумий пәтива» 8-том, 96-бәт) дегән. У йәнә: «Аллаһниң исимлириниң һәммиси пәкәтла махтилидиған исимлардур. Шуңа улар ‹гөзәл исимлар› дейилиду». («Рәсулуллаһниң сүннити», 5-том, 282-бәт) дегән.

«Өлималар «қаттиқ җазалиғучи» дегән сөз Аллаһниң исимлиридин саниламду? - дегән мәсилидә ихтилаплашқан болуп, әң тоғриси шуки, у кәлимә Аллаһниң исми әмәс, бәлки униң азавиниң сүпитидур» дәп қарайду (Сәлман Әвдиниң «Аллаһниң әң улуқ исми вә униң исим-сүпәтлири һәққидә» намлиқ әсири, 17-бәт).

Доктор Өмәр Әшқәр мундақ дегән: «Аллаһниң ишлириниң вә исимлириниң сүпәтлири униң исимлиридин саналмайду. Мәсилән: «қаттиқ җазалиғучи», «тез һесап алғучи, «тез җазалиғучи», «Аллаһниң азави қаттиқ»... қатарлиқлар Аллаһниң исимлири дейилмәйду» .

Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлири билән дуа қилиш

Өлималар Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини атап, уларни вәсилә кәлтүрүп дуа қилишниң җаизлиғини вә Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлиридин халиғанлирини атап дуа қилса болидиғанлиғини баян қилған. Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң Аллаһ тәаланиң шундақ дуа қилидиғанлиғи һәққидә һәдисләр кәлгән. Өлималар мундақ дегән: «Аллаһниң исим-сүпәтлири билән дуа қилишниң йоли дуаниң алдида яки кәйнидә Аллаһниң исимлирини яки сүпәтлирини вәсилә қилип, униңдин тиләклирини тиләштур. Мәсилән: «يا غفور اغفرلي يا رحيم ارحمني» «Я, гуналарни наһайити мәғпирәт қилғучи Аллаһ! Гуналиримни мәғпирәт қилғин, я рәһим қилғучи Аллаһ! Маңа рәһим қилғин»,

«رَبِّ اغْفرلِي وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمِ» «Я рәббим! Гунаримни

мәғпирәт қилғин, маңа рәһим қилғин, чүнки сән һәқиқәтән гуналарни наһайити мәғпирәт қилғучисән, наһайити рәһим-шәпқәтликсән» дегәнгә охшаш» («Йолдики нур»).

«Қурьан Кәрим»дә пүтүн пәйғәмбәрләрниң Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлирини вәсилә қилип дуа қилғанлиғи баян қилинған. **«Әйюб(ниң қиссисини баян қилғин). Өз вақтида у рәббигә: «һәқиқәтән маңа бала (йәни кесәл) тәгди, сән шәпқәт қилғучиларниң әң шәпқәтлигисән» дәп дуа қилған еди»** («Әнбия» сүриси, 83-айәт) дегән айәт шуларниң мисали.

Өлималар йәнә мундақ дәйду: «Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлири билән дуа қилған адәмниң тилигәнлири әшу исим-сүпәтләргә мунасип келиши лазим. Мәсилән: һәрбир исим билән шуниңға мунасип кәлгән тиләкни тиләш керәк. Бу ‹Я рәһим шәпқәтлик Аллаһ! Маңа рәһим қилғин; я ризқ бәргүчи Аллаһ! Маңа ризқ бәргин; я һекмәтлик иш қилғучи Аллаһ! Мениң ишлиримни һекмәт билән орунлаштурғин› дегәнгә охшаш».

Шуниму әскәртиш керәкки, вәсилиниң әң яхшиси вә әң үнүмлүги өзиниң яхши әмәллирини вәсилә қилиштур. Имам Бухарий вә имам Муслим пәйғәмбәр әләйһиссаламдин «өңкүрдики үч киши»ниң қиссисиниривайәт қилған болуп, қиссиниң мәзмуни мундақ: Муса әләйһиссаламниң қәвмидин үч нәпәр адәм йолда кетиватқинида уштумтут қаттиқ ямғур йеғип кетип, улар бир өңкүргә кириваалиду, шу әснада тағ үстидин бир йоған таш домилап чүшүп өңкүрниң еғизини тосувалиду, улар өңкүрдин чиқип кетишкә һечқандақ чарә тапалмай, һәрбири өзиниң халис Аллаһ разилиғи үчүн қилған яхши әмәллирини васитә қилип, Аллаһқа камалий ихласи билән дуа қилғандин кейин, уларниң дуаси иҗабәт болуп, өңкүрниң еғизи ечилиду вә һәммиси саламәт чиқип кетиду.

«الِاسْمُ الْأَعْظَمُ»
Исми Әъзам

Аллаһ тәаланиң «الِاسْمُ الْأَعْظَمُ» (Исми Әъзам - әң улуқ исим) дәйдиған исми барму яки йоқму? - дегән мәсилә үстидә ихтилаплашқан болуп, бәзи өлималар Аллаһ тәаланиң «Исми Әъзам» дәйдиған бирәр исми йоқтур, дәп қарайду. Мупәссирләрниң пешваси әлламә ибни Җәрир Тәбәри, әлламә ибни Һиббан, имам Бақиланий қатарлиқ өлималар мундақ дәйду: «Аллаһ тәаланиң «Исми Әъзам» дәйдиған исми йоқтур, чүнки Аллаһ тәаланиң исимлириниң вә сүпәтлириниң һәммиси гөзәл, һәммиси улуқтур, улар бир-биридин пәриқләнмәйду, уларни бир-биридин айрип қарашқа болмайду» («Аллаһни әң улуқ исимлири билән»).

Амма көп санлиқ өлималар Аллаһ тәаланиң «Исми Әъзам» дәп исми бар дәп қарайду. Улар бу һәқтә кәлгән төвәндики һәдисләрни нәқил қилиду:

Бурәйдә ибни Һусәйб рәзийәллаһу әнһудин ривайәт қилиниду-ки, *«пәйғәмбәр әләйһиссалам бир адәмниң* «اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنِّي اَشْهَدُ اَشْهَدُ اَنَّكَ أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ» *«Я, Аллаһ! Пәзил-кәрәмиңни тиләймән. Һәқиқәтән сәндин башқа һәқиқий илаһ йоқтур, һәммә саңа муһтаж болған, пәрзәнтлик болмиған, туғулмиған, һечким саңа тәңдаш болмайдиған йәккә-йеганә илаһсән› дәп дуа қиливатқанлиғини аңлап қелип мундақ деди: «Аллаһ тәаланиң нами билән қәсәм қилимәнки, бу адәм униң билән немә тилисә берилидиған, униң билән қилған дуалар иҗабәт болидиған Исми Әъзам (Аллаһниң әң улуқ исми) билән дуа қилди».*

Әнәс ибни Малик рәзийәллаһу әнһудин ривайәт қилинидуки, *«Бир адәм:* «اَللّٰهُمَّ اِنِّي اَسْأَلُكَ بِأَنَّ لَكَ الْحَمْدُ لاَ اِلَهَ اِلاَّ أَنْتَ الْحَنَّانُ الْمَنَّانُ بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، يَاذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ، يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ اَسْأَلُكَ» *«Я, Аллаһ! Пәзил-кәрәмиңни тиләймән, барчә һәмдусана саңа хастур, сәндин башқа һәқиқий илаһ йоқтур, сән наһайити шәпқәтлик вә көйүмчансән, көп еһсан қилғучисән, асманларни вә зиминни өрнәксиз яратқан затсән, я әзимәтлик вә кәрәмлик илаһим! Я һемишә*

тирик болғучи, асманларниң вә зиминниң ишлирини идарә қилип турғучи рәббим! Сәндин (һаҗәтлиримни) тиләймән» дәп дуа қиливататти, пәйғәмбәр әләйһиссалам бу вақитта: «Бу адәм уни оқуп немә тилисә берилидиған вә дуалар иҗабәт болидиған Исми Әъзам билән дуа қилди деди» (Имам Әһмәд ривайити).

Жуқурики һәдисләр «Исми Әъзам» тоғрисида кәлгән әң ишәшлик һәдисләр болуп, Аллаһ тәаланиң «Исми Әъзам» дегән исминиң барлиғини испатлайду.

«Исми Әъзам» қайси? Бәзи өлималар Аллаһ тәаланиң «Аллаһ» дегән мубарәк исмини «Исми Әъзам» дәп қарайду. Чүнки Аллаһ тәаланиң барлиқ исимлири мошу исимға әгишиду. Мәсилән: «Аллаһул халиқ, Аллаһур разиқ, Аллаһул аълим, Аллаһул басир» дегәнгә охшаш («Аллаһни әң улуқ исимлири билән» 41-бәт).

Йәнә бәзи өлималар бәндә Аллаһ тәалаға пүтүн вуҗуди билән берилип дуа қилған вақтида Аллаһ тәаланиң қайси исмини василә кәлтүрүп дуа қилған болса, әшу исим «Исми Әъзам»дур дәп қарайду. Бу имам Җәъфәр Садиқ, Жунәйд қатарлиқ өлималардин нәқил қилинған («Фәтһул бари», 11-том, 224-бәт).

Бу мәсилидики әң күчлүк қараш

Көп санлиқ өлималар жуқурики икки һәдистә кәлгән дуаларни «Исми Әъзам» дәп қарайду. Әшу икки дуаниң қайсибирини қилған адәм Аллаһ тәаланиң әң улуқ исми болған «Исми Әъзам» билән дуа қилған болиду. Дуаниң иҗабәт болуши үчүн, дуа қилғучиниң йемәк-ичмигиниң һалалдин болушидин башқа йәнә униң дуада сәмимий болуши, әқли, пикри, һиссияти вә пүтүн вуҗуди Аллаһ тәала биләнла болуши шәрттур. Чүнки пәйғәмбәр әләйһиссалам: *«Силәр Аллаһқа дуа қилғиниңларда, униң иҗабәт болушиға ишәнгән һалда қилиңлар, билиңларки, Аллаһ ғәпләттики пәрвасиз кишиниң дуасини иҗабәт қилмайду»* дәп көрсәткән (Тирмизий ривайити).

Аллаһниң гөзәл исимлири

«الله»
Аллаһ

«الله» - барчә каинатниң егиси, пүтүн мәхлуқатниң йеганә илаһи, ибадәт қилинишқа тамамән лайиқ болған, барчә мәвжудат ихтиярий вә ихтиярсиз униңға бойсунидиған, мөмүнләр униңға баш егип руку қилидиған, йелинип (ялвуруп) сәждә қилидиған вә һәр түрлүк ибадәтләрни қилидиған, өзиниң йеганә илаһлиғиға лайиқ сүпәтләрниң һәммисигә егә болған мәбуд бәрһәқниң хас исми.

«الله» дегән исим «ألَهَ» дегән сөз йилтизидин чиққан болуп, луғәттә «إِلَهٌ» йәни «мәбуд» (ибадәт қилинғучи) дегән мәнини билдүриду.

«الله» дегән исим Аллаһ тәаланиң барчә исим вә сүпәтлириниң бешида келидиған исим болуп, һәммиси униңға әгишиду. Мәсилән:

«هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ» («Һәшр» сүриси, 23-айәт), «هُوَ اللهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ...» дегән айәтләргә охшаш («Һәшр» сүриси, 24-айәтниң бир қисми).

«الله» дегән исим «ا», «ل», «ه» қатарлиқ үч һәриптин тәркип тапқан болуп, бу һәрипләр наһайити оңай тәләппуз қилинғанлиғи үчүн «юмшақ һәрипләр» дәп атилиду, улар һәрқандақ милләтниң вә һәрқандақ кичик балиниңму тилиға қәтъий қийин кәлмәйдиған, наһайити йеник һәрипләрдур. Шуңа, һәрким «الله» дегән исимни оңайла ейталайду.

«الله» һәрқандақ адәм «лә илаһә илләллаһ» дәп исламға кириштә вә һәрқандақ мөмүн «Аллаһу әкбәр» дәп намизини башлашта ейтидиған биринчи кәлимидур.

«الله» дегән исим «Қурьан Кәрим»дә вә һәдисләрдә әң көп кәлгән, дунияниң һәрқайси жайлиридики мусулманларниң тилиға жарий болған әң мәшһур исимдур. «Қурьан Кәрим»дә Аллаһ тәаланиң «الله» дегән мубарәк исми 2000 дин көпирәк орунда кәлгән вә 33 айәт бу исим билән башланған.

«الله» дегән исимниң мәниси: «қәлбләрдә улуқлинидиған, көңүлләр тәлпүнидиған, уни яд етиш билән диллар арам тапидиған, барчә мәхлуқат чоң-кичик һәрқандақ ишлирида муһтаж болидиған йәккә-йеганә мәбуд дегәнликтур» («Аллаһни әң улуқ исимлири билән», 49-бәт).

«الله» дегән бу улуқ исим мошу улуқ исимниң егиси болған Аллаһ тәалаға һәрбир инсанниң толуп ташқан сөйгү-муһәббәт, вайиға йәткән улуқлаш вә чин қәлбидин тәлпүнүш билән йүзлинишини тәқәзза қилиду. Чүнки һәммә униңға муһтаждур. Аллаһ тәала барчә меһир-муббәтниң, күч-қувәтниң вә җәми яхшилиқниң бирдин-бир мәнбәсидур.

«الله» мөмүнләр ибадәтлиридә вә күндилик һаятида еғизидин қәтъий чүшәрмәйдиған, униңдин роһий озуқ алидиған, униң билән көңлини арам тапқузидиған исим болғандәк, һәрқандақ инсан бешиға еғир күнләр кәлгән, һалакәт гирдабиға берип қалған, дунияниң сәвәп вә чарилири карға кәлмигән вә һәммидин үмүти үзүлгән чағда, чин қәлб қатлиридин чиқирип, «Аллаһ!» - дәп илтиҗа қилидиған бирдин-бир исимдур. **«Улар кемигә чиқип (ғәриқ болуштин қорққан) чағлирида, динни Аллаһқа хас қилған һалда униңға чин ихласи билән илтиҗа қилиду...»** («Әнкәбут» сүриси, 65-айәтниң бир қисми).

«الرَّحْمَنُ»
Әр-Рәһман

Аллаһ тәаланиң «الرَّحْمَنُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә йәтмиш бәш орунда кәлгән. «الرَّحْمَنُ. عَلَّمَ الْقُرْآنَ. خَلَقَ الْإِنْسَانَ» («Рәһман» сүриси, 1-3-айәтләр). «الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى» («Таһа» сүриси, 5-айәт) қатарлиқ айәтләр буниң җүмлисидиндур.

«الرَّحْمَنُ» Аллаһ тәаланиң бәндилиригә рәһим-шәпқәт қилидиғанлиғини ипадиләйдиған, рәһим-шәпқитиниң барчә мәхлуқатниң һәммисигә екәнлигигә далаләт қилидиған исимдур. Бу Аллаһ тәаланиң хас исми болуп, бу исим Аллаһ тәаладин башқисиға қәтъий ишлитилмәйду.

«Әр-Рәһман» дегән исимдин немиләрни үгинимиз? Аллаһ тәаланиң «әр-Рәһман» дегән исмидин инсан, һайван, учар қанат барчә мәхлуқатқа шәпкәтлик болушни, мөмүнләргә көйүмчан болушни, хусусән, гуна вә хаталиқ садир қилғанларни һекмәт билән силиқ һалда тоғрилиққа йетәкләшни үгинимиз.

«الرَّحِيمُ»
Әр-Рәһим

«الرَّحِيمُ» «Қурьан Кәрим»ниң «...إِنَّ اللهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ» («Бәқәрә» сүриси, 43-айәтниң бир қисми), «...فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ» («Маидә» сүриси, 39-айәт) қатарлиқ айәтлиридә 114 орунда кәлгән.

«الرَّحِيمُ» Аллаһ тәаланиң сүпити болуп мөмүнләргә бу дуния вә ахирәттә рәһим-шәпкәт қилғучи екәнлигини ипадиләйду. Аллаһ тәаланиң мөмүнләрни бу дунияда исламға һидайәт қилғанлиғи вә ахирәттә жәннәт билән мукапатлайдиғанлиғи униң «الرَّحِيم» дегән сүпитиниң тәқәззасидур.

Өлималар мундақ дәйду: «Аллаһ тәаланиң «الرَّحْمَنُ» дегән исми билән «الرَّحِيمُ» дегән сүпити оттурисики пәриқ шуки, «الرَّحْمَنُ» Аллаһ тәаланиң затиға қаритилған исимлиридин биридур, «الرَّحِيمُ» униң иш-паалийәтлирини ипадиләйдиған сүпәттур (Муһәммәд Ратиб Наблисиниң «Аллаһниң исимлири» намлиқ әсири, 24-бәт).

«Әр-Рәһим» дегән исимдин немиләрни үгинимиз? Аллаһ тәаланиң «әр-Рәһим» дегән исмидин маддий вә мәнивий ярдәмгә муһтаж болғанларниң һажитини рава қилишни, йоқсулларға ярдәм қилишни, житимларниң бешини силашни вә уларға қолимиздин келишичә яхшилиқ қилишни үгинимиз.

«العَفُوُّ»

Әл-Әъфувву

«العَفُوُّ» «Қурьан Кәрим»дә бәш орунда кәлгән. «إِنَّ اللهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا» («Ниса» сүриси, 43-айәтниң бир қисми),
«إِنْ تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُوا عَن سُوءٍ فَإِنَّ اللهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا» («Ниса» сүриси, 149-айәт) қатарлиқлардин ибарәт.

Аллаһ тәаланиң «العَفُوُّ» дегән исми униң жазаға тегишлик болғанларни жазалимастин, уларниң гуналирини өчүргүчи, хаталиқлирини кәчүргүчи, жазадин әпу қилғучи екәнлигини билдүриду.

«Әл-Әъфувву» дегән исимдин немиләрни үгинимиз? Аллаһ тәаланиң «әл-Әъфувву» дегән исмидин бизгә яманлик қилған мөмүнләрни әпу қилишни, хаталиқлирини көрмәскә селишни, хусусән, аилә әзалири ичидә әпучанлиқни адәт қилишни амма залимларға қарши туруш, һәқсизликкә йол қоймаслик қатарлиқларни үгинимиз.

«الغَافِرِ»

Әл-Ғафир

«الغَافِرِ» дегән исим «Қурьан Кәрим»дә
«تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ. غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ»
(«Ғафир» сүриси, 2-3-айәтләр) дегән айәттә кәлгән. Йәнә «...أَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ» («Әъраф» сүриси, 155-айәтниң бир қисми) дегән айәттә көплүк шәклидә кәлгән.

«الغَافِرِ» Аллаһ тәаланиң гуналарни мәғпирәт қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исми болуп, Аллаһ тәала тәвбә қилған бәндилириниң гуналирини, әлвәттә, мәғпирәт қилиду, бәзи гуналарни яхши әмәлләрниң сайисида тәвбисизму мәғпирәт қилиду.

«الْغَفُورُ»
Әл-Ғәфур

«الْغَفُورُ» «Қурьан Кәрим»дә 91 орунда кәлгән болуп, «إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ» («Бәқәрә» сүриси, 173-айәтниң бир қисми), «وَاعْلَمُوا أَنَّ اللهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ...» («Бәқәрә» сүриси, 235-айәтниң бир қисми) дегән айәтләр шуларниң җүмлисидиндур.

«الْغَفُورُ» Аллаһ тәаланиң бәндилириниң гуналирини йөгигүчи вә уларни җазадин әпу қилғучи, гуна қанчилик көп вә еғир болуп кәтсиму мәғпирәт қилғучи екәнлигини ипадиләйду.

«الْغَفَّارُ»
Әл-Ғәффар

«الْغَفَّارُ» «Қурьан Кәрим»дә бәш орунда кәлгән болуп, «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى» («Taha» сүриси, 82-айәт),

«رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ» («Сад» сүриси, 66-айәт) қатарлиқ айәтләр шуларниң җүмлисидиндур.

«الْغَفَّارُ» Аллаһ тәаланиң бәндиләрниң гуналирини наһайити бәк мәғпирәт қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Ғафир», «әл-Ғәфур», «әл-Ғәффар» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Ғафир», «әл-Ғәфур», «әл-Ғәффар» дегән исимлиридин инсанларниң әйиплирини йөгәшниң, уларниң хаталиқлирини көрмәскә селишниң вә өзигә яманлиқ қилғанларни әпу қилишниң зөрүрлүгини, залимлардин интиқам елишниң җаизлиғини үгинимиз. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: *«кимки бирәр мөмүнниң әйивини япса, Аллаһ тәала қиямәт күни униң гуналирини япиду»* (Бухарий вә Муслим ривайити). Залимлардин интиқам елишниң җаизлиғи һәққидә Аллаһ тәала мундақ дегән: **«Кимки зулумға учриғандин кейин (йоллуқ һалда) интиқам алса, әнә шундақ кишиләрни әйипләшкә болмайду»** («Шура» сүриси, 41-айәт).

«المَلِكُ»
Әл-Мәлик

Аллаһ тәаланиң «المَلِكُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә бәш орунда кәлгән болуп, «هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ...» («Һәшр» сүриси, 23-айәтниң бир қисми), «فَتَعَالَى اللهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ...» («Таһа» сүриси, 114-айәтниң бир қисми), «يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ...» («Жумъә» сүриси, 1-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләр буниң жүмлисидиндур.

«المَلِكُ» мәхлуқити үстидә мутләқ һакимийити болған, уларни халиған ишқа буйруп, халиған иштин тосайдиған, һәммини өз хаһиши бойичә тәсәрруп қилидиған мутләқ падиша дегәнликтур.

«الْمَالِكُ»
Әл-Малик

Аллаһ тәаланиң «الْمَالِكُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ» («Фатиһә» сүриси, 4-айәт), «قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ...» («әл-Имран» сүриси, 26-айәтниң бир қисми) дегән айәтлиридә кәлгән.

«الْمَالِكُ» Аллаһ тәаланиң һәмминиң егиси, падишаларниң падишаси вә һәммини өз илкидә тутуп, идарә қилғучи екәнлигини ипадиләйду. Мәлумки, Аллаһ тәала һәмминиң һәқиқий егисидур. Бәндиләрниң егидарчилиғиниң әксичә, Аллаһ тәаланиң егидарчилиғида қилчә нақислиқ яки заваллиққа йүзлиниш болмайду. Бәндиләрниң қолидики егидарчилиқлар вақитлиқ егидарчилик болуп, у мәңгү давам қилмайду, бәлки вақти кәлгәндә йоқ болиду. Амма Аллаһ тәаланиң егидарчилиғи әбәдий йоқалмайду.

«الْمَلِيكُ»
Әл-Мәлиик

Аллаһ тәаланиң «الْمَلِيكُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ» («Қәмәр» сүриси, 55-айәт) дегән айитидә кәлгән.

«الْمَلِيكُ» Аллаһ тәаланиң падишалиғиниң мутләк, мукәммәл вә мәңгүлүк екәнлигигә далаләт қилидиған исим болуп, һәммини яратқучи, егидарчилиқ қилғучи вә идарә қилғучи мутләк падиша дегәнни билдүриду.

«Әл-Мәлик», «әл-Малик», «әл-Мәлиик» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Мәлик», «әл-Малик», «әл-Мәлиик» дегән исимлиридин һавайи-һәвәсни, ғәзәп-аччиғини контроль қилишни вә көз, қулақ, тил, қәлб қатарлиқ әзалиримизни тизгинләп турушни үгинимиз. Чүнки һәрбир инсан өз илкидики нәрсиләрни башқуридиған падишадур.

«الْقُدُّوسُ»
Әл-Қуддус

Аллаһ тәаланиң «الْقُدُّوسُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ...» («Һәшр» сүриси, 23-айәтниң бир қисми), «يُسَبِّحُ لِلّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ» («Жумъә» сүриси, 1-айәтниң бир қисми) дегән айәтлиридә кәлгән. «Сәһиһ Муслим»да пәйғәмбәр әләйһиссаламниң руку вә сәждиләрдә «سبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ» дегән тәсбиһни оқуйдиғанлиғи баян қилинған .

«الْقُدُّوسُ» Аллаһ тәаланиң һәрқандақ бир нуқсандин, камчиликтин, өзигә лайиқ кәлмәйдиған жәми сүпәтләрдин пак, шериги яки балиси болуштин жирақ екәнлигини ипадиләйдиған исимдур. «الْقُدُّوسُ» дегән сөз йәнә әң мукәммәл вә әң гөзәл сүпәтләргә егә дегән мәнинимү билдүриду.

«Әл-Қуддус» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?
Аллаһ тәаланиң «әл-Қуддус» дегән исмидин маддий вә мәнивий җәһәттин пак, түрлүк камчилиқ вә нуқсанлардин жирақ болуп, камаләт дәриҗисигә йүксилиш (өсмәк, риважлиниш) йолида тохтимастин тиришчанлиқ көрситишни үгинимиз.

«السَّلَامُ»

Әс-Сәлам

Аллаһ тәаланиң «السَّلَامُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ» («Һәшр» сүриси, 23-айәтниң бир қисми) дегән айитидә кәлгән. «Сәһиһ Муслим»да пәйғәмбәр әләйһиссаламниң һәр намаздин салам бәргәндин кейин, «اَللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ، وَ مِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ يَاذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ» дәйдиғанлиғи баян қилинған (591-һәдис).

«السَّلَامُ» Аллаһ тәаланиң затида, исим-сүпәтлиридә вә иш-паалийәтлиридә һәрқандақ бир нуқсандин, камчилиқтин пак, дуния вә ахирәттики барлиқ течлиқ вә аманлиқниң мәнбәси екәнлигини ипадиләйдиған исимдур.

«Әс-Сәлам» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?
Аллаһ тәаланиң «әс-Салам» дегән исмидин алдамчилиқтин, шәкилвазлиқтин хали, гуна-мәсийәтләрдин жирақ болушни, қәлби һәсәт, адавәт вә яман нийәттин сағлам тутушни үгинимиз.

«الْمُؤْمِنُ»

Әл-Муъмин

Аллаһ тәаланиң «الْمُؤْمِنُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ» («Һәшр» сүриси, 23-айәтниң бир қисми) дегән айитидә кәлгән.

«الْمُؤْمِنُ» Аллаһ тәаланиң вәдисигә хилаплиқ қилмайдиғанлиғини, аманлиқ ата қилғучи вә яхши әмәлләрни қилған бәндилирини қиямәт күнидә әмәллириниң мукапитини толуқ алидиғанлиғи билән хатирҗәм қилғучи екәнлигини ипадиләйду.

«Әл-Муъмин» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Муъмин» дегән исмидин дин вә дунялиқ барлиқ ишларда кишиләрниң көңлигә аманлиқ, хатирҗәмлик вә ишәнчә беғишлашни, уларни бешиға кәлгән хапилиқлардин чиқириш үчүн тиришчанлиқ көрситишни үгинимиз.

«الْمُهَيْمِنُ»

Әл-Муһәймин

Аллаһ тәаланиң «الْمُهَيْمِنُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ» («Һәшр» сүриси, 23-айәтниң бир қисми) дегән айитидә кәлгән. «الْمُهَيْمِنُ» дегән сөз «وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ...» («Маидә» сүриси, 48-айәтниң бир қисми) дегән айәттә «Қурьан Кәрим»ниң сүпити болупму кәлгән.

«الْمُهَيْمِنُ» Аллаһ тәаланиң бәндилирини күзитип, уларниң ашкарә вә мәхпий барлиқ ишлириға гува болуп туридиғанлиғини, һәммини идарә қилип турғучи, мәхлуқатини хәтәрләрдин сақлиғучи вә һәммини толуқ билип турғучи екәнлигини ипадиләйдиған исимдур.

«Әл-Муһәймин» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Муһәймин» дегән исмидин әқлимизни, нәпсимизни вә барлиқ иш-һәрикәтлиримизни өз назаритимиздә тутуп, қилишқа тегишлик ишларни җайида қилишни үгинимиз.

«الْعَزِيزُ»

Әл-Ъәзиз

Аллаһ тәаланиң «الْعَزِيزُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә әң көп кәлгән исимлиридин болуп, 92 орунда кәлгән, көпинчә башқа исимлири билән қошулуп кәлгән. Мәсилән: «فَاعْلَمُوا أَنَّ اللهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» («Бәқәрә» сүриси, 209-айәтниң бир қисми), «ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ» («Әнъам» сүриси, 96-айәтниң бир қисми), «وَاللهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ» («әл-Имран» сүриси, 4-айәтниң бир қисми) дегән айәтләргә охшаш.

«اَلْعَزِيزُ» Аллаһ тәаланиң һәммидин ғалип, һәммигә қадир, һеч-қандақ иштин ажиз кәлмәйдиғанлиғини, һечнәрсиниң вә һеч-кимниң зиян йәткүзәлмәйдиғанлиғини ипадиләйдиған исим болуп, иззәт вә қудрәт мәнилириниң һәммисини өз ичигә алиду.

«اَلْعَزِيزُ» дегән сөз йәнә Аллаһ тәаланиң халиған бәндисигә иззәт ата қилидиғанлиғини ипадиләйду. «إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا» («Юнус» сүриси, 65-айәтниң бир қисми),
«يَقُولُونَ لَئِن رَّجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ»
(«Мунафиқун» сүриси, 8-айәтниң бир қисми) дегән айәтләр буниң мисали. Бу айәтләр иззәтниң Аллаһ тәаланиң илкидә екәнлигини, иззәт издимәкчи болған кишиниң уни чоқум Аллаһ тәаладин тилиши лазимлиғини ипадиләйду.

«Әл-Ъәзиз» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Ъәзиз» дегән исмидин күчлүк болушни, инсанларниң алдида өзини хар қилмаслиқни вә Аллаһ тәаладин башқисидин қорқмаслиқни үгинимиз.

«اَلْجَبَّارُ»
Әл-Жәббар

Аллаһ тәаланиң «اَلْجَبَّارُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ» («Һәшр» сүриси, 23-айәтниң бир қисми) дегән айитидә кәлгән. «اَلْجَبَّارُ» дегән сөз инсанлар ичидики мутәкәббирләрни сөкүш мәнисидиму кәлгән. Мәсилән: «إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ» («Маидә» сүриси, 22-айәтниң бир қисми), «كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللهُ عَلَى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ» («Ғафир» сүриси, 35-айәтниң бир қисми) дегән айәтләр буниң мисали.

«اَلْجَبَّارُ» Аллаһ тәаланиң бәндилиригә интайин меһрибан екәнлигини, уларниң көңлигә тәсәлли, дилиға арам бериғишлиғучи, бәндилирини қәһри вә һөкүмранлиғи астида идарә қилғучи, уларниң үстидә өзиниң ирадисини жүргүзгүчи екәнлигини ипадиләйду. «اَلْجَبَّارُ» йәнә Аллаһ тәаланиң һәммидин үстүн вә йүксәк екәнлигини билдүриду.

«Әл-Жәббар» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Жәббар» дегән исмидин мәхлуқатларға меһрибан болушни, көңли сунғанларға үмут вә хошаллиқ беғишлашни, мөмүнләргә көйүмчан, дүшмәнләргә қәһрилик болушни үгинимиз.

«الْكَبِيرُ»
Әл-Кәбиир

Аллаһ тәаланиң «الْكَبِيرُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә алтә орунда кәлгән. «وَأَنَّ اللهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ» («Һәж» сүриси, 62-айәтниң бир қисми), «إِنَّ اللهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا» («Ниса» сүриси, 34-айәтниң бир қисми) дегән айәтләр шуларниң қатаридиндур.

«الْكَبِيرُ» Аллаһ тәаланиң улуқлиғини вә каттилиғини, затида, исим-сүпәтлиридә вә иш-паалийәтлиридә һәммидин катта вә һәммидин улуқ екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Кәбиир» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Кәбиир» дегән исмидин дин вә дунияліқ һәммә ишта йетәрлик сәвәпләрни қилиш билән бирликтә каттилиқта, улуқлуқта йәккә-йеганә болған затқа тайинишни, инсанларға чоңчилиқ қилиштин һәзәр әйләшни вә иманда, әхлақта, дуруслуқта үстүн болушни үгинимиз.

«الْمُتَكَبِّرُ»
Әл-Мутәкәббир

Аллаһ тәаланиң «الْمُتَكَبِّرُ» дегән исми «Қурьан Кәримниң «هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ» («Һәшр» сүриси, 23-айәтниң бир қисми) дегән айитидә кәлгән.

«الْمُتَكَبِّرُ» Аллаһ тәаланиң затида, исим-сүпәтлиридә вә иш-паалийәтлиридә әң мукәммәл екәнлигини вә өзидин башқа һәрнәрсиниң нақис вә йетәрсиз екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«الْمُتَكَبِّرُ» дегән сөзниң мәниси: өзидин башқа һәммини төвән көргүчи, барчә мукәммәлликни вә каттилиқни өзидила көргүчи, башқиларни өзи билән һәргиз тәң әмәс дәп қариғучи дегәнлик-

тур. «الْمُتَكَبِّرُ» дегән бу сүпәт Аллаһ тәалаға нисбәтән мукәммәликни, бәндигә нисбәтән накисликни ипадиләйду. Чүнки Аллаһ тәала һәмминиң егиси вә һәмминиң каттиси болуп, униң билән һечким вә һечнәрсә тәңлишәлмәйду. Шуңа Аллаһ тәаланиң өзини һәммидин катта билиш, башкиларни өзидин төвән көрүш һәкки бар, амма бәндиләрниң бундак бир һәкки йоктур. Чүнки улар Аллаһ тәалаға муһтаж болуш жәһәттә һәммә охшаш бәндидур.

«Әл-Мутәкәббир» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Мутәкәббир» дегән исмидин инсанларға кәмтәр болушни, Аллаһ тәалаға өзимизниң ажизлиғини һәр заман ипадиләп турушни үгинимиз. Пәйғәмбәр әләйһиссалам: *«Қәлбидә зәрричилик кибир болған адәм жәннәткә кирәлмәйду»* дәп көрсәткән (Муслимривайити).

«الْخَالِقُ»
Әл-Халик

Аллаһ тәаланиң «الْخَالِقُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә он бир орунда кәлгән болуп, «هُوَ اللهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ» («Һәшр» сүриси, 24-айәтниң бир қисми), «اللهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ» («Зумәр» сүриси, 62-айәтниң бир қисми) дегән айәтләр шуларниң катаридиндур.

«الْخَالِقُ» Аллаһ тәаланиң һәммини йоктин пәйда қилғучи вә һәмминиң егиси болған йеганә яратқучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«الْخَلَّاقُ»
Әл-Хәллак

Аллаһ тәаланиң «الْخَلَّاقُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә икки орунда кәлгән болуп, улар: «إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ» («Һижр» сүриси, 86-айәт), «بَلَى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ» («Ясин» сүриси, 81-айәтниң бир қисми) дегән айәтләрдур.

«الْخَلَّاقُ» Аллаһ тәаланиң яритиштики маһирлиғиға вә мукәммәллигигә далаләт қилидиған исми болуп, униң яритишининң чеки йоқ екәнлигини ипадиләйду.

«Әл-Халиқ» вә «әл-Хәллақ» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Халиқ» вә «әл-Хәллақ» дегән исимлиридин ибадәт вә дуада йеганә яратқучи Аллаһ тәаланиң өзигила йүзлиниш вә униңғила бағлинишниң зөрүрлигини үгинимиз. **«Ей, инсанлар! (Ахирәтниң азавидин) сақлинишиңлар үчүн силәрни вә силәрдин илгирикиләрни яратқан рәббиңларға ибадәт қилиңлар»** («Бәқәрә» сүриси, 21-айәт).

«الْبَارِئُ»
Әл-Бариу

Аллаһ тәаланиң «الْبَارِئُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә икки орунда кәлгән болуп, улар: «هُوَ اللهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ» («Һәшр» сүриси, 24-айәтниң бир қисми), «فَتُوبُوا إِلَى بَارِئِكُمْ» («Бәқәрә» сүриси, 54-айәтниң бир қисми) айәтләрдур.

«الْبَارِئُ» Аллаһ тәаланиң өзи тәғдир қилип бәлгүлигәнлирини вужутқа чиқарғучи екәнлигини ипадиләйду.

«الْمُصَوِّرُ»
Әл-Мусоввир

Аллаһ тәаланиң «الْمُصَوِّرُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә бир орундила кәлгән болуп, у «هُوَ اللهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ» («Һәшр» сүриси, 24-айәтниң бир қисми) дегән айәттур.

«الْمُصَوِّرُ» дегән сүпәт һәрбир мәхлуқатни өзиниң һекмити тәқәзза қилған шәкилдә шәкилләндүргүчи вә гөзәл сүрәтләрдә яратқучи зат екәнлигини ипадиләйду.

«Әл-Бариу» вә «әл-Мусоввир» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Бариу» вә «әл-Мусоввир» дегән исимлиридин мәхлуқатни әң гөзәл сүрәттә яратқучи вә һәрнәрсигә мунасип шәкил киргүзгүчи затниң маһирлиғини вә гөзәл сәнъәтлирини үгинимиз.

«الْقَاهِرُ»
Әл-Қаһир

Аллаһ тәаланиң «الْقَاهِرُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ» («Әнъам» сүриси, 18-айәт), «وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً» («Әнъам» сүриси, 61-айәтниң бир қисми) дегән айәтлиридә кәлгән.

«الْقَاهِرُ» Аллаһ тәаланиң бәндилирини бойсундурғучи, уларниң үстидә мутләқ һөкүмранлиқ қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«الْقَهَّارُ»
Әл-Қәһһар

Аллаһ тәаланиң «الْقَهَّارُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә алтә орунда кәлгән. «قُلِ اللهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ» («Рәъд» сүриси, 16-айәтниң бир қисми) дегән айәт шуларниң жүмлисидиндур.

«الْقَهَّارُ» Аллаһ тәаланиң бәндиләрни мутләқ бойсундурғучи екәнлигини, өзлирини дунияниң әң зор күчлири дәп көрәңлигән залимларни улар қанчилик күчлүк вә қанчилик көп болуп кәтсун, өз қәһри билән әң ибрәтлик шәкилдә жазалайдиғанлиғини билдүриду.

«Әл-Қаһир» вә «әл-Қәһһар» дегән исимлиридин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «Әл-Қаһир» вә «әл-Қәһһар» дегән исимлиридин һавайи-һәвәслиримизни, нәпсимизниң йолсиз истәклири-

ни динимизниң әмригә вә әқлимизгә бойсундурушни, шәйтанниң һийлә-микирлирини пачақлап ташлашни вә Аллаһ тәаланиң дүшмәнлиригә қәһирлик болушни үгинимиз. Нәпсини, һавайи-һәвисини йәңгән адәм һәқиқий ғәлибигә еришкән болиду. Мону айәт буниңға ишарәт қилиду: **«Рәббиниң мақамидин (йәни Рәббиниң һузурида туруп сораққа тартилиштин) қорқидиған, өзини нәпси-хаһишиға берилиштин чәклигән адәмгә кәлсәк, һәқиқәтән униң жайи жәннәт болиду»** («Назиат» сүриси, 40-41-айәтләр)

«الْوَهَّابُ»
Әл-Вәһһаб

Аллаһ тәаланиң «الْوَهَّابُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә үч орунда кәлгән болуп «رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ» («әл-Имран» сүриси, 8-айәт), «أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ» («Сад» сүриси, 9-айәт), «قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ» («Сад» сүриси, 35-айәт) қатарлиқ айәтләрдур.

«الْوَهَّابُ» Аллаһ тәаланиң бәндилиригә наһайити көп ата-еһсан қилғучи, бәдәлсиз ата қилғучи, һәтта улар тилимисиму ата қилишни давамлаштурғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Вәһһаб» исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Вәһһаб» дегән исмидин башқиларға беғишлашни, Аллаһ йолида аташни вә өзимиз еһтияжлиқ туруп, башқиларға ярдәм қилишни үгинимиз.

«الرَّازِقُ»
Әр-Разиқ

Аллаһ тәаланиң «الرَّازِقُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә «خَيْرُ الرَّازِقِينَ» (хәйрур разиқин) дегән көплүк шәклидә бәш орунда кәлгән. Гәрчә инсанлар һәрхил йоллар билән бир-биригә ризқ

бәрсиму, Аллаһ тәала һәммигә ризқ бәргүчидур вә ризқ бәргүчиләрниң әң яхшисидур. «وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ» **«...Аллаһ ризқ бәргүчиләрниң әң яхшисидур»** («Мөъминун» сүриси, 72-айәтниң бир қисми) дегән айәт буни ипадиләйду. Чүнки Аллаһ тәала инсанни, униң ризқини вә ризққа еришишниң йоллирини, сәвәплирини яратқан заттур.

Ризқ икки түрлүк болуп, бири, барлиқ жанлиқларға бериливдиған умумий ризқтур. Бу мусулман, капир, тәқвадар, гунакар барчә инсанийәтни вә барлиқ жанлиқларни өз ичигә алидиған ризқ болуп, Аллаһ тәала һәммигә ризқ бәргүчидур. **«Йәр йүзидики һәрбир жанлиққа ризқ беришни Аллаһ үстигә алған...»** («Һуд» сүриси, 6-айәтниң бир қисми) дегән айәт буни ипадиләйду.

Йәнә бири, хас ризқ болуп, у иман вә һидайәттур. Аллаһ тәала уни талланған бир қисим бәндилиригә хас қилиду. Чүнки ризқниң әң каттиси вә әң яхшиси имандур.

«الرَّازِقُ» Аллаһ тәаланиң һәммигә ризқ бәргүчи екәнлигини ипадиләйдиған исми болуп, Аллаһ тәала барчә жанлиқларниң ризқини уларни яритиштин бурун бәлгүләп болған вә уларни ризқландурушни үстигә алған заттур.

«الرَّزَّاقُ»
Әр-Рәззақ

Аллаһ тәаланиң «الرَّزَّاقُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «إِنَّ اللهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ» («Зарият» сүриси, 58-айәт) дегән айитидә кәлгән.

«الرَّزَّاقُ» Аллаһ тәаланиң бәндилиригә ризқ беришни өз үстигә алғандәк, улар үчүн тәқсим қилинған ризқни йәткүзүп беришниму өз үстигә алғанлиғини, халиған бәндилиригә наһайити көп ризқ беридиғанлиғини ипадиләйдиған исмидур.

«Әр-Разиқ» вә «әр-Рәззақ» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әр-Разиқ» вә «әр-Рәззақ» дегән исимлиридин ризқини Аллаһ тәаладин тиләп, ризқ ишигини әмгәк билән ечишни вә «ач қалармәнму» дегән вәһимә билән һарамға қол узитиштин сақлинишни үгинимиз. Чүнки, ризқ бәргүчи зат һәргиз ач қоймайду, у һәммә мәхлуқатқа ризқ бериду. **«Йәр йүзидики һәрбир җанлиққа ризқ беришни Аллаһ үстигә алған...»** («Һуд» сүриси, 6-айәтниң бир қисми).

«الْفَتَّاحُ»

Әл-Фәттаһ

Аллаһ тәаланиң «الْفَتَّاحُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ» («Сәбәь» сүриси, 26-айәт) дегән айитидә кәлгән. «خَيْرُ الْفَاتِحِينَ» дегән исми «رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ» («Әъраф» сүриси, 89-айәтниң бир қисми) дегән айәттә кәлгән. Бу икки айәт Аллаһ тәаланиң «الْفَتَّاحُ» вә «خَيْرُ الْفَاتِحِينَ» екәнлигини ипадиләйду.

«الْفَتَّاحُ» Аллаһ тәаланиң йепиқ қәлбләрни иман вә һидайәт билән ачидиғанлиғини ипадилигәндәк, барчә йепиқ ишикләрни оңайчилиқ билән ачидиғанлиғини, мүшкүлчиликләрни асанлаштуридиғанлиғини, бәндилиригә өз ғәзнисидин вә рәһмитидин халиғанчә ачидиғанлиғини билдүриду. «الْفَتَّاحُ» дегән сөз «الْفَاتِحُ» дегән сөздин күчлүк болуп, әгәр Аллаһ тәала халиса, һәрқанчә қетип кәткән дилларниму һидайәт ачидиғанлиғини вә һәрқандақ мүшкүлчиликләрниму оңайлаштуридиғанлиғинини ипадиләйду.

«Әл-Фәттаһ» исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Фәттаһ» дегән исмидин дин вә дунийлиқ барлиқ ишларда йолуққан қийинчилиқларни яхши сөз вә һекмәтлик тәдбирләр билән һәл қилишни, кишиләрниң диллириға хошаллиқ, үмүт вә һузур беғишлашни үгинимиз.

«الْعَالِمُ»
Әл-Ъалим

Аллаһ тәаланиң «الْعَالِمُ» дегән сүпити «Қурьан Кәрим»дә 13 орунда кәлгән болуп, «عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ» («Әнъам» сүриси, 73-айәтниң бир қисми), «عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ» («Сәбәъ» сүриси, 3-айәтниң бир қисми) дегән айәтләр шуларниң жүмлисидиндур.

«الْعَالِمُ» Аллаһ тәаланиң алим екәнлигини билдүридиған исми болуп, Аллаһ тәала һәммини еник вә кәскин билгүчидур.

«الْعَلِيمُ»
Әл-Ъәлиим

Аллаһ тәаланиң «الْعَلِيمُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә 157 орунда кәлгән. «إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ» («Бәқәрә» сүриси, 32-айәтниң бир қисми), «وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ» («Рум» сүриси, 54-айәтниң бир қисми) дегән айәт шуларниң жүмлисидиндур.

«الْعَلِيمُ» Аллаһ тәаланиң шәйьиләрниң ашкарә вә йошурун пүтүн тәрәплирини наһайити еник вә тәпсилий билгүчи, өтмүш, һазир вә келәчәккә аит ишларниң һәммисини толуқ билгүчи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«الْعَلَّامُ»
Әл-Ъәллам

Аллаһ тәаланиң «الْعَلَّامُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә төрт орунда кәлгән болуп, «إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ» («Маидә» сүриси, 109-айәтниң бир қисми) дегән айәт шуларниң қатаридиндур.

«الْعَلَّامُ» Аллаһ тәаланиң илминиң интайин кәңлигигә вә мукәммәллигигә далаләт қилидиған исмидур.

«Әл-Ъалим, әл-Ъәлиим, әл-Ъәллам» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Ъалим, әл-Ъәлиим, әл-Ъәллам» дегән исимлиридин һечқандақ ишни Аллаһ тәаладин йошурғили болмайдиғанлиғини, Аллаһ тәала бизниң барлиқ һәрикәтлиримизни билип турғанлиғини, униң алдида гуна садир қилиштин һәзәр әйләшни үгинимиз. Чүнки, Аллаһ тәаланиң сизни көрүп туридиғанлиғини билмисиңиз, бу иманиңизниң ажизлиғи; әгәр билсиңиз, гуна қилишқа қандақму җүръәт қилисиз? Қуръанда мунапиқлар һәққидә мундақ кәлгән: **«Улар (хиянәтлирини) инсанлардин (хиҗил болуп) йошириду, Аллаһтин (һая қилип) йошурмайду. Улар Аллаһ рази болмайдиған сөзни йошурун мәслиһәтләшкән чағда, Аллаһ улар билән биллә еди. Уларниң қилмишлирини Аллаһ тамамән билгүчидур»** («Ниса» сүриси, 108-айәт).

«الْقَابِضُ»
Әл-Қабид

Аллаһ тәаланиң «الْقَابِضُ» дегән исми сәһиһ һәдистә кәлгән болуп, пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән:
«إِنَّ اللهَ هُوَ الْمُسَعِّرُ الْقَابِضُ الْبَاسِطُ الرَّازِقُ، وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ أَلْقَى اللهَ وَلَيْسَ أَحَدٌ مِنْكُم يُطَالِبُنِي بِمَظْلِمَةٍ فِي دَمٍ وَلَا مَالٍ» йәни *«Аллаһ шәйьиләргә қиммәт бәлгүлигүчи, тар қилғучи, кәң қилғучи вә ризқ бәргүчидур. Мән Аллаһқа үстүмдә һечкимниң мелиға яки җениға мунасивәтлик һечқандақ һәққи болмиған һаләттә учришишни үмүт қилимән»* (Әбу Давуд, Тирмизи ривайити).

«الْقَابِضُ» Аллаһ тәаланиң әҗили тошқанларниң җенини алғучи, бәндилириниң бәзисиниң ризқини, шараитини, вақтини тар қилғучи екәнлигини билдүридиған исмидур.

«الْبَاسِطُ»

Әл-Басит

Аллаһ тәаланиң «الْبَاسِطُ» дегән исми жуқуриқи сәһиһ һәдистә кәлгән.

«الْبَاسِطُ» Аллаһ тәаланиң бәндилиригә пәзил-кәрәмини яйғучи вә уларниң ризқини кәң, турмушини баяшатлиқ қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Қабид, әл-Басит» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Қабид, әл-Басит» дегән исимлиридин мөмүнләргә кәң қосақ болуш, уларниң көңлигә хошаллиқ беғишлаш, дүшмәнләргә кәскин болуш вә уларни ғәмкин қилиш, өзиниң аилә әзалириға, хошниларға, туққанларға вә барлиқ мусулманларға мәрт, сехий болуш, дүшмәнләргә өз һәққидин башқисини бәрмәслик қатарлиқларни үгинимиз.

«السَّمِيعُ»

Әс-Сәмиъ

Аллаһ тәаланиң «السَّمِيعُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә 45 орунда кәлгән болуп, «رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ» («Бәқәрә» сүриси, 127-айәтниң бир қисми), «إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ» («Сәбәъ» сүриси, 50-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләр шуларниң жүмлисидиндур.

«السَّمِيعُ» Аллаһ тәаланиң бәндилириниң дуалирини, мунажатлирини аңлиғучи, һәрқандақ мәхпий вә ашкарә авазларни аңлап турғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әс-сәмиъ» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әс-Сәмиъу» дегән исмидин барчә дәртлиримиз, тиләклиримизни вә мунажатлиримизни Аллаһ тәалағила ейтишни вә сөзимизни аңлап туридиған затқа өзи рази болмайдиған сөзләрниң йетип бармаслиғи үчүн еғизимизға егә болуп, чирайлиқ, пайдилиқ вә әдәплик сөзләрни қилишни үгинимиз.

«الْبَصِيرُ»
Әл-Басыр

Аллаһ тәаланиң «الْبَصِيرُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә 42 орунда кәлгән болуп, «وَاللهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ» («әл-Имран» сүриси, 15-айәтниң бир қисми), «وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ» («Һәдид» сүриси, 4-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләр шуларниң җүмлисидиндур.

«الْبَصِيرُ» Аллаһ тәаланиң ашкарә вә йошурун һәммә нәрсини, һәтта әң мәхпий шәйьиләрни вә һәрикәтләрниму көрүп турғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Басыр» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Басыр» дегән исмидин қәлбимизни ислаһ қилип, әмәллиримизни яхшилап, әйиплиримизни түзитип, нуқсанлиримизни толуқлап, Аллаһ тәалаға өзи рази болидиған һаләттә көрүнүшни үгинимиз. Чүнки, Аллаһ тәаланиң өзини вә көңлидикиләрни толуқ көрүп турудиғанлиғини билгән әқиллиқ инсан ички дуниясини вә әмәллирини ислаһ қилишқа алдирайду.

«اللَّطِيفُ»
Әл-Ләтиф

Аллаһ тәаланиң «اللَّطِيفُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә йәттә орунда кәлгән. «إِنَّ اللهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ» («Һәж» сүриси, 63-айәтниң бир қисми), «إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ» («Юсуф» сүриси, 100-айәтниң бир қисми) дегән айәтләр шуларниң қатаридиндур.

«اللَّطِيفُ» Аллаһ тәаланиң бәндилиригә меһрибанлиқ қилғучи, уларға өзлири һис қилмиған йоллар билән яхшилиқ йәткүзгүчи, ишларниң вә шәйьиләрниң инчикә тәрәплирини билгүчи, һәммидин хәвәрдар болғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Ләтиф» дегән исмидин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Ләтиф» дегән исмидин инсан, һайван, учарқанат қатарлиқ барлиқ мәхлуқатқа, хусусән, мусулман-

ларға тамамий меһрибанлиқ вә көйүмчанлиқ билән муамилә қилишни, кишиләрни динға дәвәт қилишта силиқ вә һекмәтлик болушни, аилә әзалиримизни, уруқ-туққанлиримизни вә хошнилиримизни күтүлмигән вә улар ойлимиған рәвиштә хошал қилишни үгинимиз.

«الْخَبِيرُ»
Әл-Хәбиир

Аллаһ тәаланиң «الْخَبِيرُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә 45 орунда кәлгән. «وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ» («Әнъам» сүриси, 103-айәтниң бир қисми), «نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ» («Тәһрим» сүриси, 3-айәтниң бир қисми) дегән айәтләр шуларниң қатаридиндур.

«الْخَبِيرُ» Аллаһ тәаланиң шәйьиләрниң йошурун тәрәплирини худди ашкарә тәрәплирини билгәндәк толуқ билгүчи, мәлумати һәммини өз ичигә алғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Хәбиир» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Хәбиир» дегән исмидин өзимизниң пайда-зийинини, ихласимизниң, дин вә дунияліқ әмәллиримизниң қайси дәрижидә екәнлигини, қәлбимизниң әһвалини толуқ билип турушни, шундақла Аллаһ тәаланиң һәммидин хәвәрдар екәнлигини бир ләһзиму есимиздин чиқармаслиқни үгинимиз.

«الْحَلِيمُ»
Әл-Һәлиим

Аллаһ тәаланиң «الْحَلِيمُ» дегән сүпити он бир орунда кәлгән. «وَاللهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ» («Бәқәрә» сүриси, 225-айәтниң бир қисми), «وَاللهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ» («Бәқәрә» сүриси, 263-айәтниң бир қисми) дегән айәтләр шуларниң қатаридиндур.

«الْحَلِيمُ» Аллаһ тәаланиң гунакарларни алдирап жазалимайдиған, уларниң тәвбә қилип, тоғра йолға қайтивелишиға пурсәт бәргүчи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Һәлиим» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Һәлиим» дегән исмидин өзимизгә яманлиқ қилғанлардин интиқам елишқа алдирап кәтмәсликни, хаталашқанларниң хаталиғини түзитивелиши үчүн пурсәт беришни, әмма Аллаһ тәаланиң бәлгүлимилиригә хилаплиқ қилғанларға кәскин болушни, мусулманларға зиянкәшлик қилған яки уларниң зиминлириға хирис қилған залимларға қарши күрәш қилишни үгинимиз.

«الْعَظِيمُ»
Әл-Ъазыым

Аллаһ тәаланиң «الْعَظِيمُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә тоққуз орунда кәлгән. «وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ» («Бәқәрә» сүриси, 255-айәтниң бир қисми), «وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ» («Тәвбә» сүриси, 129-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләр шуларниң җүмлисидиндур.

«الْعَظِيمُ» Аллаһ тәаланиң улуқлуғини вә каттилиғини ипадиләйдиған исми болуп, затида, исим-сүпәтлиридә вә җәми ишлирида мутләқ камаләт егиси екәнлигини билдүриду.

«Әл-Ъазыым» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Ъазыым» дегән исмидин «Қурьан Кәрим»ни, динимизниң көрсәтмилирини улуқлашни, мөмүнләрни һөрмәтләшни үгинимиз. Чүнки, Аллаһ тәаланиң улуқлиғини тонуған адәм униң динини, барлиқ әмир-пәрманлирини вә «Қурьан Кәрим»ни улуқлайду, униңға иман ейтқан мөмүнләрни һөрмәтләйду.

«الشَّاكِرُ»
Әш-Шакир

Аллаһ тәаланиң «الشَّاكِرُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «فَإِنَّ اللهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ» («Бәқәрә» сүриси, 158-айәтниң бир қисми), «وَكَانَ اللهُ شَاكِرًا عَلِيمًا» («Ниса» сүриси, 147-айәтниң бир қисми) дегән айәтлиридә кәлгән.

«الشَّاكِرُ» Аллаһ тәаланиң бәндилириниң азла әмәлини көп әмәлләр қатарида қобул қилип, һәссиләп совап беридиғанлиғини, көплигән гуналарни мәғпирәт қилидиғанлиғини вә немәткә шүкүр қилғучиларға немитини техиму зиядә қилидиғанлиғини ипадиләйдиған исмидур. Чүнки, Аллаһ тәала бир яхшилиққа он һәссә артуқ совап бәргүчи, бирәр хәйир-еһсанға 700 һәссидин көпирәк мукапат бәргүчи кәрәмлик заттур.

«الشَّكُورُ»
Әш-Шәкур

Аллаһ тәала «الشَّكُورُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә төрт орунда кәлгән. «إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ» («Фатир» сүриси, 30-айәтниң бир қисми), «وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ» («Тәғабун» сүриси, 17-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләр шуларниң жүмлисидиндур.

«الشَّكُورُ» «الشَّاكِرُ» дегән исимдин күчлүк болуп, Аллаһ тәаланиң халис қилинған азла әмәлләргә көпләп әжир-совап бериштә, нурғун гуналарни азирақ тәвбә билән яки тәвбисизму мәғпирәт қилишта вә шүкүр қилғучиларға ашуруп бериштә наһайити сехий вә кәрәмлик екәнлигини ипадиләйду.

«Әш-Шакир, әш-Шәкур» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әш-Шакир, әш-Шәкур» дегән исимлиридин Аллаһ тәалаға шүкүр қилишни, бизгә яхшилиқ қилған кишиләрниң яхшилиғиға миннәтдарлиқ билдүрүшни үгинимиз. Мәлумки, шүкүр тил, дил вә әмәл билән болиду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам: *«Кишиләрниң яхшилиғиға миннәтдарлиқ билдүрмигән адәм Аллаһқа шүкүр қилмайду» дегән* (Имам Әһмәд ривайити).

«الْعَلِيُّ»
Әл-Ъәлий

Аллаһ тәаланиң «الْعَلِيُّ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә сәккиз орунда кәлгән. «وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ» («Бәқәрә» сүриси, 255-айәтниң бир қисми), «وَأَنَّ اللهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ» («Һәж» сүриси, 62-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләр шуларниң жүмлисидиндур.

«الْعَلِيُّ» Аллаһ тәаланиң үстүн вә алий мәртивилик екәнлигини, затиниң, исим-сүпәтлириниң, қәһир қилғучи күч-қудритиниң вә дәлил-фактлириниң алаһидә үстүнлүгини ипадиләйдиған исмидур.

«الْأَعْلَى»
Әл-Әъла

Аллаһ тәаланиң «الْأَعْلَى» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى» («Әъла» сүриси, 1-айәт), «إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى» («Ләйл» сүриси, 20-айәт) қатарлиқ айәтлиридә кәлгән.

«الْأَعْلَى» Аллаһ тәаланиң һәммидин үстүн, һәммидин жуқури мәртивилик вә һәммидин алий екәнлигини ипадиләйдиған исми болуп, Аллаһ тәаланиң затиниң вә исим-сүпәтлириниң әң үстүнлигигә далаләт қилиду.

«الْمُتَعَالُ»
Әл-Мутәъал

Аллаһ тәаланиң «الْمُتَعَالُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ» дегән айитидә кәлгән.

«الْمُتَعَالُ» Аллаһ тәаланиң өз қудрити вә қәһир қилғучи күчи билән һәрнәрсини бойсундурғучи, һәммигә һөкүмранлиқ қилғучи вә илми билән һәммини қоршап турғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Ъәлий, әл-Әъла, әл-Мутәъал» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «Әл-Ъәлий, әл-Әъла, әл-Мутәъал» дегән исимлиридин мөмүнлигимизгә лайиқ кәлмәйдиған сүпәтләрдин, пәс арзу-һәвәсләрдин үстүн болуп, камаләткә қарап илгириләшни, иманимиз вә әхлақимиз билән үстүнлүк қазинишни үгинимиз.

«الْحَافِظُ»

Әл-Һафиз

Аллаһ тәаланиң «الْحَافِظُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا» («Юсуф» сүриси, 64-айәтниң бир қисми), «إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ» («Һижр» сүриси, 9-айәт), «وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَٰلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ» («Әнбия» сүриси, 82-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтлиридә кәлгән.

«الْحَافِظُ» Аллаһ тәаланиң бәндилирини хәвп-хәтәрләрдин қоғдиғучи, уларниң әмәллирини сақлиғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«الْحَفِيظُ»

Әл-Һәфииз

Аллаһ тәаланиң «الْحَفِيظُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ» («Һуд» сүриси, 57-айәтниң бир қисми), «عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ» («Сәбәъ» сүриси, 21-айәтниң бир қисми), «وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ» («Шура» сүриси, 6-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтлиридә кәлгән.

«الْحَفِيظُ» Аллаһ тәаланиң әң мукәммәл, әң яхши сақлиғучи вә әң күчлүк қоғдиғучи екәнлигини ипадиләйду.

«Әл-Һафиз, әл-Һәфииз» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Һафиз, әл-Һәфииз» дегән исимлиридин илкимиздики аманәтләрни вә тән сақлиғимизни сақлашни, ди-

нимизниң чәк-чегарисиға риайә қилишни вә уни қоғдашни үгинимиз. Шәксизки, биз Аллаһ тәаланиң динини қоғдисақ, Аллаһ тәала бизни қоғдайду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: *«Сән Аллаһниң динини қоғдиғин, Аллаһ сени қоғдайду»* (Тирмизий ривайити).

«الْمُقِيتُ»
Әл-Муқиит

Аллаһ тәаланиң «الْمُقِيتُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «وَكَانَ اللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا» («Ниса» сүриси, 85-айәтниң бир қисми) дегән айитидә кәлгән.

«الْمُقِيتُ» Аллаһ тәала барчә жанлиқларниң ризқини вә озуқлирини йәткүзгүчи, уларниң ризқлиниш йоллирини тәғдир қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Муқиит» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Муқиит» дегән исмидин ач қалған һәрқандақ бир жанлиқни тойғузушниң ибадәт екәнлигини үгинимиз. Чүнки, мәйли мусулман яки капир болсун; мәйли һайван яки учарқанат болсун һәрқандақ жан егисигә таам бериш, су бериш ислам динимиз буйриған гөзәл әхлақтур.

«الْحَسِيبُ»
Әл-Һәсииб

Аллаһ тәаланиң «الْحَسِيبُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا» («Ниса» сүриси, 86-айәт), «وَكَفَى بِاللهِ حَسِيبًا» («Ниса» сүриси, 6-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләрдә кәлгән.

«الْحَسِيبُ» Аллаһ тәаланиң бәндилириниң дин вә дуния ишлирини тоғра йолға селишқа купайә қилғучи, уларниң яхши-яман барлиқ әмәллириниң һесавини алғучи, мөмүнләргә алаһидә инъам қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Һәсииб» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Һәсииб» дегән исмидин Аллаһ тәала биздин һесап елиштин бурун өзимиздин һесап елип турушни, нуқсанлиримизни толуқлап, гуналиримизға тәвбә қилип, совапліқ әмәллиримизни көпәйтишни үгинимиз. Чүнки, чоң-кичик, ашкарә-йошурун қилған барлиқ әмәллиридин Аллаһ тәалаға бир-бирләп һесап беридиғанлиғини билгән адәм һәргиз ғәпләттә қалмайду вә һәр ләһзидә өзидин һесап елип туриду.

«الْكَرِيمُ»

Әл-Кәриим

Аллаһ тәаланиң «الْكَرِيمُ» дегән исми «Қурьан Кәримнң «يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ» («Инфитар» сүриси, 6-айәт), «وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ» («Нәмл» сүриси, 40-айәтниң бир қисми), «فَتَعَالَى اللهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ» («Мөминун» сүриси, 116-айәт) қатарлиқ айәтлиридә кәлгән.

«الْكَرِيمُ» Аллаһ тәаланиң яхшилиғи көп, ата-еһсани мол, халиған бәндисигә тәләп қилсун яки тәләп қилмисун, халиғанчә бәргүчи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«الْأَكْرَمُ»

Әл-Әкрәм

Аллаһ тәаланиң «الْأَكْرَمُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ» («Әләқ» сүриси, 3-айәт) дегән айитидә кәлгән.

«الْأَكْرَمُ» Аллаһ тәаланиң интайин зор пәзил-кәрәмлик, сехийликта, ата-еһсан қилишта тәңдиши йоқ, мөмүнләргә өз пәзлидин инъам қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Кәриим, әл-Әкрәм» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «Әл-Кәриим, әл-Әкрәм» дегән исимлиридин алийжанапліқни, сехийлиқни вә һәркимгә көңли-көксимизни кәң тутушни, Аллаһ тәаланиң йолиға пул-мал, вақит вә һәрнәр-

симизни аташта, меһманни һөрмәтләштә, йоқсулларға ярдәм қилишта, житимларниң бешини силашта, хошниларға вә уруқтуққанларға яхшилиқ қилишта мәрт вә сехий болушни үгинимиз. Чүнки, Аллаһ тааланиң исим-сүпәтлириниң тәқәзаси билән әхлақланған адәм, әлвәттә, кәрәмлик, сехий, мәрт вә көңли-көкси кәң болиду.

«الرَّقِيبُ»
Әр-Рәқииб

Аллаһ тааланиң «الرَّقِيبُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ» («Маидә» сүриси, 117-айәтниң бир қисми), «وَكَانَ اللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا» («Әһзаб» сүриси, 52-айәтниң бир қисми), «إِنَّ اللهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا» («Ниса» сүриси, 1-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтлиридә кәлгән.

«الرَّقِيبُ» Аллаһ тааланиң бәндилириниң ашкарә вә йошурун җәми ишлирини, гәп-сөзлирини билип, күзитип турғучи, бир дәқиқидә һәммини идарә қилип турғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әр-Рәқииб» дегән исмидин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тааланиң «әр-Рәқииб» дегән исмидин өзимизни, қәлбимизни вә әмәллиримизни күзитип, өзимиздин һесап елип турушни, аилә әзалиримизни вә қол астимизда болғанларни күзитип, уларни яхшилиққа йетәкләп турушни үгинимиз.

«الْقَرِيبُ»
Әл-Қәрииб

Аллаһ тааланиң «الْقَرِيبُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ» («Һуд» сүриси, 61-айәтниң бир қисми), «وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ» («Сәбәъ» сүриси, 50-айәтниң бир қисми), «فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ» («Бәқәрә» сүриси, 186-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтлиридә кәлгән.

«الْقَرِيبُ» Аллаһ тәаланиң пүтүн бәндилиригә илми, қудрити вә шәпқити билән, мөмүнләргә ярдими, нусрити билән йеқин екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Қәрииб» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Қәрииб» дегән исмидин бизниң ялғуз вә чарисиз әмәслигимизни, Аллаһ тәаланиң биз билән биллә екәнлигини, дуаримизни иҗабәт қилидиғанлиғини вә бизни өз һимайисидә тутудиғанлиғини үгинимиз.

«الْمُجِيبُ»
Әл-Муҗииб

Аллаһ тәаланиң «الْمُجِيبُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ» («Һуд» сүриси, 61-айәтниң бир қисми) дегән айитидә кәлгән.

«الْمُجِيبُ» Аллаһ тәаланиң дуа қилғучиниң дуасини вә тилигүчиниң тиләклирини қобул қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Муҗииб» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Муҗииб» дегән исмидин биздин ярдәм сориғанларға ярдәм қилиш, қийинчиликта қалғанларниң қийинчилиғини һәл қилиш, еһтияж егилириниң һаҗәтлирини рава қилиш, урук-туққан, хошнилар вә хизмәтдашларниң дәвитини қобул қилиш қатарлиқларни үгинимиз.

«الْوَاسِعُ»
Әл-Васиъ

Аллаһ тәаланиң «الْوَاسِعُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә тоққуз орунда кәлгән. Улар: «إِنَّ اللهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ» («Бәқәрә» сүриси, 115-айәтниң бир қисми), «وَكَانَ اللهُ وَاسِعًا حَكِيمًا» («Ниса» сүриси, 130-айәтниң бир қисми), «إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ» («Нәҗм» сүриси, 32-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләрдур.

«الْوَاسِعُ» Аллаһ тәаланиң гөзәл исимлириниң вә камал сүпәтлириниң мукәммәл екәнлигини, бәндилиригә болған рәһмитиниң, мәғпиритиниң кәң вә ата-еһсанлириниң мол екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Васиъ» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Васиъ» дегән исмидин барлиқ инсанларға көңлимизни кәң тутушни, уруқ-туққанлар арисида бай, кәмбәғәл демәй һәммисигә охшаш муамилә қилишни, пәрзәнтлиримиз ичидә айримчилиқ қилмай, сөйгү-муһәббитимизни вә ата-еһсанлиримизни адиллиқ билән тәғдим қилишни үгинимиз.

«الْحَكِيمُ»
Әл-Һәкиим

Аллаһ тәаланиң «الْحَكِيمُ» дегән исми «Қуръан Кәрим»дә 94 орунда кәлгән. Улар: «قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ» («Бәқәрә» сүриси, 32-айәт), «وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ» («Бәқәрә» сүриси, 129-айәтниң бир қисми), «وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ» («Әнъам» сүриси, 18-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләрдур.

«الْحَكِيمُ» Аллаһ тәаланиң һәрқандақ ишни һекмәт билән қилғучи, барчә нуқсандин вә камчиликтин пак екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Һәкиим» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Һәкиим» дегән исмидин дин вә дунияліқ һәрқандақ ишни өз йолида вә жайида қилиш, гәп-сөздә, иш-һәрикәттә, башқилар билән болған мунасивәттә дурус болуш қатарлиқларни үгинимиз. Мәлумки, һекмәт билән иш қилғучилар һәрқандақ иштa аз вақит ичидә көплигән яхши нәтижиләргә еришәләйду. Чүнки, һекмәт әң катта немәттур. Бу тоғрилиқ Аллаһ тәала Қуръанда мундақ дегән: **«...һекмәт ата қилинған адәмгә көп яхшилиқ ата қилинған болиду»** («Бәқәрә» сүриси, 269-айәтниң бир қисми).

«الْحَكَمُ»
Әл-Һәкәм

Аллаһ тәаланиң «الْحَكَمُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «أَفَغَيْرَ اللهِ أَبْتَغِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا» дегән айитидә кәлгән.

«الْحَكَمُ» Аллаһ тәаланиң бәндилириниң оттурисида адаләт билән һөкүм қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«الْحَاكِمُ»
Әл-Һаким

Аллаһ тәаланиң «الْحَاكِمُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә көплүк шәкли билән бәш орунда кәлгән. Улар: «وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ» («Әъраф» сүриси, 87-айәтниң бир қисми), «وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ» («Һуд» сүриси, 45-айәтниң бир қисми), «أَلَيْسَ اللهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ» («Тин» сүриси, 8-айәт) қатарлиқ айәтләрдур.

«الْحَاكِمُ» Аллаһ тәаланиң адаләт билән һөкүм қилғучи вә һәқиқий падиша екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Һәкәм, әл-Һаким» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Һәкәм, әл-Һаким» дегән исимлиридин һәр ишта Аллаһ тәаланиң динида көрситилгини бойичә адаләт билән һөкүм қилишни, бирәр ишқа яки бирәр шәхскә баһа бериштә инсап вә һәққанийлиқ билән баһа беришни, наһәқчиликкә, һәқсизликкә қәтъий йол қоймаслиқни үгинимиз.

«الْوَدُودُ»
Әл-Вәдуд

Аллаһ тәаланиң «الْوَدُودُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ» («Һуд» сүриси, 90-айәт), «وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ» («Буруж» сүриси, 14-айәт) дегән айәтлиридә кәлгән.

«الْوَدُودُ» Аллаһ тәаланиң сөйгү-муһәббәтни яратқучи, уни бәндилириниң қәлблиригә салғучи, салиһ бәндилирини өзиниң муһәббитигә сазавәр қилғучи, барчә мәхлуқатиға инъам қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Вәдуд» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Вәдуд» дегән исмидин кишиләргә, хусусән, аилә әзалиримизға меһир-муһәббәтлик, көйүмчан вә ярдәмчи болушни, көңлимиздики муһәббәт билән көйүмчанлиқни тилимиз вә әмәлиятимиз арқилиқ ипадиләп турушни үгинимиз. Чүнки, изһар қилинмиған муһәббәтниң қарши тәрәпкә пайдиси йоқ. Әрәпләрдә «бәхитлик болушни халисиңиз, башқиларни бәхитлик қилиң» дегән һекмәт бар.

«الْمَجِيدُ»
Әл-Мәжиид

Аллаһ тәаланиң «الْمَجِيدُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ» («Һуд» сүриси, 73-айәтниң бир қисми), «ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ» («Буруж» сүриси, 15-айәт) дегән айәтлиридә кәлгән.

«الْمَجِيدُ» Аллаһ тәаланиң мутләқ һөрмәт, иззәт егиси екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Мәжиид» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Мәжиид» дегән исмидин кишиләргә алийжанаплиқ, кәчүрүмчанлиқ, мәртлик вә сехийлиқ билән муамилә қилишни, мөмүнләргә өзимизниң уруқ-туққанлиримизға көйүнгәндәк көйүнүшни, хәйри-сахавәтни вайиға йәткүзүп қилишни үгинимиз.

«الشَّهِيدُ»
Әш-Шәһиид

Аллаһ тәаланиң «الشَّهِيدُ» дегән исми«Қурьан Кәрим»дә 18 орунда кәлгән. «وَاللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ» («Мужадәлә» сүриси, 6-айәтниң бир қисми), «وَكَفَى بِاللهِ شَهِيدًا» («Ниса» сүриси, 6-айәтниң бир қисми) дегән айәтләр шуларниң жүмлисидиндур. Аллаһ тәала Ийса әләйһиссаламниң мундақ дегәнлигини баян қилған: «وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ» («Маидә» сүриси, 117-айәтниң бир қисми).

«الشَّهِيدُ» Аллаһ тәаланиң бәндилирини күзәткүчи, өзиниң йеганә илаһ екәнлигигә, адаләт билән иш қилидиғанлиғиға гува болғучи, мөмүнләрниң растчиллиғиға гувалиқ бәргүчи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әш-Шәһиид» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әш-Шәһиид» дегән исмидин һәр ишта ихласмән, сәмимий, растчил болушни, дин вә дуниялиқ барлиқ ишлиримизда Аллаһ тәаланиң бизни көрүп турудиғанлиғини қәтъий есимиздин чиқармиған асаста иш көрүшни үгинимиз.

«الْمُبِينُ»
Әл-Мубиин

Аллаһ тәаланиң «الْمُبِينُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «أَنَّ اللهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ» («Нур» сүриси, 25-айәтниң бир қисми) дегән айитидә кәлгән.

«الْمُبِينُ» Аллаһ тәаланиң йәккә-йеганә илаһлиғиниң рошән һәқиқәт екәнлигини, бәндилиригә тоғра йолни очуқ көрситип бәргүчи, яхши-яманни еник баян қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Мубиин» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Мубиин» дегән исмидин билгәнлиримизни кишиләргә йәткүзүштин қачмаслиқни, илимни йошурмаслиқни вә билгән һәрнәрсимизни очуқ вә рошән йәткүзүшни үгинимиз.

«الْحَقُّ»
Әл-Һәқ

Аллаһ тәаланиң «الْحَقُّ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ» («Нур» сүриси, 25-айәтниң бир қисми), «ثُمَّ رُدُّوا إِلَى اللهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ» («Әнъам» сүриси, 62-айәтниң бир қисми), «فَتَعَالَى اللهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ» («Таһа» сүриси, 114-айәтниң бир қисми) қатарлиқ көплигән айәтлиридә кәлгән.

«الْحَقُّ» Аллаһ тәаланиң шәк-шүбһисиз һәқиқәт екәнлигини, затида, илаһлиғида, барчә исим-сүпәтлиридә һәқ екәнлигини ипадиләйдиған исмидур. Аллаһ тәала һәқиқәткә башлайду, уни яхши көриду, һәқ егилирини қоллайду вә һәқиқәтни ейтиду.

«Әл-Һәқ» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Һәқ» дегән исмидин һәқиқәттә чиң турушни, һемишәм һәқ тәрәптари болушни, һәқиқәтни оттуриға чиқириш үчүн күрәш қилишни вә һәқиқәтниң чоқум ғәлибә қилидиғанлиғиға қәтъий шәк қилмаслиқни үгинимиз.

«الْوَكِيلُ»
Әл-Вәкиил

Аллаһ тәаланиң «الْوَكِيلُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә 14 орунда кәлгән. «وَقَالُوا حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ» («әл-Имран» сүриси, 173-айәтниң бир қисми), «وَكَفَى بِاللهِ وَكِيلًا» («Ниса» сүриси, 81-айәтниң бир қисми), «وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ» («Әнъам» сүриси, 102-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләрдә кәлгән.

«الْوَكِيلُ» Аллаһ тәаланиң бәндилириниң ишлирини өзиниң илми, қудрити вә һекмити билән тәсәрруп қилғучи, мөмүнләрниң ишлириға егә болғучи, уларға дин вә дуниялиқ ишлирида ярдәм қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Вәкиил» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Вәкиил» дегән исмидин дин вә дуния-

лиқ барлиқ ишлиримизда йетәрлик сәвәпләрни қилиш билән биргә Аллаһ тәалаға тайинишни вә ишлиримизниң нәтижисини униңға тапшурушни үгинимиз.

«الْفَاطِرُ»

Әл-Фатир

Аллаһ тәаланиң «الْفَاطِرُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә алтә орунда кәлгән болуп, «فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» («Әнъам» сүриси, 14-айәтниң бир қисми) дегән айәт шуларниң жүмлисидиндур.

«الْفَاطِرُ» Аллаһ тәаланиң өрнәксиз яратқучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур. **«Җәми һәмдусана асманларни вә зиминни өрнәксиз яратқучи, пәриштиләрни икки қанатлиқ, үч қанатлиқ, төрт қанатлиқ әлчиләр қилғучи Аллаһқа хастур! Аллаһ яратқинида халиғинини зиядә қилиду, Аллаһ һәқиқәтән һәммә нәрсигә қадирдур»** («Фатир» сүриси, 1-айәт) дегән айәт буни ипадиләйду.

«Әл-Фатир» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Фатир» дегән исмидин яратқучиниң чәксиз қудритини тонуш билән биргә кишилик вә ижтимаий һаятта инсанларға йеңилик вә оңайлиқни яритишниң, кишиләргә пайдилиқ нәрсиләрни ижат қилишниң яхши әмәлгә ятидиғанлиғини үгинимиз.

«الْقَوِيُّ»

Әл-Қәвий

Аллаһ тәаланиң «الْقَوِيُّ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә тоққуз орунда кәлгән. «إِنَّ اللهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ» («Әнфал» сүриси, 52-айәтниң бир қисми), «إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ» («Һуд» сүриси, 66-айәтниң бир қисми), «إِنَّ اللهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ» («Зарият» сүриси, 58-айәт) қатарлиқ айәтләр шуларниң жүмлисидиндур.

«الْقَوِيُّ» Аллаһ тәаланиң мутләқ күч-қудрәткә егә, һечнәрсидин ажиз қалмайдиған, күч-қудрити хорап кәтмәйдиған, әң күчлүк екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Қәвий» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Қәвий» дегән исмидин иман-етиқатта, әмәл-ибадәттә, тән сақлиқта, аилиниң мәсъулийитини ада қилишта вә бизгә тапшурулған вәзипини орунлашта күчлүк болушни, Аллаһ тәаланиң күчлүк мөмүнни яхши көрүдиғанлиғини үгинимиз. Шуниң билән бирликтә мутләқ күч-қувәт егиси болған Аллаһ тәаладин ярдәм тиләшни үгинимиз.

«الْمَتِينُ»
Әл-Мәтиин

Аллаһ тәаланиң «الْمَتِينُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «إِنَّ اللهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ» («Зарият» сүриси, 58-айәт) дегән айитидә кәлгән.

«الْمَتِينُ» Аллаһ тәаланиң интайин күчлүк, һәммидин ғалип, күч-қудрәттә мутләқ камаләт егиси екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Мәтиин» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Мәтиин» дегән исмидин үмүт вә арзулиримизни инсанларға бағлаштин сақлинип, әң күчлүк, һәммидин ғалип зат Аллаһ тәалаға бағлашни, һәр ишта йетәрлик сәвәпләрни орунлап, нәтижидә Аллаһ тәаладинла күтүшни үгинимиз.

«الْوَلِيُّ»
Әл-Вәлий

Аллаһ тәаланиң «الْوَلِيُّ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ» («Шура» сүриси, 28-айәтниң бир қисми), «اللهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا» («Бәқәрә» сүриси, 257-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтлиридә кәлгән.

«الْوَلِيُّ» Аллаһ тәаланиң һәмминиң егиси, һәммигә немәт бәргүчи, мөмүнләргә ярдәм қилғучи, мәхлуқатниң ишлириға өзи ялғуз егә болғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Вәлий» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Вәлий» дегән исмидин Аллаһ тәаланиң достлири болған мөмүнләрни яхши көрүш, уларға ярдәм қилиш, Аллаһ тәаланиң дүшмәнлирини яман көрүш, уларға қарши туруш, һәрқандақ ишта Аллаһ тәаланиң тәрәптари болуш вә Аллаһ тәалани һәммидин бәк яхши көрүш қатарлиқларни үгинимиз. **«Билиңларки, Аллаһниң йеқин бәндилиригә (ахирәттә) қорқунуч йоқтур, (улар дунияда қоюп кәткәнлиригә) қайғурмайду»** («Юнус» сүриси, 62-айәт).

«الْمَوْلَى»
Әл-Мәвла

Аллаһ тәаланиң «الْمَوْلَى» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә 12 орунда кәлгән. «أَنْتَ مَوْلَانَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ» («Бәқәрә» сүриси, 286-айәтниң бир қисми), «أَنْتَ مَوْلَانَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ» («Һәж» сүриси, 78-айәтниң бир қисми), «بَلِ اللهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ» («әл-Имран» сүриси, 150-айәт) қатарлиқ айәтләр шуларниң җүмлисидиндур.

«الْمَوْلَى» Аллаһ тәаланиң мәвҗудатниң барлиқ ишлирини башқурғучи, мөмүнләрни қоллиғучи вә ярдәм қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Мәвла» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Мәвла» дегән исмидин илкимиздә болған немәтләрниң мәсъулийитидин сорилидиғанлиғимизни унтумаслиқни, қол астимиздикиләрниң һәқ-һоқуқини толуқ ада қилишни вә қоғдашни үгинимиз.

«الْحَمِيدُ»
Әл-Һәмиид

Аллаһ тәаланиң «الْحَمِيدُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә 17 орунда кәлгән. «وَاعْلَمُوا أَنَّ اللهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ» («Бәқәрә» сүриси, 267-айәтниң бир қисми), «وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ» («Шура» сүриси, 28-айәтниң бир қисми), «وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ» («Буруж» сүриси, 8-айәт) қатарлиқ айәтләр шуларниң жүмлисидиндур.

«الْحَمِيدُ» Аллаһ тәаланиң гөзәл һәмдусаналарға вә барчә мәдһийиләргә тамамән һәқлиқ вә сазавәр болғучи, бәндилири тәрипидин һемишә мәдһийиләнгүчи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Һәмиид» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Һәмиид» дегән исмидин Аллаһ тәалаға лайиғида һәмду-сана ейтишниң, шүкүр қилишниң муһимлиғини үгинимиз. Өлималар дәйдуки: «һәқиқий шүкүр үч басқучлуқ болиду. Биринчи басқуч: немәтниң Аллаһ тәала тәрипидин кәлгәнлигини билиш; иккинчи басқуч: немәткә шүкүр қилиш; үчинчи басқуч: немәтниң шүкранисини яхши әмәл билән ада қилиш. **«...Әй Давуд аилисидикиләр! (Аллаһқа) шүкүр қилиш үчүн әмәл қилиңлар. Бәндилиримдин көп шүкүр қилғучилар аздур»** («Сәбәъ» сүриси, 13-айәтниң бир қисми).

«الْحَيُّ»
Әл-Һәййу

Аллаһ тәаланиң «الْحَيُّ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә бәш орунда кәлгән. «اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ» («әл-Имран» сүриси, 2-айәт), «وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ» («Таһа» сүриси, 111-айәтниң бир қисми), «وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ» («Фурқан» сүриси, 58-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләр шуларниң жүмлисидиндур.

«الْحَيُّ» Аллаһ тәаланиң һемишә һаят екәнлигини, мәңгүлүк һаятлиқ егиси вә һаятлиқниң мәнбәси екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Һәййу» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Һәййу» дегән исмидин өткүнчи дунияниң мәнпәәтлиригә алдинип қалмай, ахирәттики мәңгүлүк бәхит-саадәт үчүн ишләшниң зөрүрлиги вә мәңгү һаят болған Аллаһ тәаладин ярдәм тиләшниң ибадәт екәнлигини үгинимиз.

«الْقَيُّومُ»

Әл-Қәййум

Аллаһ тәаланиң «الْقَيُّومُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «اللّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ» («әл-Имран» сүриси, 2-айәт), «وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ» («Таһа» сүриси, 111-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтлиридә кәлгән.

«الْقَيُّومُ» Аллаһ тәаланиң һәммини идарә қилғучи, мәхлуқатниң ярдимидин беһаҗәт болғучи, бәндилириниң барлиқ әмәллириниң вә гәп-сөзлириниң һесавини елип, тегишлик мукапитини яки җазасини бәргүчи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Қәййум» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Қәййум» дегән исмидин яритилишниң ғайисини билип, һаяттики вәзипимизни вә үстимиздики дин вә дунялиқ мәсъулийәтләрни мукәммәл ада қилишниң зөрүрлигини үгинимиз.

«الْوَاحِدُ»

Әл-Ваһид

Аллаһ тәаланиң «الْوَاحِدُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә 22 орунда кәлгән. Улар: «وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ» («Бәқәрә» сүриси, 163-айәт), «وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ» («Рәъд» сүриси, 16-айәтниң бир қисми), «وَبَرَزُوا لِلّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ» («Ибраһим» сүриси, 48-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләрдур.

«الْوَاحِدُ» Аллаһ тәаланиң бир екәнлигини, һечбир шериги йоқлуғини, затида вә барлиқ сүпәтлиридә тәндиши йоқлуқни ипадиләйдиған исмидур.

«الْأَحَدُ»
Әл-Әһәд

Аллаһ тәаланиң «الْأَحَدُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «Ихлас» сүрисидә кәлгән болуп, у болсиму «قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ. اللهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ. وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ» дегән сүридур.

«الْأَحَدُ» Аллаһ тәаланиң бирлигидә тәңдашсиз вә мислисиз екәнлигини, исим-сүпәтлиридиму һечкимгә охшимайдиғанлиғини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Ваһид, әл-Әһәд» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Ваһид, әл-Әһәд» дегән исимлиридин йәккә-йеганә илаһ болған затқа бағлинишниң дуния вә ахирәтлик нижатлиқ екәнлигини вә униң билән болушниң күч-қувәт тепишниң йоли екәнлигини үгинимиз.

«الصَّمَدُ»
Әс-Сомәд

Аллаһ тәаланиң «الصَّمَدُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «Ихлас» сүрисидила кәлгән болуп, у болсиму «اللهُ الصَّمَدُ» дегән 2-айитидур.

«الصَّمَدُ» Аллаһ тәаланиң һечкимгә муһтаж болмиған, хожайинлиғида, мәхлуқат үстидики һөкүмранлиғида тәңдиши болмиған, һәммә униңға муһтаж болған, мәхлуқатни ризқландуридиған вә улардин ризқ күтмәйдиған йеганә илаһ екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әс-Сомәд» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әс-Сомәд» дегән исмидин инсанларға муһтаж болмаслиқ үчүн ишләшниң вә сәвәп қилишниң зөрүрлигини, Аллаһ тәалаға болған һаҗәтмәнлигимизни һемишә һис қилип турушниң ибадәт екәнлигини үгинимиз.

«الْقَادِرُ»
Әл-Қадир

Аллаһ тәаланиң «الْقَادِرُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә 12 орунда кәлгән болуп, униңдин бәш орундикиси көплүк шәклидә кәлгән. «قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ» («Әнъам» сүриси, 65-айәтниң бир қисми), «وَإِنَّا عَلَى أَنْ نُرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ» («Мөминун» сүриси, 95-айәт) қатарлиқ айәтләр шуларниң җүмлисидиндур.

«الْقَادِرُ» Аллаһ тәаланиң һәммигә күчи йетидиған, асман вә зиминда һечқандақ иштин аҗиз кәлмәйдиғанлиғини ипадиләйдиған исмидур.

«الْقَدِيرُ»
Әл-Қәдиир

Аллаһ тәаланиң «الْقَدِيرُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә 45 орунда кәлгән. «إِنَّ اللهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» («Бәқәрә, сүриси, 148-айәтниң бир қисми), «وَإِنَّ اللهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ» («Һәҗ» сүриси, 39-айәтниң бир қисми), «فَإِنَّ اللهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا» («Ниса» сүриси, 149-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләр шуларниң җүмлисидиндур

«الْقَدِيرُ» Аллаһ тәаланиң наһайити зор күч-қудрәт егиси екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«الْمُقْتَدِرُ»
Әл-Муқтәдир

Аллаһ тәаланиң «الْمُقْتَدِرُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «وَكَانَ اللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِرًا» («Кәһф» сүриси, 45-айәтниң бир қисми), «فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ» («Қәмәр» сүриси, 42-айәтниң бир қисми), «فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ» («Зухруф» сүриси, 42-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтлиридә кәлгән.

«الْمُقْتَدِرْ» Аллаһ тәаланиң өзи тәғдир қилған ишларни әмәлгә ашурушта тәңдашсиз күч-қувәт егиси екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Қадир, әл-Қәдиир, әл-Муқтәдир» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Қадир, әл-Қәдиир, әл-Муқтәдир» дегән исимлиридин дин вә дунялиқ барлиқ һаҗәтлиримизни Аллаһ тәаладин тиләш вә униң қудритигә тайинишниң ибадәт екәнлигини, һәрқанчә қилсақму униң әмридин кетәлмәйдиғанлиғимизни, шуңа униңға асийлиқ қилиштин һәзәр әйләшниң ақиланилиқ екәнлигини үгинимиз.

«الْأَوَّلُ،الْآخِرُ»
Әл-Әvвәл, әл-Ахир

Аллаһ тәаланиң «الْأَوَّلُ،الْآخِرُ» дегән исимлири «Қурьан Кәрим»-ниң «هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ» («Һәдид» сүриси, 3-айәтниң бир қисми) дегән айитидә кәлгән. «Сәһиһ Муслим»да пәйғәмбәр әләйһиссаламниң мундақ дуа қилғанлиғини рivайәт қилған:

«أَنْتَ الْأَوَّلُ لَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَا لْآخِرُ لَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ لَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ لَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، اِقْضِ عَنَّا الدَّيْنَ وَاغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ»

йәни *«Я, Аллаһ! Сән авал сән, сәндин илгири һечнәрсә йоқтур; сән ахирсән, сәндин башқа һечнәрсә йоқтур; сән ашкарисән, сәндин очуқ һечнәрсә йоқтур; сән мәхпийсән, сәндин мәхпий һечнәрсә йоқтур; бизни қәриздарлиқтин қутқузғин вә пеқирлиқтин азат қилғин».*

«الْأَوَّلُ،الْآخِرُ» Аллаһ тәаланиң һәммидин бурун мәвжут екәнлигини, һечнәрсә йоқ вақиттиму, һәммә нәрсә йоқ болғандиму мәвжут болуп турғучи екәнлигини ипадиләйдиған исимлиридур.

«Әл-Әvвәл, әл-Ахир» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Әvвәл, әл-Ахир» дегән исимлиридин

әмәл-ибадәтләрни вақтида вә жайида орунлашта, яхши ишларни қилиштә, дин вә дунялиқ ишларда нәтижә қазиништа биринчи болуш үчүн тиришиш, ахирәтлик әмәлләрни бу дунялиқ әмәлләрниң алдиға қоюш, ахирқи ғәлибә вә саадәт үчүн бекар турмастин ишләш қатарлиқларни үгинимиз.

«الظَّاهِرُ، الْبَاطِنُ»

Әз-Заһир, әл-Батин

Аллаһ тәаланиң «الظَّاهِرُ، الْبَاطِنُ» дегән исимлири «Қурьан Кәрим»ниң «وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ» («Һәдид» сүриси, 3-айәтниң бир қисми) дегән айитидә кәлгән.

«الظَّاهِرُ» Аллаһ тәаланиң өзиниң йеганә илаһ екәнлигини намаян қилидиған гөзәл сәнъәтлири вә әқилләрни қайил қилидиған дәлил-фактлири билән ашкарә екәнлигини, һәммигә ғалип кәлгүчи, һәқиқий мөмүн бәндилиригә ярдәм қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«الْبَاطِنُ» Аллаһ тәаланиң көз билән көрүлүштин мәхпий, әң мәхпий ишларниму билгүчи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әз-Заһир, әл-Батин» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әз-Заһир, әл-Батин» дегән исимлиридин ибадәтлиримиз биләнла әмәс, бәлки әхлақимиз, принципимиз, муамилимиз вә жүрүш-турушимиз билән өзимизниң һәқ йолдики мөмүн бәндә екәнлигимизни намайән қилип турушни, қәлбимизни һәрқандақ илләттин пак тутушни, Аллаһ тәалаға ичимизни тешимиздин чирайлиқ қилип көрситишни үгинимиз.

«الْبَرُّ»

Әл-Бәрру

Аллаһ тәаланиң «الْبَرُّ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ» («Тур» сүриси, 28-айәтниң бир қисми) дегән айитидә кәлгән.

«الْبَرُّ» Аллаһ тәаланиң ата-еһсанлириниң, инъамлириниң вә җәми яхшилиқлириниң каинаттикиләрниң һәммисигә умум екәнлигини, бәндилиригә интайин шәпқәтлик, бир яхшилиққа он һәссә әҗир-совап беридиған, гуна қилған бәндилирини алдирап җазалимайдиған зат екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Бәрру» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Бәрру» дегән исмидин ата-анимизға, устазлиримизға вә бизгә әҗир сиңдүргән һәрбир кишигә вападар болуп, уларниң яхшилиғини қайтурушни үгинимиз. Аллаһ тәаланиң һәққидин қалса, әң чоң һәқ ата-аниниң һәққи болуп, уни мукәммәл ада қилиш пәриздур. Қуръанда бу һәқтә мундақ дейилгән: **«Рәббиң пәқәт өзигила ибадәт қилишиңларни вә ата-анаңларға (қилишқа тегишлик хизмәтни) вайиға йәткүзүп қилишиңларни пәриз қилди...»** («Исра» сүриси, 23-айәтниң бир қисми).

«التَّوَّابُ»
Әт-Тәвваб

Аллаһ тәаланиң «التَّوَّابُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ» («Бәқәрә» сүриси, 128-айәтниң бир қисми) дегән айитидә кәлгән.

«التَّوَّابُ» Аллаһ тәаланиң бәндилирини тәвбә қилишқа мувәппәқ қилғучи вә тәвбә қилғучиларниң тәвбилирини наһайити бәк қобул қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Тәвваб» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Тәвваб» дегән исмидин башқиларниң өзрилирини қобул қилишни, хаталиқлирини әпу қилишни, болупму, аилә әзалиримизниң, урук-туққанлиримизниң, хошнилиримизниң вә хизмәтдашлиримизниң хаталиқлирини, һәтта яманлиқлирини кәчүрүветишни үгинимиз. Чүнки, Аллаһ тәаланиң мәғпиритини, әпусини вә кәңчилик қилишини тилигән адәм чоқум Аллаһ тәаланиң бәндилирини кәчүрүши, әпу қилиши вә уларға өзини түзитивелиш үчүн пурсәт бериши лазим.

«الرَّبُّ»
Әр-Рәб

Аллаһ тәаланиң «الرَّبُّ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң көплигән айәтлиридә кәлгән болуп, «الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» («Фатиһә» сүриси, 2-айәт), «سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ» («Ясин» сүриси, 58-айәт), «وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ» («Сәбәъ» сүриси, 15-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләр шуларниң җүмлисидиндур.

«الرَّبُّ» Аллаһ тәаланиң һәмминиң егиси вә һәммини идарә қилип турғучи, немәтлири вә ата-еһсанлири билән җәми мәхлуқатини пәрвиш қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әр-Рәб» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әр-Рәб» дегән исмидин барчә тиләклиримизни һәмминиң егиси болған Аллаһ тәаладин тиләш билән биргә пәрзәнтлиримизни динимизниң көрсәтмиси бойичә тәрбийиләп пәрвиш қилишни, қол астимиздикиләргә көңүл бөлүшни, мәсъулийитимизни толуқ орунлашни үгинимиз.

«الرَّءُوفُ»
Әр-Рәууф

Аллаһ тәаланиң «الرَّءُوفُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә он айәттә кәлгән. «إِنَّ اللهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ» («Бәқәрә» сүриси, 143-айәтниң бир қисми), «وَأَنَّ اللهَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ» («Нур» сүриси, 20-айәтниң бир қисми), «وَاللهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ» («Бәқәрә» сүриси, 207-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләр шуларниң җүмлисидиндур.

«الرَّءُوفُ» Аллаһ тәаланиң бәндилиригә интайин рәһим-шәпқәтлик, толиму көйүмчан вә һәммидин бәк меһрибан екәнлигини, мөмүн бәндилиригә алаһидә шәпқәт қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әр-Рәууф» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әр-Рәууф» дегән исмидин әтрапимиздикиләргә силиқ, көйүмчан вә меһрибан болушни, хусусән, ажиз-

ларниң вә йоқсулларниң дәрдигә дәрман болушни үгинимиз. Пәйғәмбәр әләйһиссалам: *«силәр араңлардики аҗиз-оруқларниң сәвәви биләнла ризқлинип вә ярдәмгә еришип турувати-силәр»* дәп көрсәткән (Бухарий ривайити).

«ذُوالْجَلاَلِ وَالْإِكْرَامِ»

Зул-җәлали вәл-икрам

Аллаһ тәаланиң «ذُوالْجَلاَلِ وَالْإِكْرَامِ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلاَلِ وَالْإِكْرَامِ» («Рәһман» сүриси, 27-айәт), «تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلاَلِ وَالْإِكْرَامِ» («Рәһман» сүриси, 78-айәт) дегән айәтлиридә кәлгән. Пәйғәмбәр әләйһиссалам намаздин салам бәргәндин кейин «اَسْتَغْفِرُ اللهَ اَسْتَغْفِرُ اللهَ اَسْتَغْفِرُ اللهَ، اَللَّهُمَّ اَنْتَ السَّلاَمُ، وَ مِنْكَ السَّلاَمُ، تَبَارَكْتَ يَاذَا الْجَلاَلِ وَالْإِكْرَامِ» дәтти («Сәһиһ Муслим» 592-һәдис).

«ذُوالْجَلاَلِ وَالْإِكْرَامِ» Аллаһ тәаланиң затиниң, исим-сүпәтлириниң, дининиң вә Аллаһ тәалаға өзигә мәнсуп қилған һәммә нәрсиниң наһайити муқәддәслиги вә улуқлуғини, шундақла Аллаһ тәаланиң мөмүн бәндилиригә өзиниң рәһмитини, мәғпиритини вә җәннитини инъам қилғучи екәнлигини ипадиләйду.

«ذُوالْجَلاَلِ وَالْإِكْرَامِ» дегән бу исим «исмул әъзәм» қатарида баян қилинған. Әнәс ибни Малик рәзийәллаһу әнһудин ривайәт қилинидуки, *«пәйғәмбәр әләйһиссалам билән мечитта олтураттуқ, бир адәм:*

«اَللَّهُمَّ اِنِّي اَسْأَلُكَ بِأَنَّ لَكَ الْحَمْدُ لاَاِلَهَ اِلاَّ أَنْتَ الْحَنَّانُ الْمَنَّانُ بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، يَا ذَا الْجَلاَلِ وَالْإِكْرَامِ، يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ اَسْأَلُكَ»

«Я, Аллаһ! Сениң пәзил-кәрәмиңни тиләймән, һәқиқәтән пүтүн һәмдусаналар саңа хастур, сәндин башқа (һәқиқий) илаһ йоқтур, сән толиму шәпқәтликсән, наһайити ата-еһсан қилғучисән, асманларни вә зиминни әң гөзәл шәкилдә яратқан халиқсән, я, әзимәтлик вә кәрәмлик илаһим! Я, һемишә тирик болғучи, асманларниң вә зиминниң ишлирини идарә қилип турғу-

чи рәббим! Сәндин (һаҗәтлиримни) тиләймән» дәп дуа қиливататти, пәйғәмбәр әләйһиссалам бу вақитта: «бу адәм уни оқуп немә тилисә берилидиған вә дуалар иҗабәт болидиған «исмул әъзәм» билән дуа қилди» деди (Имам Әһмәд ривайити).

«Зул-җәлали вәл-икрам» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «зул-җәлали вәл-икрам» дегән исмидин биз еришкән һөрмәт иззәтниң вә һәрқандақ немәтниң Аллаһ тәаладин кәлгәнлигини унтумаслиқни, динимизниң әмир-пәрманлирини улуқлашни, мөмунләрниң пешқәдәмлирини һөрмәтләшни үгинимиз. Пәйғәмбәр әләйһиссалам: *«яшанған мусулман кишини, Қуръан ядлап әмәл қилған қарини вә адаләтлик падишани һөрмәтләш Аллаһни улуқлиғанлиқтур»* дәп көрсәткән (Әбу Давуд ривайити).

«ذُوالطَّوْلِ»

Зут-товл

Аллаһ тәаланиң «ذُوالطَّوْلِ» дегән сүпити «Қурьан Кәрим»ниң «غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ» («Ғафир» сүриси, 3-айәтниң бир қисми) дегән айитидә кәлгән.

«ذُوالطَّوْلِ» Аллаһ тәаланиң интайин көп ата-еһсан қилғучи екәнлигини вә бәндилиригә қанчилик көп бәрсиму ғәзниси түгәп қалмайдиғанлиғини ипадиләйду.

«Зут-товл» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «Зут-товл» дегән исмидин мәртликни, сехийлиқни вә пекирлиқтин қорқуп қалмастин сахавәт қилишни, һәрқандақ шараит астида кишиләргә яхшилиқ қилишни давамлаштурушни үгинимиз.

«الْغَنِيُّ»
Әл-Ғәний

Аллаһ тәаланиң «الْغَنِيُّ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә 18 орунда кәлгән. «وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ» («Бәқәрә» сүриси, 263-айәтниң бир қисми), «وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ» («Әнъам» сүриси, 133-айәтниң бир қисми), «فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ» («Нәмл» сүриси, 40-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләр шуларниң жүмлисидиндур.

«الْغَنِيُّ» Аллаһ тәаланиң һәммидин беһажәт екәнлигини, бәндилириниң ибадитигә яки тәвбисигә муһтаж әмәс, әксичә, һәммә униңға муһтаж екәнлигини ипадиләйдиған исмидур. «يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللهِ وَاللهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ» **«Һәй, инсанлар! Силәр Аллаһқа муһтажсиләр, пәқәт Аллаһ (һәммидин) беһажәт болғучи вә мәдһийәгә лайиқ заттур»** («Фатир» сүриси, 15-айәт) дегән айәт буни ипадиләйду.

«Әл-Ғәний» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Ғәний» дегән исмидин өзимизниң ажизлиғини, Аллаһ тәалаға муһтаж екәнлигимизни вә униң чәксиз қудрәтлик екәнлигини етирап қилип, барчә ярдәм вә мәдәтни Аллаһ тәаладин тиләшни, шундақла мәхлуқатқа муһтаж болуштин сақлинишни үгинимиз.

«النُّورُ»
Ән-Нур

Аллаһ тәаланиң «النُّورُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң

«اللهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ»

(«Нур» сүриси, 35-айәт) дегән айитидә кәлгән.

«النُّورُ» Аллаһ тәаланиң исимлиридин бири болуш билән бир вақитта униң сүпитидур. Аллаһ тәала асманларниң, зиминниң

нуридур. Бир һәдистә мундақ кәлгән: «Аллаһниң пәрдиси нурдур» дәп кәлгән. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дәп дуа қилатти:

«اَللَّهُمَّ اجْعَلْ في قَلْبِي نُورًا، وفِي بَصَرِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَعَنْ يَمِينِي نُورًا، وَعَنْ يَسَارِي نُورًا، وَفَوْقِي نُورًا، وَتَحْتِي نُورًا، وَأَمَامِي نُورًا، وَخَلْفِي نُورًا، وَأَعْظِمْ لِي نُورًا»

«Я, Аллаһ! Дилимни ақ қилғин, көзүмни нурлуқ қилғин, қулиғимни нурлуқ қилғин, оң вә сол тәрипимни нурлуқ қилғин, үсти вә асти тәрипимни нурлуқ қилғин, алди вә кәйни тәрипимни нурлуқ қилғин вә маңа ата қилған нуруңни катта қилғин» (Бухарий ривайити).

«Ән-Нур» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «ән-Нур» дегән исмидин иман вә тәқвалиқ билән ичимизни, гөзәл әхлақ билән тешимизни парлитишни, Аллаһ тәаланиң зикри билән қәлбимизни нурландурушни үгинимиз.

«الْهَادِي»
Әл-Һадий

Аллаһ тәаланиң «الْهَادِي» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا» («Фурқан» сүриси, 31-айәтниң бир қисми), «وَإِنَّ اللهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ» («Һәж» сүриси, 54-айәтниң бир қисми) дегән айәтлиридә кәлгән.

«الْهَادِي» Аллаһ тәаланиң бәндилиригә иманниң йолини, икки аләмлик бәхитлик һаят кәчүрүш усуллирини, һаятлиқниң қанунийәтлирини көрсәткүчи, һәтта учарқанат, һайван вә барлик җанлиқларға яшаш қанунийитини, өзини қоғдаш йоллирини үгәткүчи, уларни өзлиригә мәнпәәтлик ишларға йетәклигүчи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур. **«...йол көрсәткүчи вә ярдәмчи болушқа рәббиң саңа йетәрликтур»** («Фурқан» сүриси, 31-айәтниң бир қисми) дегән айәт буни тәкитләйду.

«Әл-Һадий» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Һадий» дегән исмидин кишиләрни

исламға вә униң гөзәллигигә дәвәт қилиш, исламни камил яшаш арқилиқ кишиләрниң диллирида яхши тәсиратларни қалдуруп, уларни өз әмәлийитимиз билән исламға йетәкләш, кишиләргә дин вә дуниялиқ үчүн пайдилиқ болған ишларни көрситип қоюш, пәрзәнтләргә үлгилик йетәкчи болуш қатарлиқларни үгинимиз.

«الْبَدِيعُ»
Әл-Бәдиъу

Аллаһ тәала «الْبَدِيعُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» («Бәқәрә» сүриси, 117-айәтниң бир қисми), «بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنَّى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ» («Әнъам» сүриси, 101-айәтниң бир қисми) дегән айәтлиридә кәлгән.

«الْبَدِيعُ» Аллаһ тәаланиң өрнәксиз яратқучи екәнлигини, асманларни, зиминни вә барчә каинатни бирәр нәмунә, бирәр өрнәккә һаҗәт болмастин өз һекмити вә илми билән яратқанлиғини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Бәдиъу» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Бәдиъу» дегән исмидин тәсәввур қилишни, иҗат қилишни, кишилик вә иҗтимаий һаятта кишиләргә қолайлиқ елип келидиған, Аллаһ тәалаға ибадәт қилишқа ярдәмчи болидиған йеңилиқларни яритишни үгинимиз. Чүнки, динимиз дунияلиқ ишларда йеңилиқ яритишқа тәшәббус қилиду.

«الْحَفِيُّ»
Әл-Һәфий

Аллаһ тәаланиң «الْحَفِيُّ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا» («Мәрйәм» сүриси, 47-айәтниң бир қисми) дегән айәттә кәлгән.

«الْحَفِيُّ» Аллаһ тәаланиң мөмүн бәндилиригә наһайити көңүл бөлидиғанлиғини, уларға күтүлмигән әһвалдиму яхшилиқ ки-

лидиғанлиғини ипадиләйдиған исмидур. «الْحَفِيُّ» дегән сөзниң мәниси бәк көңүл бөлгүчи дегәнлик болуп, Аллаһ тәала пәйғәмбәрлиригә вә мөмүн бәндилиригә наһайити бәк көңүл бөлгүчидур, толиму меһрибандур. Уларниң бешиға каттиқ күнләр келип, сәвәпләр ажиз кәлгәндә, Аллаһ тәала уларға дәрһал өзиниң меһрибанлиғини көрситиду.

Пәйғәмбәр әләйһиссалам буни ипадиләп: *«баяшатлиқ вақитлириңда Аллаһни рази қилидиған әмәлләрни убдан қилғин, бешиңға күн кәлгәндә, Аллаһ сени ташливәтмәйду»* дәп көрсәткән («Сәһиһ Муслим», 1646-һәдис).

«Әл-Һәфий» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Һәфий» дегән исмидин әтрапимиздикиләргә көңүл бөлүш, уларға камалий меһрибанлиқни йәткүзүш, болупму аилә әзалиримизни асраш, көйүмчанлиғимизни гәп-сөз вә иш-һәрикитимиз билән ипадиләш қатарлиқларни үгинимиз.

«النَّاصِرُ»
Ән-Насир

Аллаһ тәаланиң «النَّاصِرُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә көплүк шәкли билән «خَيْرُ النَّاصِرِينَ» дәп кәлгән болуп, у «بَلِ اللهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ» («әл-Имран» сүриси, 150-айәт) дегән айәттур.

«النَّاصِرُ» Аллаһ тәаланиң халиған бәндилиригә, хусусән пәйғәмбәрлиригә вә һәқиқий мөмүнләргә нусрәт ата қилғучи, уларни таәт-ибадәткә мувәппәқ қилғучи, азғунлуқтин сақлиғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур. **«Шәк-шубһисизки, биз пәйғәмбиримизгә, мөмүнләргә һаятий дунияда вә гувачилар һазир болидиған күндә, әлвәттә, ярдәм беримиз** («Ғафир» сүриси, 51-айәт) дегән айәт буни ипадиләйду.

«النَّصِيرُ»
Ән-Нәсиир

Аллаһ тәаланиң «النَّصِيرُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا» («Фурқан» сүриси, 31-айәтниң бир қисми), «نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ» («Әнфал» сүриси, 40-айәтниң бир қисми), «وَاعْتَصِمُوا بِاللهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ» («Һәҗ» сүриси, 78-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтлиридә кәлгән.

«النَّصِيرُ» Аллаһ тәаланиң халиған бәндилиригә наһайити катта вә һесапсиз нусрәт ата қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Ән-Насир, ән-Нәсиир» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «ән-Насир, ән-Нәсиир» дегән исимлиридин кишиләргә ярдәм қилишни, хусусән, мөмүнләрни қоллап-қувәтләшни, һемишә һәқиқәт тәрәптә турушни үгинимиз.

«رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ»
Рәфиуд дәрәжат

Аллаһ тәаланиң «رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ» дегән сүпити «Қурьан Кәрим»ниң «رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ» («Ғафир» сүриси, 15-айәтниң бир қисми) дегән айитидә кәлгән.

«رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ» Аллаһ тәаланиң исим-сүпәтлириниң улуқлуғини, муқәддәслигини, камалий қудритиниң чәксизлигини билдүргәндәк, Аллаһ тәаланиң салиһ бәндилириниң мәртивисини көтүрүп, уларни бу дунияда бәхит-саадәтлик бир һаятта яшитиш билән, ахирәттә болса җәннәткә вә өзиниң разилиғиғаериштүрүш билән мукапатлайдиғанлиғини ипадиләйду.

«Рәфиуд дәрәжат» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «рәфиуд дәрәжат» дегән исмидин бизни инсан қилип яритиш арқилиқ башқа җанлиқлардин мәртивилик қилған, андин иман вә һидайәт билән шәрәпләндүргән кәрәмлик

рәббимизниң үстимиздики һәққини тонуш билән бир вақитта, кишиләрни лайиғида һөрмәтләшни, баһалашта инсап вә адаләтни өлчәм қилишни үгинимиз.

«الْمُسْتَعَانُ»

Әл-Мустәъан

Аллаһ тәаланиң «الْمُسْتَعَانُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «وَاللهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ» («Юсуф» сүриси, 18-айәтниң бир қисми), «وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ» («Әнбия» сүриси, 112-айәтниң бир қисми) дегән айәтлиридә кәлгән.

«الْمُسْتَعَانُ» Аллаһ тәаланиң мәдәт вә ярдәм соралғучи вә халиған бәндилиригә ярдәм бәргүчи бирдин-бир мәдәткар екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Мустәъан» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Мустәъан» дегән исмидин ярдәм сориғанларға ярдәм қилиш, һаҗәтмәнләрниң һаҗитини рава қилиш вә мөмүнләргә мәдәткар болуш қатарлиқларни үгинимиз.

«الْمُحِيطُ»

Әл-Муһиит

Аллаһ тәаланиң «الْمُحِيطُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә сәккиз орунда кәлгән. «وَاللهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ» («Бәқәрә» сүриси, 19-айәтниң бир қисми), «وَاللهُ مِن وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ» («Буруж» сүриси, 20-айәт), «وَكَانَ اللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطًا» («Ниса» сүриси, 126-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләр шуларниң җүмлисидиндур.

«الْمُحِيطُ» Аллаһ тәаланиң илими, қудрити вә һакимийити билән һәммини қоршап турғучи, мәхлуқатниң җәми әһвалини билип турғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

Аллаһ тәаланиң қоршап туруши икки түрлүк болиду. Бири, умумий қоршаш болуп, капир, мусулман, тәқва, пасиқ һәммә

бәндисини қоршап турғучи екәнлигини, йәнә бири хас қоршаш болуп капирларниң, залимларниң вә гунакарларниң қилмишлиридин толуқ хәвәрдар болуп турғучи екәнлигини ипадиләйду.

«Әл-Муһиит» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Муһиит» дегән исмидин һечқандақ қилмишимизни Аллаһ тәаладин йошуралмайдиғанлиғимизни унтимиған асаста иш көрүшни, бирәр ишни ениқлимай вә толуқ мәлуматқа егә болмай туруп һөкүм қилмасликни үгинимиз.

«الْإِلَٰهُ»
Әл-Илаһ

Аллаһ тәаланиң «الْإِلَٰهُ» дегән бу улуқ исми «Қурьан Кәрим»ниң көп айәтлиридә вә сәһиһ һәдисләрдә кәлгән. «وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَٰهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَٰهٌ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ» («Зухруф» сүриси, 84-айәт), «لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا إِلَٰهٌ وَاحِدٌ» («Маидә» сүриси, 73-айәтниң бир қисми), «وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ» («Бәқәрә» сүриси, 163-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләр шуларниң җүмлисидиндур.

«الْإِلَٰهُ» Аллаһ тәаланиң етиқат вә ибадәт қилинишқа һәқлиқ болған йәккә-йеганә мәбуд бәрһәқ екәнлигини ипадиләйдиған исми болуп, «лә илаһә илләллаһ» дегән шаһадәт кәлимисидә өз ипадисини тапқан.

«Әл-Илаһ» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Илаһ» дегән исмидин сахта илаһларниң һәммисини рәт қилип, һәқиқий илаһ болған Аллаһ тәаланиң йолида меңишниң мәңгүлүк бәхит-саадәтниң йоли екәнлигини, «лә илаһә илләллаһу» (Аллаһтин башқа илаһ йоқ) дегән шаһадәт кәлимисиниң тәқәззаси бойичә иш қилишниң һәрбир мусулман үчүн пәриз екәнлигини үгинимиз.

«الْوَارِثُ»

Әл-Варис

Аллаһ тәаланиң «الْوَارِثُ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ» («Һижр» сүриси, 23-айәт), «رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ» («Әнбия» сүриси, 89-айәтниң бир қисми), «إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا» («Мәрйәм» сүриси, 40-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтлиридә кәлгән.

«الْوَارِثُ» Аллаһ тәаланиң һәммә нәрсә панийлиққа йүз тутқан вә пүтүн мәвҗудат йоқалғандин кейинму давамлиқ мәвҗут болуп турғучи вә һәммигә егидарчилиқ қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур. Варислиқ инсанларға нисбәтән мал-мүлүкниң бир шәхстин йәнә бир шәхскә йөткилишини ипадиләйду, амма Аллаһ тәалаға нисбәтән, униң һәммә нәрсә йоқалғандин кейинму һәммигә егә екәнлигини ипадиләйду. Чүнки һәммә кетип болғандин кейин қалғучи варистур.

«Әл-Варис» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Варис» дегән исмидин мирас ишлирида динимиздики мирас қануни бойичә иш көрүшни, варислар оттурисида адил болуп, наһәқчиликкә қәтъий йол қоймаслиқни вә айримчилиқ қилмай һәрбиригә тегишлик мирас һәққини беришкә капаләт қилишни үгинимиз. Чүнки, пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: *«бирси атмиш жил таәт-ибадәт билән өтиду. Әмма өлидиған вақтида варисларни зиянға учритиду. Шуниң билән дозаққа тегишлик болиду»* (Әбу Давуд вә Тирмизий ривайити).

«ذُو الْفَضْلِ»

Зул фәдл

Аллаһ тәаланиң «ذُو الْفَضْلِ» дегән исми «Қурьан Кәрим»дә он икки орунда кәлгән. «وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ» («Бәқәрә» сүриси, 105-айәтниң бир қисми), «وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ» («Әнфал» сүриси, 29-айәтниң бир қисми), «يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ»

(«Һәдид» сүриси, 29-айәтниң бир қисми) қатарлиқ айәтләр шуларниң җүмлисидиндур.

«ذُو الْفَضْلِ» Аллаһ тәаланиң наһайити көп ата-еһсан қилғучи вә халиған бәндисигә ашуруп бәргүчи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Зул фәдл» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «зул фәдл» дегән исмидин немәт бәргүчини улуқлаш, яхшилиқ қилғанларни һөрмәтләш, мәхлуқатқа яхшилиқ қилишни һаятниң қаидисигә айландуруш қатарлиқларни үгинимиз.

«ذُو الْمَعَارِجِ»

Зул мәъариж

Аллаһ тәаланиң «ذُو الْمَعَارِجِ» дегән исми «Қурьан Кәрим»ниң «مِنَ اللهِ ذِي الْمَعَارِجِ» («Мәариж» сүриси, 3-айәт) дегән айитидә кәлгән.

«ذُو الْمَعَارِجِ» Аллаһ тәаланиң интайин жуқури мәртивилик екәнлигини, униңға бәндиләрниң әмәллири вә мөмүнләрниң җанлириниң өрләйдиғанлиғини ипадиләйдиған исмидур. **«... яхши сөз Аллаһниң дәргаһиға өрләйду, яхши әмәл уни көтүриду...»** («Фатир» сүриси, 10-айәтниң бир қисми) дегән айәт буни ипадиләйду.

«Зул мәъариж» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «зул мәъариж» дегән исмидин әмәллиримизниң Аллаһ тәалаға әң мукәммәл дәриҗидә өрлиши вә қобул қилиниши үчүн ихлас вә билим билән иш көрүшни үгинимиз.

«الْمَنّانُّ»
Әл-Мәннан

Аллаһ тәаланиң «الْمَنّانُّ» дегән исми һәдистә кәлгән болуп, Әнәс ибни Малик рәзийәллаһу әнһудин ривайәт қилинидуки, пәйғәмбәр әләйһиссалам билән мечитта олтураттуқ, бир адәм: «اَللّهُمَّ اِنّي اَسْأَلُكَ بأَنَّ لَكَ الْحَمْدُ لاَ اِلَهَ اِلاَّ أَنْتَ الْحَنَّانُ الْمَنَّانُ بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، يَا ذَا الْجَلاَلِ وَالْإِكْرَامِ، يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ اَسْأَلُكَ» йәни *«Я, Аллаһ! Сениң пәзил-кәрәмиңни тиләймән, һәқиқәтән пүтүн һәмду саналар саңа хастур, сәндин башқа мәбуд бәрһәқ йоқтур, сән толиму шәпқәтликсән, наһайити ата-еһсан қилғучисән, асманларни вә зиминни әң гөзәл шәкилдә ратқан халиқсән; я, әзимәтлик вә кәрәмлик илаһим! Я, һемишә тирик болғучи, асманларниң вә зиминниң ишлирини идарә қилип турғучи рәббим! Сәндин (һаҗәтлиримни) тиләймән» дәп дуа қиливататти, пәйғәмбәр әләйһиссалам бу вақитта: «бу адәм уни оқуп немә тилисә берилидиған вә дуалар иҗабәт болидиған «Исми Ъәзәм» билән дуа қилди»* деди (Имам Әһмәд ривайити).

«الْمَنّانُّ» Аллаһ тәаланиң бәндилиригә наһайити көп ата-еһсан қилғучи, көпләп немәт бәргүчи кәрәмлик зат екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Мәннан» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Мәннан» дегән исмидин Аллаһ тәалаға лайиғида шүкүр қилиш вә униң немәтлиригә әң мукәммәл дәрижидә миннәтдарлиқ билдүрүш үчүн, әмәл-ибадәтни кетирқинип, вайиға йәткүзүп қилишни, кишиләрниң қилған яхшилиғиға тәшәккүр ейтишни, бирсигә яхшилиқ қилип миннәт қилмаслиқни үгинимиз.

«الطَّيِّبُ»
Әт-Тойййиб

Аллаh тәаланиң «الطَّيِّبُ» дегән исми сәhиh hәдистә кәлгән болуп, пәйғәмбәр әләйhиссалам мундақ дегән: «إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا» *«Аллаh пактур, у пак болғаннила қобул қилиду»* («Сәhиh Муслим, 1015-hәдис).

«الطَّيِّبُ» Аллаh тәаланиң hәрқандақ әйип вә нуқсандин халий вә пак екәнлигини, қәлби пак, нийити тоғра вә тапқанлири hалалдин болған кишиләрниң ибадәт вә дуалирини қобул қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әт-Тойййиб» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаh тәаланиң «әт-Тойййиб» дегән исмидин маддий вә мәнивий җәhәттики паклиққа әhмийәт беришни вә hалалдин тепип, hалалдин йейишни, hалал даирисидә иш көрүшни үгинимиз.

«الْوِتْرُ»
Әл-Витр

Аллаh тәаланиң «الْوِتْرُ» дегән исми сәhиh hәдистә кәлгән болуп, пәйғәмбәр әләйhиссалам мундақ дегән:

«يَا أَهْلَ الْقُرْآنِ، أَوْتِرُوا، فَإِنَّ اللهَ وِتْرٌ يُحِبُّ الْوِتْرَ» *«Я, Қурьан әhли! Витр намизини оқуңлар, Аллаh тағдур (йәни җүпти йоқ), у тағ ибадәтләрни яхши көриду»* (Имам Әhмәд, Нәсаий, Тирмизий ривайити). Мәсилән: бәш вақит намаз, тавап, сәъий, шәйтанға атидиған таш қатарлиқларниң hәммиси җүп әмәс, тағдур.

«الْوِتْرُ» Аллаh тәаланиң шериги яки ярдәмчиси яки балиси, яки охшиши болмиған йәккә-йеганә зат екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Витр» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаh тәаланиң «әл-Витр» дегән исмидин hаятта өз ихтидаримизни вә ролимизни җарий қилдурушни, дорамчилиқ,

тәқлитчилик вә әгәшмиликтин жирақ болуп, өзимизгә хас өзгичилигимиз билән һаятқа гөзәллик қошушни үгинимиз. Чүнки, «һәрбир инсан бир аләм» дейилиду.

«الْمُقَدِّمُ، الْمُؤَخِّرُ»
Әл-Муқәддим, әл-Муәххир

Аллаһ тәаланиң «الْمُقَدِّمُ، الْمُؤَخِّرُ» дегән исимлири сәһиһ һәдистә кәлгән болуп, пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дуа қилатти:
«اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَاقَدَّمْتُ وَمَاأَخَّرْتُ، وَمَاأَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، وَمَا اَسْرَفْتُ وَمَا اَنْتَ اَعْلَمُ بِهِ مِنِّي اَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، لَاإِلَهَ إِلَّا أَنْتَ»
«Я, Аллаһ! Илгири қилған вә кейин қилған, ашкарә қилған вә йошурун қилған җәми гуналиримни мәғпирәт қилғин. Сениң башлинишиң йоқ, сән мәңгүлүксән, сәндин башқа һәқиқий илаһ йоқтур» (Бухарий вә Муслим ривайити).

«الْمُقَدِّمُ، الْمُؤَخِّرُ» Аллаһ тәаланиң халиған ишни алдиға, халиған ишни кәйнигә қойғучи, халиған ишни алди билән вә халиған ишни кечиктүрүп қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исимлиридур.

«Әл-Муқәддим, әл-Муәххир» дегән исимлардин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Муқәддим, әл-Муәххир» дегән исимлиридин ахирәтлик әмәлләрни дунияліқ ишларниң алдиға қоюшни, яхши әмәлни вә бирсигә яхшилиқ қилишни кечиктүрмәсликни үгинимиз.

«الْحَيِيُّ»
Әл-Һәйий

Аллаһ тәаланиң «الْحَيِيُّ» дегән исми сәһиһ һәдистә кәлгән болуп, пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән:
«إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ حَيِيٌّ سِتِّيرٌ يُحِبُّ الْحَيَاءَ وَالسَّتْرَ، فَإِذَا اغْتَسَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَتِرْ» *«Аллаһ һаялиқтур, йөгигүчидур, һаяни вә йөгәчни яхши көриду. Силәр ғусул*

қилғанда өзәңларға пәрдә тартиңлар» (Имам Әһмәд, Әбу Давуд, Бәйһәқий, Нәсаий ривайити). Йәнә бир һәдистә: «إِنَّ اللهَ حَيِيٌّ كَرِيمٌ يَسْتَحْيِيُّ إِذَا رَفَعَ الرَّجُلُ إِلَيْهِ يَدَيْهِ أَنْ يُرَدِّهِمَا صِفْرًا خَائِبَتَيْنِ» *«Аллаһ һаялиқтур, сехийдур. Бирси икки қолини көтүрүп дуа қилса, уни қуруқ қол қайтуруштин һая қилиду» (Тирмизий ривайити)* дәп кәлгән.

«الْحَيِيُّ» Аллаһ тәаланиң өзиниң катта мақамиға лайиқ рәвиштә һаялиқ екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Һәйий» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Һәйий» дегән исмидин диллардики сирларни билип туридиған затқа һәсәт, бехиллиқ, қорқунчақлиқ дегәндәк илләтлиримизни көрситиштин, инсанларға ислам әхлақиға зит келидиған қилмишлиримиз билән учришиштин һая қилишни вә ички, ташқи тәрәплиримизни иман вә әхлақ билән зенәтләшни үгинимиз.

«الْجَمِيلُ»
Әл-Жәмиил

Аллаһ тәаланиң «الْجَمِيلُ» дегән исми сәһиһ һәдистә кәлгән болуп, пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: «إِنَّ اللهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ» йәни *«Аллаһ һәқиқәтән гөзәлдур вә гөзәлликни яхши көриду»* («Сәһиһ Муслим, 91-һәдис) дәп көрсәткән.

«الْجَمِيلُ» Аллаһ тәаланиң затида, исим-сүпәтлиридә наһайити гөзәл екәнлигини вә барчә гөзәллик униңдин кәлгәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Жәмиил» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Жәмиил» дегән исмидин қәлбимизни Аллаһ тәалаға ярайдиған шәкилдә гөзәл қилишқа, әмәллиримизни Аллаһ тәала қобул қилидиған шәкилдә яхши қилишқа әһмийәт беришни үгинимиз.

«السَّتِّيرُ»
Әс-Ситтиир

Аллаһ тааланиң «السِّتِّيرُ» дегән исми сәһиһ һәдистә кәлгән болуп, пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән:
«إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ حَيِيٌّ سِتِّيرٌ يُحِبُّ الْحَيَاءَ وَالسَّتْرَ، فَإِذَا اغْتَسَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَتِرْ» *«Аллаһ һаялиқтур, йөгигүчидур, һаяни вә йөгәшни яхши көриду. Силәр ғусул қилғанда өзәңларға пәрдә тартиңлар»* (Имам Әһмәд, Әбу Давуд, Бәйһәқий, Нәсаий ривайити).

«السِّتِّيرُ» Аллаһ тааланиң бәндилириниң әйиплирини, хаталиқлирини, гуналирини йөгигүчи, уларни инсанлар арисида рәсва болуштин сақлиғучи вә башқиларниң әйиплирини йөгигәнләрни дост тутқучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әс-Ситтиир» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тааланиң «Әс-Ситтиир» дегән исмидин кишиләрниң әйиплирини вә камчилиқлирини йошурушни, уларни рәсва қилмай, хаталиқлириға чирайлиқ түзитиш беришни үгинимиз.

«الْجَوَّادُ»
Әл-Жәввад

Аллаһ тааланиң «الْجَوَّادُ» дегән исми сәһиһ һәдистә кәлгән болуп, ибни Аббас рәзийәллаһу әнһумадин ривайәт қилинидуки, пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән:
«إِنَّ اللهَ عَزْ وَجَل جَوَادٌ يُحِبُّ الْجُودَ، وَيُحِبُّ مَعَالِيَ الْأَخْلَاقِ، وَيُبْغِضُ سَفْسَافَهَا» «Аллаһ сехийдур, сехийлиқни яхши көриду, гөзәл әхлақни яхши көриду, пәс әхлақларни яман көриду» (Имам Бәйһәқий ривайити).

«الْجَوَّادُ» Аллаһ тааланиң барчә мәхлуқатқа наһайити көп ата -еһсан қилидиған, бәндилиригә һесапсиз ризқ беридиған, сехий, кәрәмлик зат екәнлигини ипадиләйдиған исмидур. Аллаһ таала һәқиқәтән сехий зат болуп, кимгә қанчилик вә қандақ беридиғанлиғини өз һекмитигә асасән бәлгүләйду.

«الْجَوَّادُ» дегән сөз һәр ишни мукәммәл қилғучи, сөзи, әхлақи вә ишлири әң мукәммәл дегән мәниниму ипадиләйду.

«Әл-Җәввад» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «Әл-Җәввад» дегән исмидин вайиға йәткән сехийлиқни, хәйир-сахавәтни адәт қилишни, муһтажларға бериш арқилиқ Аллаһ тәалаға йеқинлиқ издәшни үгинимиз.

«الْمُعْطِي»
Әл-Муътый

«الْمُعْطِي» дегән бу исим сәһиһ һәдистә кәлгән болуп, пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: «مَنْ يُرِدِ اللهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ، وَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ وَاللهُ يُعْطِي، وَلَنْ تَزَالَ هَذِهِ الأُمَّةُ قَائِمَةً عَلَى أَمْرِ اللهِ، لاَ يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ، حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللهِ» *«Аллаһ кимгә яхшилиқни ирадә қилса, уни динда алим қилиду, мән пәқәт тәқсим қилғучимән, Аллаһ болса бәргүчидур, бу үммәттин бир таипә кишиләр ахирғичә Аллаһниң динида мустәһкәм туриду, қарши турғучилар уларға зиян йәткүзәлмәйду»* (Бухарий вә Муслим ривайити).

«الْمُعْطِي» Аллаһ тәаланиң барчә мәхлуқатиға немәт ата қилғучи, халиған бәндисигә яхшилиқ ғәзнилиридин һесапсиз бәргүчи, дуа қилған бәндилиригә тилигәнлирини бәргүчи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Муътый» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Муътый» дегән исмидин бeғишлашни, ярдәмгә еһтияжлиқ болғанларға ярдәм қилиштин қачмаслиқни, бериш вә беғишлаш арқилиқ хошал болушни үгинимиз.

«الْمُحْسِنُ»
Әл-Муһсин

Аллаһ тәаланиң «الْمُحْسِنُ» дегән исми сәһиһ һәдистә кәлгән болуп, пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: «إِذَا حَكَمْتُمْ فَاعْدِلُوا وَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا فَإِنَّ اللهَ مُحْسِنٌ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ» *«һөкүм қилсаңлар адил болуңлар, мал боғузлиғанда яхши боғузлаңлар, чүнки*

Аллаһ мукәммәл иш қилғучидур, у мукәммәл иш қилғучиларни яхши көриду» (Тәбараний ривайити).

«الْمُحْسِنُ» Аллаһ тааланиң затида, исим-сүпәтлиридә вә барлиқ ишлирида әң мукәммәл екәнлигини вә һәр ишни мукәммәл дәрижидә қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Муһсин» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тааланиң «әл-Муһсин» дегән исмидин дин вә дуниялиқ һәр ишни қетирқинип қилишни, кишиләргә вә һәрқандақ җан егисигә яхшилиқ қилишни үгинимиз.

«الرَّفِيقُ»

Әр-Рәфииқ

Аллаһ тааланиң «الرَّفِيقُ» дегән исми һәдистә кәлгән болуп, пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: «إِنَّ اللهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ» *«Аллаһ һәқиқәтән меһрибандур, барлиқ ишларда меһрибанлиқни яхши көриду»* (Бухарий вә Муслим ривайити).

«الرَّفِيقُ» Аллаһ тааланиң һәрбир ишта меһрибанлиқни алдинқи орунда қойғучи, бәндилиригә шәпқәт қилғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әр-Рәфииқ» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тааланиң «әр-Рәфииқ» дегән исмидин әтрапимиздикиләргә тамамий меһрибанлиқ вә көйүмчанлиқ билән муамилә қилишни, хусусән, аилә әзалиримизға һәммидин бәк көйүмчан вә меһрибан болушни үгинимиз.

«السُّبُّوحُ»

Әс-Суббуһ

Аллаһ тааланиң «السُّبُّوحُ» дегән исми сәһиһ һәдистә кәлгән болуп, Айшә рәзийәллаһу әнһа пәйғәмбәр әләйһиссаламниң руку вә сәҗдилиридә: «سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ» *«җәми пәриштиләрниң, Җибриилниң рәбби болған Аллаһ барчә нуқсанлардин пак-*

тур, Аллаһ һәқиқәтән улуқтур» (Муслим ривайити) дәп дуа қилидиғанлиғини баян қилған.

«السُّبُّوحُ» Аллаһ тәаланиң һәрқандақ әйип-нуқсандин пүтүнләй пак, улуқлашқа, қәдирләшкә тамамән лайиқ зат екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әс-Суббуһ» дегән исимдин немиләрни үгинмиз?

Аллаһ тәаланиң «Әс-Суббуһ» дегән исмидин зикир вә тәсбиһниң катта ибадәт екәнлигини, Аллаһ тәаланиң җәми нуқсанлардин пак вә мукәммәл екәнлигини еғиздин чүшәрмәсликни вә уни һәр заман яд етип турушни үгинимиз.

«الْمُسَعِّرُ»
Әл-Мусәъъир

Аллаһ тәаланиң «الْمُسَعِّرُ» дегән исми сәһиһ һәдистә кәлгән болуп, Әнәс ибни Малик рәзийәллаһу әнһудин ривайәт қилидуки, *«пәйғәмбәр әләйһиссаламниң заманида базар баһаси өрләп кәткән еди, кишиләр пәйғәмбәр әләйһиссаламдин баһа бәлгүләп беришини тәләп қилғанда, пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән:* «إِنَّ اللهَ هُوَ الْمُسَعِّرُ الْقَابِضُ الْبَاسِطُ الرَّازِقُ، وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ أَلْقَى اللهَ وَلَيْسَ أَحَدٌ مِنْكُمْ يُطَالِبُنِي بِمُظْلِمَةٍ فِي دَمٍ وَلَا مَالٍ» *(йәни) «Аллаһ шәйьиләргә қиммәт бәлгүлигүчи, тар қилғучи, кәң қилғучи вә ризқ бәргүчидур. Мән Аллаһқа үстүмдә һечкимниң мелиға яки җениға мунасивәтлик һечқандақ һәққи болмиған һаләттә учришишни үмүт қилимән»* (Әбу Давуд вә Тирмизий ривайити).

«الْمُسَعِّرُ» Аллаһ тәаланиң шәйьиләрниң қиммитини, дәриҗисини вә мәртивисини жуқури вә төвән қилип бәлгүлигүчи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әл-Мусәъъир» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әл-Мусәъъир» дегән исмидин һәрнәрсини өзиниң қиммитигә қарап баһалашни, наһәқ иш қилмасиқни, баһада адил болушни үгинимиз.

«السَّيِّدُ»
Әс-Сәййид

Аллаһ тәаланиң «السَّيِّدُ» дегән исми сәһиһ һәдистә кәлгән болуп, Абдуллаһ ибни Шиххир рәзийәллаһу әнһу мундақ дегән: *«Биз Амир қәбилисиниң әлчилири билән пәйғәмбәр әләйһиссаламниң һузуриға барғинимизда, пәйғәмбәр әләйһиссаламға:* «أَنْتَ سَيِّدُنَا» *«Сиз бизниң хожайинимиздур» девидуқ. У бизгә: «Сәййид Аллаһтур» деди»* («Сәһиһул Бухарий, 211-һәдис).

«السَّيِّدُ» Аллаһ тәаланиң мәхлуқат үстидә мутләқ һакимийәт егиси, уларниң яратқучиси, пәрвишчиси екәнлигини ипадиләйдиған исмидур.

«Әс-Сәййид» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «Әс-Сәййид» дегән исмидин қол астимиздикиләргә, хусусән, пәрзәнтлиримизгә тамамий меһрибанлиқ билән муамилә қилишни, әтрапимиздикиләргә көңлимизни кәң тутушни үгинимиз.

«الدَّيَّانُ»
Әд-Дәййан

Аллаһ тәаланиң «الدَّيَّانُ» дегән исми сәһиһ һәдистә кәлгән болуп, Әнәс ибни Малик рәзийәллаһу әнһудин ривайәт қилиниду-ки, пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән:

«يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عُرَاةً غُرْلًا بُهْمًا». قَالَ: قُلْنَا: وَمَا بُهْمًا؟ قال: «لَيْسَ مَعَهُمْ شَيْءٌ، ثُمَّ يُنَادِيهِمْ بِصَوْتٍ يَسْمَعُهُ مَنْ بَعُدَ كَمَا يَسْمَعُهُ مَن قَرُبَ: أَنَا الْمَلِكُ، أَنَا الدَّيَّانُ، وَلَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ أَهْلِ النَّارِ...»

«Инсанлар қиямәт күни ялиңач вә һечнәрсиси йоқ һалда һесап мәйданиға (Мәһшәргаһқа) топлиниду. Андин уларни жирақтин һәммә адәм йеқиндин аңлайдиған бир аваз билән чақириду. Шу чағда, Аллаһ: «Мән падиша, һесап алғучимән, дозақ әһли болғанлар жәннәт әһли болғанларда бирәр һәққи болса, уни мән униңға елип бәрмигичә дозаққа кирмәйду, жәннәт әһли болғанларму дозақ әһли болғанларда бирәр һәққи болса, уни мән елип бәрмигичә

җәннәткә кирмәйду, һәтта бир качатқа чағлиқ һәққи болсиму елип беримән› дәйду». Биз пәйғәмбәр әләйһиссаламға: «Бу қандақ болиду, биз Аллаһниң алдиға ялиңач, һечнәрсимиз йоқ һалда барсақ» дедуқ. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бизгә: «Яхши әмәлләр вә гуналар билән келисиләр› деди» (Имам Әһмәд ривайити). Йәни залимларниң яхши әмәллири зулум қилғучиларға елип берилиду, уларниң яхши әмәллири түгәп қалса, зулум қилинғучиларниң гуналири уларниң үстигә артилиду, дегәнликтур.

«الدَّيَّانُ» Аллаһ тәаланиң бәндилириниң яхши-яман барлиқ әмәллиридин толуқ һесап алғучи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур. «الدَّيَّانُ» Аллаһ тәала гуналар қанчилик көп вә қанчилик чоң болуп кәтсиму, һәммисидин толуқ һесап елип, гунакарларға тегишлик җазасини беридиғанлиғини билдүриду. **«(Һәй, пәйғәмбәр!) Рәббиңниң нами билән қәсәмки, уларниң һәммисини қилмишлири тоғрисида сораққа тартимиз»** («Һижр» сүриси, 92, 93-айәтләр).

«الشَّافِي»
Әш-Шафий

Аллаһ тәаланиң «الشَّافِي» дегән исми сәһиһ һәдистә кәлгән болуп, Айшә рәзийәллаһу әнһа мундақ дегән: «Рәсулуллаһниң һузуриға қандақла бир кесәл кәлсә яки кәлтүрүлсә, униңға «اَللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ إِذْهِب الْبَاسَ اِشْفِهِ وَأَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا» *«я, инсанларниң рәбби Аллаһ! Бу кишидин кесәлни кәткүзүвәткин, униң кесилигә шипалиқ бәргин, сән һәқиқәтән кесәлләргә шипалиқ бәргүчисән. Сәндин бөләк шипалиқ бәргүчи йоқтур, сениң шипалиғиң билән кесәллик қалмайду»* (Бухарий ривайити) дегән дуани оқатти.

«الشَّافِي» Аллаһ тәаланиң қәлбләргә вә бәдәнләргә шипалиқ бәргүчи, кесәлләргә давалиниш йоллирини көрсәткүчи екәнлигини ипадиләйдиған исмидур. Шәксизки, һәрқандақ кесәлгә

шипалиқ пәқәтла Аллаһ тәаладин келиду, лекин Аллаһ тәала бәндилиригә һәрхил сәвәпләрни қилдуруп андин шипалиқ бериду. Шуңа, Аллаһ тәала бизни кесәлдин сақлиниш вә кесәл болғандин кейин сақийиш үчүн сәвәп қилишқа буйруған.

«Әш-Шафий» дегән исимдин немиләрни үгинимиз?

Аллаһ тәаланиң «әш-Шафий» дегән исмидин дилимизға, бәдинимизгә шипалиқ бәргүчи затниң бизни сәвәп қилишқа, дилимизниң сақлиғи үчүн нәпсимизни паклап, нийитимизни тоғрилашқа; бәдинимизниң сақлиғи үчүн керәклик сәвәпләрни қилишқа буйруған затниң өзи екәнлигини үгинимиз. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: *«һәрқандақ кесәлниң даваси бар. Дава кесәл билән учрашқанда, кесәл Аллаһниң изни билән сақийиду»* (Муслим ривайити)

Һаятиңизни Аллаһниң гөзәл исимлири билән нурландуруң

Аллаһ тәала меһир-муһәббәтниң вә күч-кувәтниң бирдин-бир мәнбәси болуп, буларни Аллаһ тәаладин башқиси ата қилалмайду. Шуңа, биз Аллаһ тәала билән болған вақтимизда әң күчлүк, униңдин ғәпләттә қалғанда болса, әң ажизмиз. Аллаһ тәала бизгә жан томуримиздинму бәк йеқиндур, амма биз дунияниң һәләкчилиги сәвәплик униңдин жирақлишип қалимиз.

Аллаһ тәала билән болуш вә униң гөзәл исимлири билән яшаш һәқиқәтән һузур-һалавәтлик, толиму мәнилик бир һаят болуп, униң қиммитини яшап баққанлар билиду. Һаятниң қийинчилиқлириға, дунияниң һәрхил тәһдитлиригә, түрлүк аздурғучи күчләргә тақабил туруш йетәрлик сәвәпләрни қилиш билән бирликтә Аллаһ тәалаға тайиниш, униңдин ярдәм тиләш вә униңға жүрәктин бағлиниш билән болиду.

Төвәндә Аллаһ тәаланиң «әл-Қәрииб», «әл-Һадий», «әш-Шәкур», «әш-Шафий», «әл-Һәфииз», «әл-Жәббар», «әл-Вәкиил», «әл-Ғәфур» дегән исимлири билән яшашниң һузур-һалавитини вә һаятимизға беридиған ижабий тәсирлирини үгинимиз:

«اَلْقَرِيبُ»
(йеқин)

Ялғузлуқ тартиватамсиз? Роһиңиз азаплиниватамду? Йеқин достиңиз сизни рәнҗиттиму? Ишәнчә қилған кишилириңиз сиздин жирақлишип кәттиму? Сиздин вапа көргәнләр җапа қилдиму?

Дилиңизни яшартишни халамсиз? Роһиңизни көтүрүшкә, мәнивийитиңизни күчәйтишкә муһтаж болуватамсиз? Һәқиқий бир вападар издәватамсиз? У вападарниң жүригиңизни иллитишини, бешиңизни силишини халамсиз?

Ундақта, сиз һәммини көңлиңиздин чиқириветиң, сизни қәтъ-ий ялғуз қоймайдиған, сизгә мәдәт берип қоллайдиған, һәргиз җапа қилмайдиған һәқиқий вападар затқа йүзлиниң, униң рәһмитини вә шәпқитини тиләң.

Рәббиңиз Аллаһ тәала сизгә җан томуриңиздинму бәк йеқиндур. Новәт сиздә, сиз униңға йеқинлиқ издәп бир қәдәм алсиңиз, у сиз тәрәпкә икки қәдәм алиду. Аллаһ тәаланиң һәдис қудсийда *«бәндәм маңа бир гәрич йеқинлашса, мән униңға бир гәз йеқинлишимән; у маңа бир гәз йеқинлашса, мән униңға бир ғулач йеқинлишимән; у маңа меңип кәлсә, мән униң алдиға жүгрәп баримән»* (Бухарий вә Муслим ривайити) дегәнлиги буни ипадиләйду.

Сиз Аллаһ тәалаға йеқин болғиниңизда, дилиңиз һәммә иштин арам тапиду, көңлиңиз барчә қорқунучлардин хатирҗәм болиду, һаятиңиз һузурлуқ, күнлириңиз мәнилик өтиду.

Аллаһ тәала һәр заман өзиниң сизгә җан томуриңиздинму бәк йеқин екәнлигини билишиңиз вә униңға җәзм қилишиңизни халайду. У сизниң гәп-сөзлириңизни аңлап, иш-һәрикәтлириңизни көрүп туриду, униңға сизниң һечқандақ бир ишиңиз мәхпий қалмайду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир күни мечитқа кириведи, саһабиларниң наһайити үнлүк аваз билән дуа қиливатқанлиғини аңлап, уларға: *«өзәңларни тутувелиңлар, силәр аңлимайдиған яки жирақтики бирини чақириватмайсиләр, бәл-*

ки һәммини еник аңлап туридиған вә силәргә йеқин болған затни чақириватисиләр» деди (Бухарий вә Муслим ривайити). Бәндә дуасини түгитип болғичә, Аллаһ тәала униң тилигини орунлаштуруп болиду яки дәрһал тилигини ижабәт қилип бериду, яки тилигиниң әмәлгә ешишини униң мәнпәитигә уйғун бир вақитқа кечиктүриду, яки уни бала-қазадин вә зиян-зәхмәттин сақлап қалиду, ахирәттә болса әжир бериду.

Йеқинлиқ мәртивиси

Аллаһ тәаланиң мәхлуқатиға болған йеқинлиқ мәртивиси икки түрлүк болуп, бири, Аллаһ тәаланиң барлиқ мәхлуқатиға болған умумий йеқинлиғидур. Йәнә бири хас йеқинлиғидур.

Аллаһ тәаланиң мәхлуқатиға болған умумий йеқинлиғи униң каинаттики һәммә нәрсини көрүп, билип вә идарә қилип туридиғанлиғини, уларниң иш-һәрикәтлиридин толуқ хәвәрдар екәнлигини көрситиду. **«...Аллаһ қуруқлуқтики, деңиздики нәрсиләрниң һәммисини билиду, төкүлгән йопурмақтин Аллаһ билмәйдиған бириму йоқ...»** («Әнъам» сүриси, 59-айәтниң бир қисми) дегән айәт буни ипадиләйду. Аллаһ тәаланиң барлиқ авазларни аңлап, мәхлуқатниң әһвалини көрүп, һәммини билип туридиғанлиғи униң барчә мәхлуқатиға әң йеқин екәнлигиниң нәтиҗисидур.

Бир күни бир аял ери үстидин шикайәт қилип келип, пәйғәмбәр әләйһиссалам билән муназириләшкили турди. У аял бирнәрсиләрни дәвататти, Айшә рәзийәллаһу әнһа өйниң бир тәрипидә туруп, һелиқи аялниң гәплириниң бәзисини аңлиялиди вә бәзисини аңлиялмиди. Аялниң шикайити түгигәндин кейин, Аллаһ тәала Җибриил әләйһиссаламни әвәтип пәйғәмбәр әләйһиссаламни әһвалдин толуқ хәвәрдар қилди вә мону айәтни назил қилди: **«(Һәй, пәйғәмбәр!) Ери тоғрисида сән билән муназириләшкән вә Аллаһқа дәрдини ейтқан аялниң сөзини Аллаһ һәқиқәтән аңлиди. Аллаһ иккиңларниң сөзләшкиниңларни**

аңлап туриду. Чүнки Аллаһ һәммини аңлап турғучидур, һәммини көрүп турғучидур» («Мужадәлә» сүриси, 1-айәт). Бу айәт Аллаһ тәаланиң бәндилиригә улар әң йеқин туруп параңлишиватқан кишисидинму йеқин екәнлигини ипадиләйду.

Аллаһ тәаланиң бәндилиригә болған хас йеқинлиғи ярдәм қилиш, йетәкләш вә қоғдаш мәнисидә болиду, йәни Аллаһ тәала пәйғәмбәрләрни вә салиһ бәндилирини алаһидә қоғдайду, уларға һәр заман ярдәм қилиду. Улар төвәндикичә болиду:

1. Аллаһ тәаланиң дуа қилғучиға болған йеқинлиғи.

Аллаһ тәала илтижа қилип чақирған кишигә әң йеқиндур. *Бир күни кишиләр пәйғәмбәр әләйһиссаламдин «рәббимиз бизгә йеқинму яки жирақму? Әгәр йеқин болса мунажат қилайли, әгәр жирақ болса чақирайли» дегәндә, Аллаһ тәала мону айәтни назил қилған:* ***«(һәй, пәйғәмбәр!) Бәндилирим сәндин мән тоғрилиқ сориса, (уларға ейтқинки) мән һәқиқәтән уларға йеқинмән. Маңа дуа қилса, мән дуа қилғучиниң дуасини иҗабәт қилимән. Шуңа улар тоғра йол тепиш үчүн мениң дәвитимни қобул қилсун вә маңа толуқ ишәнсун»*** («Бәқәрә» сүриси, 186-айәт).

Аллаһ тәала бу айәттә, өзиниң бәндилиригә йеқин екәнлигидин хәвәр бериштә, пәйғәмбәр әләйһиссаламни җавап беришкә буйримастин, өзи беваситә җавап берип: **«мән һәқиқәтән уларға йеқинмән»** дегән. Андин бу йеқинлиғиниң мәнисини баян қилип: **«Маңа дуа қилса, мән дуа қилғучиниң дуасини иҗабәт қилимән»** йәни дуа қилғучиға йеқинмән дегән. Аллаһ тәаланиң дуа қилғучиға йеқинлиғиниң ипадилиридин бири шуки, Аллаһ тәала униң дуасини иҗабәт қилиду, дәртлирини аңлайду, һаҗәтлирини рава қилиду, қийинчилиқлирини һәл қилиду, кесәллиригә шипалиқ бериду вә униңға әң йеқиндин муамилә қилиду.

«Шуңа улар тоғра йол тепиш үчүн мениң дәвитимни қобул қилсун вә маңа толуқ ишәнсун» йәни Аллаһ тәаладин дуасиниң иҗабәт болушини, һаҗитиниң рава болушини, кесилигә

шипалиқ беришини, қийинчиликтин қутқузуп қоюшини тилигән адәм дин вә дуниялиқ ишлирида тоғра йол тепиши үчүн, Аллаһ тәаланиң буйруғанлирини орунлап, тосиғанлиридин йенип униңға итаәт қилсун вә униңға чин ишәнсун.

2. Аллаһ тәаланиң тәвбә қилғучиларға болған йеқинлиғи.

Аллаһ тәала гуналириға тәвбә қилған бәндилиригә һәқиқәтән йеқиндур. Уларниң тәвбилирини қобул қилиду вә гуналирини өчүрүп, орниға совап язиду. **«...Аллаһтин мәғпирәт тиләңлар, андин униңға тәвбә қилиңлар. Чүнки рәббим (өзигә йүзләнгән кишигә) йеқиндур, (дуаларни) ижабәт қилғучидур»** («Һуд» сүриси, 61-айәтниң бир қисми).

3. Аллаһ тәаланиң бәндилирини күзитиштики йеқинлиғи.

Аллаһ тәаланиң бәндилириниң барлиқ әһвалини йеқиндин күзитип туридиғанлиғида вә илими билән уларни қоршап туридиғанлиғида қилчә шәк йоқтур. **«...Силәр қәйәрдә болсаңлар, Аллаһ силәр билән биллидур...»** («Һәдид» сүриси, 4-айәтниң бир қисми). **«...мәйли униңдин аз яки көп адәм пичирлашсун, улар қәйәрдә болсун, Аллаһ һаман улар билән биллидур...»** («Мужадәлә» сүриси, 7-айәтниң бир қисми). Аллаһ тәала өз илими билән бәндилиригә интайин йеқиндур, уларниң һәммә әһвалидин хәвәрдар болуп туриду. **«Биз һәқиқәтән инсанни яраттуқ, биз униң көңлигә кәлтүргәнлиринимү билимиз, биз инсанға униң жан томуридинму йеқинмиз»** («Қаф» сүриси, 16-айәт).

4. Аллаһ тәаланиң бәндилиригә қоғдаш, ярдәм қилиш җәһәттики йеқинлиғи.

Бу Аллаһ тәаланиң пәйғәмбәрлиригә, тәқвадар вә буйрулған ишларни көңүл бөлүп, қетирқинип қилидиған мөмүнләргә болған йеқинлиғи болуп, уларни асрайду вә алаһидә қоғдайду. **«шәксизки, Аллаһ тәқвадарлиқ қилғучилар вә (буйрулған һәр ишни) мукәммәл қилғучилар билән биллидур»** («Нәһл» сүриси, 128-айәт).

5. Аллаһ тәаланиң зикир ейтқучи бәндилиригә болған йеқинлиғи.

Шәксизки, Аллаһ тәала өзини яд әткән, һәмдусана вә тәсбиһләрни ейтқан бәндилиригә толиму йеқиндур. Уларни катта әҗирләр билән мукапатлайду, барчә бәхитсизликләрдин сақлайду. Аллаһ тәала һәдис қудсийда *«Мән мени яд әткән бәндәм билән биллә»* дегән (Бухарий ривайити). Аллаһ тәала билән болған кишиләр немә дегән бәхитлик-һә!

Аллаһ тәаланиң сизгә йеқин екәнлигини билгән вә һис қилған вақтиңизда сиз һечнәрсидин қорқмайсиз, пүтүнләй хатирҗәмлик ичидә болисиз. Өз вақтида Муса әләйһиссалам илгири сәвәнлик билән бир мисирлиқни өлтүрүп қойғанлиғи үчүн, Пиръәвнниң йениға бериштин қорққанда, Аллаһ тәала: **«Силәр қорқмаңлар! Мән һәқиқәтән силәр билән биллә, (униң җававини) аңлап туримән, (муамилисини) көрүп туримән»** («Taha» сүриси, 46-айәт) дәп униң вә акиси Һарун әләйһиссаламниң көңлини хатирҗәм қилған. Чүнки уларниң Аллаһ тәаланиң өзлири билән биллә екәнлигини һис қилғанлиғи уларниң Пиръәвндин қорқмаслиғи үчүн купайә еди.

Аллаһ тәаланиң Муса әләйһиссаламға болған йеқинлиғи ярдәм қилиш, қоғдаш вә асраш мәнисидики йеқинлиқ еди. Шуңа, у Пиръәвнниң алдиға дадиллиқ билән берип һәқ сөзини қорқмай ейтқан вә уни иманға дәвәт қилған.

Аллаһ тәала сизгә һәқиқәтән йеқиндур. Униң ярдимигә вә рәһмитигә еришиш үчүн, пәқәтла қәлбиңизни униңға беғишлап, тилиңизни мидирлитиш арқилиқ униңға зикир вә тәсбиһ ейтишиңиз йетәрликтур. Юнус әләйһиссалам өз вақтида китниң қарнидики қатму-қат қараңғулуқ ичидә интайин пәс аваз билән Аллаһ тәалаға тәсбиһ ейтип: **«...(Я, рәббим!) Сәндин башқа һеч бир илаһ йоқтур, сән (барлиқ камчилиқлардин) пактурсән, мән расттинла өзигә зулум қилғучилардин болдум»** («Әнбия» сүриси, 87-айәтниң бир қисми) дәп илтиҗа қилғанда, Аллаһ тәала униң нидасини аңлиған вә уни қутқузған. Чүнки Аллаһ тәала униңға интайин йеқин еди.

«...(Аллаһқа) сәҗдә қилғин вә (бу арқилиқ униңға) йеқинлиқ һасил қилғин» («Әләқ» сүриси, 19-айәтниң бир қисми).

Демәк, Аллаһ тәалаға ибадәтләр билән йеқинлиқ һасил қилғили болиду. Аллаһ тәаланиң хас йеқинлиғиға еришиш үчүн, пәриз, важип вә сүннәт әмәллирини толуқ орунлаш, яман, гуна ишлардин жирақ туруш вә нәплә (ихтиярий) яхши әмәлләрни көп қилиш лазим. Чүнки Аллаһ тәаланиң хас йеқинлиғи бәндиниң тиришчанлиғи билән қолға келиду. **«Улар қандақ қилсақ Аллаһқа йеқин болармиз дәп рәббигә йеқин болуш йолини издәп дуа қилиду...»** («Исра» сүриси, 57-айәтниң бир қисми). Мөмүн адәмдә чоқум алий һиммәт вә йүксәк ирадә болуши, Аллаһ тәалаға йеқин болушнила әмәс, бәлки әң йеқин болушни тилиши вә шуниңға лайиқ әмәлләрни қилиши лазим.

Я, рәббим! Сениң «әл-Қәрииб» дегән улуқ исмиңға вә барлиқ гөзәл исим-сүпәтлириңгә болған чин иманимни вәсилә қилип саңа илтижа қилимән. Я, рәббим! Бизни өзәңгә әң йеқин бәндилириң қатаридин қилғин, бизгә хас йеқинлиғиң билән муамилә қилғин, бизни һаятниң рәһимсизлигигә, турмушниң қаттиқчилиғиға ташлап қоймиғин, бизгә мәдәт бәргин, бизгә болған хас йеқинлиғиң билән бизни Фирдәвс җәннәтлириниң варислиридин қилғин, Амин!

«الْهَادِي»

(йол көрсәткүчи)

Һаятта бәзи ишлар тоғрилиқ гаңгирап қеливатамсиз? Икки ишниң қайсисини таллаш һәққидә иккилинип қеливатамсиз? Әқлиңиз тоғра билән хатани айрип беришкә аҗиз келиватамду?

Ундақта, сиз Аллаһ тәаланиң «әл-Һадий» (йол көрсәткүчи) дегән мубарәк исми билән тонушуп чиқиң. Мәйли чоң яки аддий һәрқандақ бир иштa тоғра таллашқа егә болуш үчүн Аллаһ тәаланиң ярдимини тиләң. Чүнки инсан һәммә иштa униң ярдимигә муһтаж болиду.

Аллаһ тәала «الْهَادِي» дегән мубарәк исми билән бәндилиригә иманниң йолини көрситиду, бәхитлик һаят кәчүрүшниң йолли-

рини тонутиду, һаятлиқниң қанунийәтлирини билдүриду, һәтта учарқанат, һайван вә барлиқ җанлиқларға яшаш қанунийитини, өзини қоғдаш йоллирини үгитиду, уларни өзлиригә мәнпәәтлик ишларға йетәкләйду. Демәк, һәрбир мәхлуқ Аллаһ тәалаға вә униң йол көрситишигә муһтаж. **«...йол көрсәткүчи вә ярдәмчи болушқа рәббиң йетәрликтур»** («Фурқан» сүриси, 31-айәтниң бир қисми).

Һидайәт әң катта немәттур

Дунияда тоғра йолға йетәклиништин катта немәт йоқтур. Чүнки инсан дин вә дунияліқ һәммә ишта тоғра йолда вә тоғра йөнилиштә болғандила униң һәммә иши ғәлибилик болиду. Тоғра мәктәптә оқуш, тоғра җора таллаш, тоғра болған тирикчиликни қилиш, тоғра җайдин өй елиш, балиларни тоғра йосунда тәрбийиләш, һаятини икки аләмлик пайдилиқ ишлар билән өткүзүш, вақтини савaплиқ вә мәнпәәтлик ишлар билән толдуруш қатарлиқларниң һәммиси Аллаһ тәаланиң тоғра йолға йетәклигәнлигиниң ипадисидур. Жуқурiқиларниң бирәрси тоғра талланмиғанда, инсанниң бәхит-саадити әмәлгә ашмайду. Шуңа, пәйғәмбәр әләйһиссалам Әли ибни Әбу Талиб рәзийәллаһу әнһуға: *«я, Аллаһ! Мени һидайәт қилғин вә тоғра адәм қилғин»* дәп дуа қилишни үгәткән (Муслим ривайити).

Һидайәт дегән сөзниң луғәттики мәниси: йол көрситиш, йетәкләш, муратқа йетиш дегәнлик болуп, азғунлуқтин тоғра йолға, хаталиқтин дуруслуққа, зиянлиқ иштин пайдилиқ ишқа йүзлинишму һидайәт дейилиду.

Һидайәтниң дәрижилири

Һидайәтниң дәрижиси икки болуп, бири, умумий һидайәт, йәнә бири хас һидайәттур.

Умумий һидайәт: Аллаһ тәаланиң барлиқ мәхлуқатиға йол көрситидиғанлиғини көрситиду. Чүнки Аллаһ тәала барчә мәхлуқатини уларниң әһвалиға вә еһтияжиға әң мунасип вә пайлиқ йолларға йетәкләйду. **«Бизниң рәббимиз һәммә нәрсигә (өзигә хас) шәкил (өзигә хас хусусийәт) ата қилған, андин (уларни өзлиригә ата қилинған нәрсиләрдин пайдилиниш йоллириға) йетәклигән заттур»** («Таһа» сүриси, 50-айәт). **«(Барчә мәхлуқатни) яритип, уларни бежирим қилған, (уларниң һәммә ишини) орунлаштуруп, уларни (пайдилиниш йоллириға) йетәклигән һәммидин үстүн рәббиңниң исмини пак дәп етиқат қилғин»** («Әъла» сүриси, 1-3-айәтләр).

Аллаһ тәала әмани түз йолда меңишқа, аңлимайдиғанларни мәхсәтни чүшинишкә, ажизни мурадиға, кичик балини өзигә зиянлиқ нәрсиләрдин жирақ турушқа, чөлдә езип кәткәнләрни қутулуш йолиға, издәнгүчиләрни нәтижигә, өлималарни илим -һекмәткә, мужтәһидләрни мәсилиниң дәлилигә, дәвәтчиләрни гөзәл услупқа, ата-анини пәрзәнтлиригә үлгә болушқа йетәкләйду. Бу ишларниң һечбири тәсадипийлиқниң нәтижиси әмәс, әксичә, Аллаһ тәаланиң һидайити вә йетәклиши арқисида әмәлгә ашиду.

Хас һидайәт: йол көрситиш мәнисидики һидайәт, ярдәм қилиш мәнисидики һидайәт, тоғра йолға мувәппәқ қилиш мәнисидики һидайәт вә тоғра йолға йетәкләш мәнисидики һидайәт қатарлиқларни өз ичигә алиду.

Хас һидайәтниң түрлири

Әлламә Муһәммәд Мутәвәлли Шәравий мундақ дегән: «Һидайәт умум вә хаслиқ етибари билән «هِدَايَةٌ دَلَالَةٌ وَهِدَايَةٌ مَعُونَةٌ» йәни «йол көрситиш мәнисидики һидайәт вә ярдәм қилиш мәнисидики һидайәт» дәп иккигә бөлүниду.

Йол көрситиш мәнисидики һидайәт: пүткүл инсанийәткә қаритилған умумий һидайәт болуп, бу Аллаһ тәаланиң инсанийәтни ислам диниға дәвәт қилғинидур. Һәқиқәтән Аллаһ тәала инсанларға пәйғәмбәрләрни әвәтип, китапларни назил қилип, уларни һәқ динға дәвәт қилди, уларға неминиң тоғра, неминиң хата екәнлигини, уларни дуния вә ахирәттә бәхит-саадәткә ериштүридиған һәқ йолни еник баян қилип көрсәтти вә уларни шу йолға дәвәт қилди. Амма инсанларниң бәзиси бу дәвәтни қобул қилип һәқ йолға әгәшкән болса, йәнә бәзиси бу илаһий дәвәтни қобул қилмай, азғунлукта қелишни өзлиригә рава көрди. Илаһий һидайәтни қобул қилип, пәйғәмбәрләргә әгәшкәнләр «мөмүнләр» дәп аталди. Бу дәвәтни қобул қилмай, пәйғәмбәрләрни инкар қилғанлар «капирлар» дәп аталди. Шуниң билән «мөмүн», «капир»дин ибарәт икки пиркә оттуриға чиқти. Аллаһ тәала бу түрдики һидайәтни баян қилип мундақ дәйду: **«Сәмуд (қовми)ға кәлсәк, уларға тоғра йолни көрсәткән едуқ, улар һидайәттин корлуқни (иманниң һәқиқәтлирини көрмәсликни) артуқ билди. Уларни өз қилмишлири түпәйлидин хар қилғучи чақмақ азави һалак қилди»** («Фуссиләт» сүриси, 17-айәт).

Ярдәм қилиш мәнисидики һидайәт: мөмүнләргила хас болған һидайәт болуп, Аллаһ тәала һәқ динни қобул қилған мөмүн бәндилиригә ярдәм қилип уларни тоғра йолда мустәһкәм қилиду, уларниң һидайитини техиму зиядә қилиду, тәқвадарлиғини ашуриду. Аллаһ тәала бу түрдики һидайәтни баян қилип мундақ дәйду: **«Һидайәт тапқанларға Аллаһ һидайәтни зиядә қилиду вә уларни тәқвалиққа мувәппәқ қилиду»** («Муһәммәд» сүриси, 17-айәт) («Тәпсир Шәъравий» «Фатиһә» сүрисиниң тәпсири).

Һидайәт маһийәт җәһәттин йәнә икки түрлүк болуп: бири «هِدَايَةُ تَوْفِيق» йәни «тоғра йолға мувәппәқ қилиш мәнисидики һидайәт», йәнә бири, «هِدَايَةُ إِرْشَاد» йәни «тоғра йолға йетәкләш мәнисидики һидайәт»тур.

Тоғра йолға мувәппәқ қилиш мәнисидики һидайәт: пәқәтла Аллаһ тәаланиң илкидә болған һидайәт болуп, Аллаһ тәаладин

башқа һечким кишиләрни һидайәткә мувәппәқ қилалмайду. Аллаһ тәала бу түрдики һидайәтни баян қилип мундақ дәйду: **«(Һәй, пәйғәмбәр!) Шәксизки, сән халиған адимиңни һидайәт қилалмайсән, лекин Аллаһ өзи халиған адәмни һидайәт қилиду. Аллаһ һидайәт тапқучиларни убдан билиду»** («Қәсәс» сүриси, 56-айәт).

Амма тоғра йолға йетәкләш мәнисидики һидайәт: пәйғәмбәрләрниң вә уларниң варислири болған өлималарниң кишиләрни динға дәвәт қилиштин ибарәт болған һидайити болуп, бу һидайәт пәйғәмбәрләрниң қолидин кәлгәндәк, һәрқандақ бир мусулманниң қолидин келиду. Аллаһ тәала бу түрдики һидайәтни баян қилип мундақ дәйду: **«...Шәк-шүбһисизки сән тоғра йолға башлайсән»** («Шура» сүриси, 52-айәтниң бир қисми).

Һидайәтниң әң каттиси

Һидайәтниң әң каттиси Аллаһ тәаланиң бәндилиригә дуния вә ахирәтлик бәхит-саадәтниң йолини көрсәткәнлиги вә иман ейтқанларни тоғра йолға йетәклигәнлигидур. **«...Шәксизки, Аллаһ мөмүнләрни һәқиқәтән тоғра йолға башлиғучидур»** («Һәж» сүриси, 54-айәтниң бир қисми). Аллаһ тәала мөмүнләрниң йетәкчиси болуп, уларни бу дунияда тоғра йолға вә тоғра ишларға йетәкләйду, ахирәттә болса, уларни җәннәткә башлайду. **«Шүбһисизки, иман ейтқан вә яхши әмәлләрни қилғанларни уларниң имани йүзисидин рәбби (җәннәтниң йолиға) йетәкләйду. Назу-немәтлик җәннәтләрдә уларниң (қәсирлиринин) астидин өстәңләр еқип туриду»** («Юнус» сүриси, 9-айәт).

Аллаһ тәаланиң һидайитигә наил болушниң йоли Аллаһ тәалаға болған иманида растчил болуш вә униңға сәмимий болуштур. **«...Кимки Аллаһқа ишинидекән, Аллаһ униң қәлбини тоғра йолға йетәкләйду...»** («Тәғабун» сүриси, 11-айәтниң бир қисми) дегән айәт буни ипадиләйду. Айәтниң **«кимки Аллаһқа ишинидекән»** дегән қисми Аллаһ тәаланиң һидайәт

ата қилидиғанлиғиға вә униң қудритигә чин ишинип, һидайәт тиләштики дуасида сәмимий болуш дегәнликтур.

Аллаһ тәала барчә мәхлуқатқа йол көрсәткүчидур

Әлламә Муһәммәд Ратиб Наблисий мундақ дәйду: «Сәлмун белиғи Атлантик океандин йолға чиқип, Америкидики дениз-ларниң биридә тохтайду вә у жайда тухумлирини қалдуруп йәнә Атлантик океанға қайтип кетиду. Бир қанчә айдин кейин у қалдуруп кәткән тухумлардин чиққан белиҗанлар йүзләрчә километр жирақлиқтики анилирини тепип бариду. Улар йолидин адишип қалмайду. Бу белиҗанларни анилири бар жайға ким башлап қойиду? Уларға йолни ким көрситиду? Әлвәттә, Аллаһ тәала көрситиду.

Күзәткүчиләрдин бири бир ташпақиниң һәрикитини йеқиндин күзитип турған болуп, ташпақа бир өлүк чаянни йәйду, андин берип бирхил өсүмлүкниң йопурмиғини йәйду, андин келип һелиқи чаяндин азирақ йәп болуп, йәнә әшу өсүмлүкниң йопурмиғини йәйду, йәнә келип чаянни йейишни давамлаштуриду. Бу әһвални күзитип турған киши һелиқи өсүмлүкни қомуруп ташлаветиду, ташпақа өсүмлүк бар йәргә келип, уни издәйду вә тапалмайду. Шуниң билән бираз турғандин кейин өлиду. Бу ташпақиға зәһәр қайтуридиған өсүмлүкни ким билдүрди, уни йейишни ким илһам қилди? Шәксизки, Аллаһ тәала өзиниң «әл-Һадий» дегән мубарәк исми билән билдүрди» («Лиәннәкә Аллаһ» намлиқ китап, 147-бәт).

Мән балилиқ чағлиримниң бир қисмини момамниң йенида өткүзгән едим. Момамниң наһайити йеқимлиқ бир мөшүги бар еди. Бир күни у мөшүк туғқан еди, әмдила туғулған бу асланлар һечнәрсини көрәлмәтти, һәммиси жүгирәп келип, анисиниң қойниға өзини етишти, улар турмастин пурап вә издәп жүрүп анисиниң әмчигини тапти вә емишкә башлиди. Мән у чағда, бу һәқтә пикир жүргүзүшни билмәттим. Шуңа, асланларниң бу

иши мени һәйран қалдурған болсиму, нормал әһвалдәк билингән еди. Әмди, ойлисам бу тәпәккүр қилишқа тегишлик әһвал екән. Әшу асланларға анисиниң әмчигидә уларниң ғизаси барлиғини вә уни издәп тепип емишни ким үгәтти? Шәксизки, Аллаһ тәала үгәтти вә өзиниң «әл-Һадий» дегән мубарәк исми билән уларға ризқини тепиш вә қоғдиниш йоллирини көрсәтти.

Һидайәт һәрхил йоллар билән келиду

Аллаһ тәала һидайитини бәндилиригә һәрхил йоллар билән вә һәрхил усуллар билән йәткүзиду. Бәзидә бирәр айәтниң мәнисини чүшиниш, айәтләр үстидә тәпәккүр қилиш, бирәр еғиз һекмәтлик сөзни аңлап қелиш, бирсиниң тәсирлик нәсиһити, күтүлмигән бирәр өзгириш инсанниң бурулуш нуқтиси болуп, униң түптин өзгиришигә сәвәп болиду. Шуниң билән у башқа бир инсанға айлиниду.

Өмәр ибни Хәттабниң мусулман болуш қиссиси һәммигә тонушлуқ. У хупиянә иман ейтқан сиңлисини әдәпләш үчүн қаттиқ ғәзәп билән киргән өйдә «Таһа» сүрисиниң бешидин бир қанчә айәтниң тилавитини аңлап қелип иман ейтқан. Чүнки Аллаһ тәала униң һидайәт тепишиға шу айәтләрни сәвәп қилған.

Аллаһ тәала бәзидә тәпәккүр қилдуруш арқилиқ һидайәт қилиду. Ибраһим әләйһиссалам кечә, ай, күн қатарлиқ нәрсиләр үстидә издәнгән, тәпәккүр қилған. Шуниң билән униң һидайити ашқан, имани техиму күчәйгән.

«Ибраһим кечиниң қараңғулуғи басқанда бир юлтузни көрүп: «бу мениң рәббимдур», - деди. Юлтуз петип кетиведи, «мән петип кәткүчиләрни яқтурмаймән», - деди. У айниң туғқанлиғини көрүп: «бу мениң рәббимдур», - деди. Ай петип кетивиди, «әгәр рәббим мени һидайәт қилмиған болса, мән чоқум азғун қовумниң қатарида болуп қалидекәнмән», - деди. У қуяшниң чиқиватқанлиғини көрүп: «Бу мениң рәббимдур, бу һәммидин чоң екән», - деди. Қуяш петип

кетивиди, у ейттики: «Я, қовмим! Мән силәр (Аллаһқа) шерик қиливалған нәрсиләрдин, әлвәттә, жирақмән. Шәксизки, мән барчә батил динлардин жирақ болуп, асманларни вә зиминни ятқан затқа йүзләндим, мән мушриклардин әмәсмән» («Әнъам» сүриси, 76-79-айәтләр).

Бир күни авазиниң гөзәллиги билән мәшһур болған нахшичилардин бири салиһ бир затниң йенидин өтүп қалиду. Салиһ зат униңға: «Балам, сениң авазиң немә дегән гөзәл-һә, кашки, сән бу гөзәл авазиңни Қурьанға ишләткән болсаңчу», - дәйду. Бу сөз нахшичиға интайин тәсир қилиду-дә, дәрһал тәвбә қилиду вә һаятини шу саттин башлап Қурьан оқушни үгинишкә беғишлайду.

Аллаһ тәала илтижа қилған бәндисини наүмүт қоймайду

Аллаһ тәала бәзидә дуа вә илтижаниң йүзисидин тоғра ишқа мувәппәқ қилиду. Ривайәт қилинишичә, әлламә ибни Тәймийә бир айәтниң тәпсири һәққидә издиниш жәриянида, нурғун тәпсирләрни көрүп чиққан болсиму, әң тоғрисини таллашта көп қийнилиду, көп издиниш сәвәплик беши айлинип қалғандәк болуп қалиду. Шуниң билән сәждигә берип, көп жиғлайду вә «я, Давуд әләйһиссаламға билмигәнлирини үгәткән, Суләйман әләйһиссаламға чүшәнмигәнлирини чүшәндүргән Аллаһ!» дәп дуа қилиду. Андин Аллаһ тәаланиң һидайәт қилиши билән мәзкур айәтниң әң тоғра мәнисини тепип чиқиду.

Аллаһ тәала бирәр бәндисини һидайәт қилишни халиса әң аддий сәвәпләр биләнму һидайәт қилиду. Өлималардин бири мундақ дәйду: «Бир һарақкәш ташливетилгәнликтин харабигә айлинип қалған төмүр йолниң әгри-бүгри йоллирида аран-аран қәдәм елип меңиватати. Тосаттин униң көзи йәрдә ятқан бир кона қәғәзгә чүшти. Қәғәзни қолиға елип тәсликтә униңға қариса, униңда Аллаһ тәаланиң исми йезилған екән. У дәрһал һошиға кәлди вә каллисини чайқиветип, «Аллаһниң исми йәрдә

ятса боламду?» - деди, уни қойниға салди вә өйигә кәтти. Өйигә берип һелиқи қәғәзни авайлап сүртүп пакизлиди, андин уни қайта-қайта сөйди. Шуниң билән, қәғәзни тутуп йетип ухлап қалди. Чүшидә қулиғиға бир аваз аңланди. У аваз болса «Сән мениң исмимни йәрдин көтәрдиң, мәнму сениң исмиңни Әршигә көтәрдим вә сени салиһларниң қатариға киргүздүм› дегән аваз еди. Шуниң билән, у киши һидайәткә ойғанди, қәлби иман билән толди. Униң һаяти ғайисиз яшайдиған мәнисиз һаяттин улуқвар ишларға аталған мәнилик һаятқа, өзи болса исми тарихқа қәйт қилинған мәшһур салиһ затлардин биригә айланди» («Лиәннәкә Аллаһ» намлиқ китап, 149-бәт).

Аллаһ тәала бизгә һемишә йол көрситиду

Аллаһ тәала халиса сәвәпсизму һидайәт қилиду. Мәсилән: Бирси гуна қилиш үчүн өйидин чиқиду, гуна билән өзиниң арисида интайин аз мусапә қалғанда, тосаттин гунадин яниду, яман нийитидин ваз кечиду вә тәвбә қилип өйигә қайтиду. Бу өзгиришниң вә бу ваз кечишниң арқисида, әлвәттә, Аллаһ тәаланиң һидайити болиду. Чүнки дунияда һечқандақ иш тәсадипий болуп қалмайду.

Аллаһ тәала бәзидә хәтәрниң левигә келип қалғанда, аманлиқ тәрәпкә йетәкләш арқилиқ хәтәрдин сақлап қалиду. Мәсилән: сиз кечидә машина билән наһайити тез кетип барғанда, бири қулиғиңизға «тохта!» дегәндәкла сәвәпсиз тохтайсиз яки бирдинла астилайсиз. Алдиңизда хәтәр барлиғини кейин билисиз яки мәңгү билмәй қалисиз. Амма Аллаһ тәала шу чағда сизни чоң бир қазадин сақлап қалған болиду. Йолда пиядә жүрүп кетип берип, тосаттин қәдимиңизни астилитисиз. Көп өтмәйла алдиңизда тейилғақ йәр барлиғини билисиз яки пәқәтла билмәй қалисиз. Амма Аллаһ тәала сизни тейилип кетиштин сақлап қалған болиду. Худди көңлиңиз бирнәрсини туйғандәкла бовақниң ятиғиға кирисиз, қарисиңиз бовақ кариваттин чүшүп кетишкә аз қалған болуп, навада сиз көрмигән болсиңиз қаттиқ

йәргә чүшүп кетәтти. Сиз жүгүрәп берип бовақни қолиңизға алғиниңизда, чин жүригиңиздин миннәтдарлиқ билдүрүп «Шүкри рәббим! Көрмигән болсам балам тас қалатти чүшүп кәткили» дәйсиз. Буниңға охшиған әһваллар турмушимизда наһайити көп тәкрарлинип туриду, Аллаһ тәала бизни һәр заман зиянлиқ ишлардин пайдилиқ ишларға, хәтәрлик жайлардин аманлиққа, қорқунучлардин хатиржәмликкә йетәкләп туриду. Амма биз Аллаһ тәаланиң бу катта илтипатлирини билмәймиз, бәзилирини аңқиралисақму, нурғунлирини һис қилмаймиз вә ойлапму қоймаймиз.

Тирикчилик қилиш үчүн күндилик өйдин чиқиш вә қайтиш йолида Аллаһ тәала бизни нурғунлиған хәтәрләрдин, зиян зәхмәтләрдин вә бала-қазалардин сақлайду. Аллаһ тәала йәнә бизни нурғун қетим йегән-ичкәнлиримиздин зәһәрлиништин сақлап қалиду. Ана қарнидики бовақни кәмтүк туғулуштин сақлайду. Биз буларниң миңдин бирини билимиз яки һеч билмәймиз, һис қилмаймиз, һәтта бу һәқтә тәпәккүрму қилмаймиз, гоя шундақ болушини тәбиәтниң қанунийитидәкла ойлап қалимиз. Амма бу ишларниң һечбири тәбиәтниң қанунийити әмәс, бәлки Аллаһ тәаланиң қудрити, һекмити вә рәһим-шәпқити билән әмәлгә ашқан ишлардур.

Һәммә иш Аллаһ тәаланиң йетәклиши билән әмәлгә ашиду

Бир биология алими мундақ дегән екән: «Бир бовақниң кәмтүк туғулуш еһтимали униң бежирим туғулуш еһтималидин, әлвәттә, чоңдур. Чүнки, бовақниң шәкиллиниши жәриянида һәркүни мәлум миқдардики һүжәйриләр мәлум жайларға йөткилип, өзгирип туруш арқилиқ өз вәзипилирини орунлаш иқтидариға келиду. Һалбуки, бу һүжәйриләр өзлириниң немә ишларни қиливатқанлиғиниму билмәйду».

Чүнки, биология мутәхәссислири испатлиғандәк – бизни мәйданға кәлтүргән нәрсә һүжәйриләрдур. Һәрбир һүжәйридә

мәвжут болған маддилар бизниң вуҗудимизниң шәкли, көзимизниң вә чечимизниң рәңги, егиз яки пака болушимиз, чирайлиқ яки көрүмсиз болушимиз қатарлиқ өзгичиликлиримизни шәкилләндүриду. Һүҗәйриләрдики аддийғинә бир бузуқлуқ яки хаталиқ бовақниң кәмтүк туғулишиға сәвәп болиду. Һүҗәйриләр көп һалларда мәшғулат хаталиқлириға учрап туриду вә арқидинла түзитилиду. Бундақ көп тәкрарлинидиған хаталиқлар түпәйли бовақларниң кәмтүк туғулуш еһтимали бежирим туғулуш еһтималидин наһайити чоңдур. Милллионларчә қетим бундақ хаталиқлар йүз берип турсиму, илаһий һекмәтниң шәпқити билән иҗраатлар қайта түзитилип, һәр иш өз йолиға кирип туриду. Ақсақлиқ, чолақлиқ, корлуқ, гаслиқ вә башқа һәрхил кәмтүклүкләргә муптила болған инсанларни көримиз. Инсанлар арисидин миңдин биридә көрүлүп туридиған шу җисманий кәмтүклүккә муптила болған инсанлар болмайдиған болса, биз кәмтүксиз, сақ сағлам туғулуш тәбиәтниң қанунийити болуп, у һәргиз өзгәрмәйду, дәп гуман қилған болаттуқ. Амма әмәлийәт ундақ әмәс! Чүнки әгәр бу ишлар тәбиәтниң өзгәрмәс қанунийити болса, немә үчүн бәзи бовақлар кәмтүк туғулиду?

Аллаһ тәала җисманий тәрәптин кәмтүк инсанларниму яритиш арқилиқ сағлам туғулуш тәбиәтниң қанунийити дегүчиләргә әҗәллик рәддийә бәрмәктә вә мундақ демәктә: «Сениңму шундақ кәмтүк туғулушуң мүмкин еди, амма кәмтүк болмидиң, сақ-сағлам туғулдуң. Унтумиғинки, үстүңдики немәтлирим вә һәққим көптур.

«الشَّكُورُ»

(аз әмәлгә көп совап бәргүчи)

«Әш-Шәкур» – бәндилириниң азирақ әмәлигиму көпләп мукапат бәргүчи дегәнликтур. Чүнки Аллаһ тәала бир яхшилиққа он һәссә артуқ совап бәргүчи, бирәр хәйир-еһсанға 700 һәссидин көпирәк ашуруп бәргүчи кәрәмлик заттур.

Иҗтимаий һаятимизда һәрхил характердики инсанларни учритип туримиз. Вападар инсанларму аз әмәс, улар яхшилиқниң қәдрини билиду, өзигә аддий бирәр яхшилиғи йәткән кишиләрниму рази қилмай қалмайду. Амма бу һаятта аш бәргән қазанни чақидиған характердики тузкор инсанлар интайин көптур.

Сиз бирсигә яхшилиқ қилған болсиңизму, униңдин бирәр яхшилиқ яки һеч болмиғанда қуруқ рәһмәт сөзигә чағлиқ бирнәрсиниму аңлап бақмиған болушиңиз, һәтта алдиңизда хошамәт қилип, арқиңизда сизни сөкидиған инсанларниму учратқан болушиңиз мүмкин. Сиз бундақларни қоюп туруң, улардин ағринип өзиңизни беарам қилмаң. Чүнки сизниң өмриңиз бундақларни әйипләш яки тузкорлар дунияси һәққидә тәпәккүр қилиш билән исрап қилғудәк узун әмәс. Шуңа сиз уларни рәббигә қоюп, өзиңизни асраң вә улар җараһәт қилған қәлбиңизни Аллаһ тәаланиң «әш-Шәкур» дегән улуқ исми билән давалаң.

Инсанлар сизниң яхшилиғиңизға тузкорлуқ қилған вә сизниң яхши көңлиңизни җавапсиз қалдурған болса, аләмләрниң рәбби болған Аллаһ тәала аз әмәлгә көп мукапат беридиған, яхши нийәтләргә савап беридиған, һечқандақ бир яхши әмәлни мукапатсиз қоймайдиған кәрәмлик заттур. Аллаһ тәаланиң «әш-Шәкур» дегән улуқ исми бәндилириниң аз әмилигә көп мукапат бәргүчи дегән мәнини ипадиләйду.

Аллаһ тәала халис нийәт билән қилинған интайин аз яхши әмәлгиму көпләп мукапат бериду. Яхши әмәл «Қурьан Кәрим»дә иман билән яндаштуруп кәлтүрүлгән. Яхши әмәлниң чәк-чегариси йоқтур. Чүнки Аллаһ тәала рази болидиған ишларниң һәммиси яхши әмәл даирисигә кириду.

Аллаһ тәала бизгә «әш-Шәкур» дегән бу улуқ исми билән муамилә қилғанда, гуналиримизни мәғпирәт қилиду, әйиплиримизни йөгәйду, яхши әмәллиримизниң қиммитини ашуриду, мукапитини көпәйтиду, халис қилинған аддий бир әмәлимизгә көпләп мукапат ата қилиду, дуаримизни иҗабәт қилиду, бизгә

тән сақлиқ, хатирҗәмлик, һузур-һалавәт ата қилиду, пул-мелимизға, пәрзәнтлиримизгә бәрикәт ата қилиду, бизни нурғун адәмләр сақ қалмиған балалардин сақлайду, нурғун адәмләргә несип болмиған һидайәт йолида мустәһкәм қилиду, бизни өз һимайисидә қоғдайду.

Аллаһ тәаланиң «әш-Шәкур» дегән бу улуқ исми билән муамилә қилишиға лайиқ болушниң шәрти Аллаһ тәаланиң яхшилиқни вайиға йәткүзүп қайтуридиған кәрәмлик зат екәнлигигә чин ишинип, әмәлләрни униң разилиғи үчүн қилиштин ибарәттур.

«Аллаһ йолида пул-мелини сәрип қилғанларниң сәрип қилған нәрсиси йәттә башақ чиқарған, һәр башиғида йүз талдин дан тутқан бир тал уруққа охшайду. Аллаһ халиған бәндисигә (униң әҗрини) һәссиләп бериду. Аллаһ (мәрһәмити) кәң, һәммини билгүчи заттур» («Бәқәрә» сүриси, 261-айәт). Бир тал уруқниң 700 һәссигә көпийиши Аллаһ тәаланиң пәзил-кәрәми вә униң «әш-Шәкур» дегән улуқ исминиң бәрикити билән болиду. Бу Аллаһ йолида пул-мал сәрип қилғанларниң мукапити һәққидә кәлтүрүлгән бир мисал болуп, пул-мал сәрип қилишла әмәс, бәлки һәрқандақ бир яхши әмәлниң мукапитини Аллаһ тәала әйнә шундақ көпәйтип бериду. Чүнки Аллаһ тәаланиң пәзил-кәрәми билән һесаплар өзгириду. Шуңа, Аллаһ тәала бәзи әмәлләргә он һәссә мукапат бериду, **«кимки (дәргаһимизға) бирәр яхшилиқ билән кәлсә, у он һәссә артуқ мукапатқа еришиду...»** («Әнъам» сүриси, 160-айәтниң бир қисми). Бәзи әмәлләргә алдинқи айәттә кәлгәндәк 700 һәссә вә униңдинму артуқ мукапат бериду. Бәзи әмәлләргә һечқандақ мукапат берилмәйду. Бу Аллаһ тәала үчүн әмәс, кишиләр үчүн қилинған әмәллә‌рдур.

Аллаһ тәала пәйғәмбәрләрни кишиләрни һәқ динға дәвәт қилиш үчүн һаятини беғишлиғанлиғиниң бәдилигә икки аләмлик әзиз вә һөрмәтлик қилған. Нуһ, Ибраһим, Муса, Иса вә Муһәммәд әләйһиссалам қатарлиқ пәйғәмбәрләр әсирләр бойичә, таки

қиямәт күнигә қәдәр миллиардларчә инсанларниң дурут, саламлириға вә чин муһәббитигә сазавәр болиду. У пәйғәмбәрләрниң ахирәттики мукапатлири вә мәртивилири алаһидә жуқури болиду. Бу дуниядики чәклик өмрини кишиләрни Аллаһ тәаланиң диниға дәвәт қилишқа атиған мәзкүр пәйғәмбәрләр буниң мукапитини өзлириниң өмүрлиридин нәччә миң һәссә көп әсирләр вә заманларда мәдһийилиниш, дилларда ядлиниш билән көриду. Мана бу Аллаһ тәаланиң уларға «әш-Шәкур» дегән мубарәк исми билән муамилә қилғанлиғиниң ипадисидур.

Зәрричилик әмәлиңизму бекарға кәтмәйду

Бирәр қетимлиқ истиғпар, бирсиниң көңлигә хошаллиқ бериш-ғишлаш, һәтта йолдики бирәр ташни еливетиш дегәндәк аддий вә толиму кичик ишлар үчүн Аллаһ тәала алаһидә мукапат бериду. Зәррә чағлиқ әмәлниң мукапити зайә болуп кәтмәйду, **«кимки зәрричилик яхши иш қилса, у униң мукапитини көриду. Кимки зәрричилик яман иш қилидекән, у униң жазасини тартиду»** («Зәлзәлә» сүриси, 7,8-айәтләр). Зәррә – маддиларниң көзгә көрүнәр-көрүнмәс әң кичик бирлиги («Уйғур тилиниң изаһлиқ луғити» 563-бәт) дегәнлик болуп, зәррини көрмәк қийин, амма зәррә чағлиқ әмәлниң мукапитини көрмәк муқәррәрдур. Шундақ зәрричилик аддий әмәл мал-дуния, үз-aброй әсқатмайдиған қиямәт күнидә әсқатиду. Әсқатқандиму биргә нәччә йүз һәссә болуп әсқатиду. Шуңа, яхши ишни аддий саниғили болмайду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам *«бир хорминиң йерими билән болсиму дозақтин сақлиниңлар»* дәп көрсәткән (Бухарий вә Муслим ривайити). Бир хормиға йәтмәйдиған кичик нәрсини сәдиқә қилиш билән болсиму дозақтин сақлиниңлар дегәнликтур.

Хошниларни раһәтсиз қилмаслиқ үчүн ишигиңизни силиқ йепишиңиз, кечидә өйгә киргәндә ухлиғанларни беарам қилмаслиқ үчүн силиқ киришиңиз, мечитқа киргәндә яшанған ки-

шиләр киривалсун дәп ишикни ечип турушиңиз, ямғур яққанда яки су чиқип кәткән йолда маңғанда йол бойидики кишиләргә су чачрап кәтмисун дәп машиниңизни аста һайдишиңиз, зөрүрийәтсиз сигнал челип, башқиларни раһәтсиз қилмаслиғиңиз қатарлиқ аддий вә кичик ишлар – гәрчә кишиләр бу қилғиниңизни һис қилмиған болсиму – Аллаһ тәаланиң нәзиридә катта әмәлдур, мукапитиму катта болиду. Чүнки буларниң һәммиси исламий әдәп-әхлақниң қатаридин санилиду. *«Иман йәтмиш нәччә (яки атмиш нәччә) шахчә болуп, әң әвзили ‹ла илаһә илләллаһу›, әң аддийси йолдин кишиләргә зиян йәткүзидиған нәрсиләрни еливетиштур»* (Бухарий вә Муслим ривайити). Йәни иманниң жуқуриси Аллаһ тәаланиң барлиғиға вә бирлигигә чин ишиниш болса, униң төвини кишиләргә мәнпәәт йәткүзүштур. Бу мәнпәәт мәйли чоң болсун яки кичик болсун, муһим болғини биздә кишиләргә пайда йәткүзүш вә уларни яманлиқлардин қоғдаш роһиниң йетилишидур. Мошу роһ йетилгәндә, адәм һәқиқий мәнадики адимийлик мәртивисигә йетиду.

Яхши әмәлниң мукапити һәссиләп берилиду

Аллаһ тәала бирсигә өзиниң «әш-Шәкур» дегән улуқ исми билән муамилә қилғанда, униң кичиккинә әмилини һәссиләп чоңайтип қобул қилиду вә мукапитиниму катта қилип бериду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ дегән: *«Аллаһ бәндиниң сәдиқисини қобул қилиду вә уни худди төгә балисини пәрвиш қилғандәк пәрвиш қилип өстүрүп бериду»* (Бухарий вә Муслим ривайити). Өлималардин бири тиҗарәттә катта мувәппәқийәт қазанған бириниң һекайисини баян қилип мундақ дәйду: Сәудия Әрәпстанниң шәрқий районида аддий турмушта яшайдиған бир киши өй елиш үчүн жиллардин бери аяли билән биллә ишләп пул топлиған екән. Бир күни җүмә намизидики хутбидә *«Кимки Аллаһ үчүн бир мечит бена қилса, Аллаһ униңға җәннәттә шуниңға охшаш бир қәсир бена қилиду»* (Бухарий ривайити) дегән

һәдисни аңлап қаттиқ тәсирлиниду. Андин аилисигә қайтип аялиға «Биз өй елиш үчүн жиққан әшу пулға ахирәттә Аллаһниң өйини сетивалсақ қандақ дәйсиз?» - дәйду. Аяли иккиләнмәстин «болиду» дәйду вә пулни чиқирип бериду. У киши барлиқ пулини мечит бена қилишқа ианә қилиду. Узун өтмәй у киши тижарәт қилишқа башлап, дәсләп аддийғинә бир дукан ачиду, аз вақит ичидә көп пул тапиду вә дуканни чоңайтиду, ахири ширкәт қуриду. Йәнә көп өтмәй бир қанчә йәрдә ширкәтниң шөбилирини ачиду, һазир униң шәрқийәдә он үч шөбиси бар екән.

Садиқә қилиш билән пул-мал кемийип кәтмәйду

Пәйғәмбәр әләйһиссалам *«Садиқә қилиш билән пул-мал кемийип кәтмәйду»* дәп көрсәткән (Тирмизий ривайити). Пәйғәмбәр әләйһиссалам Аллаһ тәаланиң һәдис қудсийда *«әй, бәндәм! Бәргин, мән саңа беримән»* дегәнлигини ривайәт қилған (Бухарий вә Муслим ривайити). Сиз Аллаһ тәаланиң мошу вәдисигә чин ишәнчә қилип, бир тийинға чағлиқ пулни бирәр йоқсулниң алқиниға қойғиниңизда, Аллаһ тәала сизгә шу бир тийинниң мукапитини ахирәттин бурун мошу дунияда беришкә башлайду, шу сәдиқиниң йүзисидин сизгә бәрикәт, тән сақлиғи, хатирҗәмлик вә күтүлмигән йәрдин яхшилиқ ата қилиду. Мәлум бир ислам университетида оқуйдиған бир оқуғучи алдирап җүмәгә кетип баратти. Мечитниң алдида яхши ишлар үчүн ярдәм топлаватқан бир кишиниң «Рәббимиз ‹бәргин, мән саңа беримән› дәп вәдә қилди, ярдәм қилиңлар» дегәнлигини аңлап, янчуғини колайду, янчуғида аранла бәш реал (ахча бирлиги) пули қалған болуп, уни сандуққа ташлайду, гоя «Я рәббим! Бәргин дедиң, бар пулумни бәрдим, әмди сән маңа бәргәйсән» дегәндәк, хиялчан һалда мечитқа кирип кетиду. Шу ахшими бир дости уни йоқлап кирип, «Адаш! Маңа бир хәйрийәт җәмийитидин пул кәпту, бу маңа артуқ. Шуңа саңа йеримини берәй» дәйду. Униң як дегинигә қаримай, икки миң реал пулни берип чиқип кетиду.

Бир күни тосаттин бир аилиниң ишиги қеқилди, аял алдирап чиқип қариса, бир һаҗәтмән турғудәк. Аял парчә пул издәп янчуғини коливеди, йүз реаллиқ бирла қәғәз пул чиқти. Аял азирақ иккиләнди-дә, қолидики йүз реални һаҗәтмәнгә беривәтти. Аял «Я Аллаһ! Биргә онни, биргә онни» дегәнчә өйигә қайтип кирип наштилиқ тәйярлиди. Ери билән нашта қилайли дәп олтурушиға үстәл үстидә бир конвертни көрүп қалди. Бу арида ери униңға бу конвертни түнүгүн почтидин тапшуруп алғанлиғини ейтип аялиға сунди. Ечип қариса, аялниң гезиткә әвәткән бир мақалиси үчүн әвәтилгән миң реал мукапат пули екән. Аялниң һаҗәтмәнгә бәргән йүз реал сәдиқиси үчүн Аллаһ тәала униңға он һәссә ата қилип миң реални удуллиған еди.

«...өзәңлар үчүн қандақла бир яхши ишни қилсаңлар, әлвәттә, уни Аллаһниң дәргаһида техиму яхши, техиму катта мукапат болған һалда таписиләр...» («Музәммил» сүриси, 20-айәтниң бир қисми). Әмәлиңиз мәйли аз болсун яки көп болсун, мәйли интайин кичик болсун, униң мукапитини Аллаһ тәаланиң дәргаһида толуғи билән таписиз. Аллаһ тәала сизниң нурғунлиған яхши әмәллириңизниң мукапитини ахирәткә сақлап қойиду. Ахирәттики әң зор еһтияҗлиқ болған пәйтиңиздә сизгә әсқатиду. Шуңа, дуниялиққила бағлинип қалмастин, ахирәтликни алдинқи орунда қоюш лазим.

«اَلْجَبَّارُ»

(ислаһ қилғучи, қәһир қилғучи вә айиғучи)

Һаятниң рәһимсизлиги сизни қийнап қойдиму? Турмушниң қаттиқчилиғи белиңизни егип қойдиму? Инсанларниң вапасизлиғи дилиңизни беарам қилдиму? Әқилсизләрниң тәнтәклиги көңлиңизни рәнҗиттиму?

Сиз расттинла дәртлириңизгә дава, рәнҗиңизгә шипа тиләмсиз? Көңлиңизгә тәсәлли истәмсиз? Җүрәк ярилириңизни теңишни халамсиз? Ундақта, сиз Аллаһ тәаланиң «әл-Җәббар»

дегән мубарәк исми билән тонушуң, бу исимға болған иманиңизни күчәйтиң, барлиқ ярилириңизни Аллаһ тәаланиң мошу исми билән теңиң. Чүнки Аллаһ тәаланиң «әл-Җәббар» дегән мубарәк исминиң мәнилиридин бири бәндилириниң жүрәк ярилирини таңғучи, һәрхил ағриқлириға шипалиқ бәргүчи, диллириға тәсәлли бәргүчи дегәнликтур.

Әрәп тилида теңиқни «جَبِيرَة» дәйду, таңғучини «җабир» дәйду. «Җәббар» дегән сөз «җабир» дегән сөзниң мубалиғә шәкли болуп, һемишә таңидиған дегәнни билдүриду. Аллаһ тәаланиң «әл-Җәббар» дегән мубарәк исми «Қурьан Кәрим»дә мундақ үч хил мәнада кәлгән:

1. Рәһим-шәпқәт қилиш вә көйүнүш мәнисидә кәлгән болуп, Аллаһ тәаланиң аҗизларни йөләйдиғанлиғини, рәнҗигәнләрниң жүрәк ярилирини өзиниң рәһим-шәпқити билән таңидиған, кесәллиригә вә барлиқ дәртлиригә шипалиқ беридиғанлиғини ипадиләйду. Аллаһ тәала мошу мубарәк исми билән һаҗәтмәнләрниң һаҗитини рава қилиду, кесәлләргә шипалиқ бериду, қийинчилиқта қалғанларға оңайлиқ бериду. Шуңа биз намазлиримиздики икки сәҗдә арилиғида: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاجْبُرْنِي وَارْفَعْنِي وَاهْدِنِي وَارْزُقْنِي» «Я, Аллаһ! Гунаримни мәғпирәт қилғин, маңа рәһим қилғин, ярилиримни таңғин, мәртивәмни жуқири қилғин, мени тоғра йолға башлиғин вә маңа ризқ бәргин» дәп дуа қилимиз (Ибни Маҗә ривайити).

2. Күч-қувәт мәнисидә кәлгән болуп, Аллаһ тәаланиң өзиниң күчигә тайинип инсанларни әзгән вә уларға зорлуқ-зомбулуқ қилған залимларни йәр билән йәксән қилип җазалайдиғанлиғини ипадиләйду.

3. Үстүнлүк мәнисидә кәлгән болуп, Аллаһ тәаланиң җәми хәлқигә үстүн екәнлигини, рәһим-шәпқити вә ярдими билән уларға йеқин екәнлигини ипадиләйду.

Аллаһ тәала бәндилириниң җисманий вә мәнивий җараһәтлирини таңғучи, шипалиқ бәргүчи вә көңүлләргә тәсәлли бәргүчи заттур. Жиқилип кетиш, тейилип кетиш дегәндәк келиш-

мәсликләр инсанларниң сөңәклирини сундуриду, амма аһанәт, дил азар, шәпқәтсизлик, хиянәт қатарлиқ қилмишлар инсанниң диллирини сундуриду, жүрәклири езилгән, диллири сунған кишиләрниң дәрдини йәнә шундақ жүрәклири езилгән, диллири сунғанлар билиду. Аллаһ тәала бәндилириниң мошундақ һәр түрлүк сунуқлирини давалаш үчүн өзиниң «әл-Җәббар» йәни таңғучи, асриғучи дегән мубарәк исми билән давалайду.

Һаятниң рәһимсизлиги, дунияниң һәләкчилиги, турмушниң қийинчилиғи белини егип қойған, көңлини пәришан қилған нурғун кишиләрниң белини Аллаһ тәала өз шәпқити билән руслайду, көңүллиригә тәсәлли бериду, Аллаһ тәала йоқсулларға ярдәм қилиду, житимларниң бешини силайду, кесәлләргә шипалиқ бериду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам бизгә икки сәждә арисида вә барлиқ дуалиримизда *«Я, Аллаһ! Гунаримни мәғпирәт қилғин, маңа рәһим қилғин, ярилиримни таңғин, мәртивәмни жуқири қилғин, мени тоғра йолға башлиғин вә маңа ризқ бәргин»* дәп дуа қилишни үгәткән (Ибни Маҗә ривайити). «Ярилиримни таңғин» дегән дуа күндилик турмушимизда нурғунлиған көңүлсизликләр вә күтүлмигән келишмәсликләргә учрап туридиғанлиғимизни вә буларниң һәммисидә Аллаһ тәаланиң шәпқитигә муһтаж екәнлигимизни ипадиләйду.

Бирәр дәртмәнни көрсиңиз, униң дәрдигә дәрман болуң, бирәр муһтажни көрсиңиз, униңға ярдәм қилиң, жиғлиғанни көрсиңиз, униң йешини сүртүң, ач қалғанни көрсиңиз чоқум уни тойғузуң, ғәмкинни көрсиңиз униң дилиға үмүт шамини йеқиң. Аллаһ тәаланиң сиз арқилиқ бәндилириниң жүрәк ярилирини теңишиға сазавәр болуң. Аллаһ тәаланиң сизни бу шәрәплик катта ишларға ишләткәнлигидин хошал болуң. Бу сиз үчүн немә дегән катта шәрәп, һә!

Пәйғәмбәр әләйһиссалам бир йәһудий балиниң кесилини йоқлап, уни аләмчә хошал қиливетиду, бу хошаллиқ пүтүн аилигә йетиду.

Һәзрити Әбу Бәкри рәзийәллаһу әнһу бир әма аялниң өйини сүпүрүп бериш вә тамиғини пиширип бериш арқилиқ у аялниң дилини яйритиветиду.

Абдуллаһ ибни Мубарәк вапат болғандин кейин, нурғунлиған йоқсул аилиләр өзлиригә жиллардин бери йошурунчә йемәк-ичмәк йәткүзүп берип келиватқан кишиниң әшу екәнлигини билип, һәсрәт чекиду вә униңға көп дуа қилишиду.

Бир күни әлламә Ибни Тәймиййә өзи билән җиддий пикир ихтилапида болуп келиватқан бир кишиниң вапат болғанлиқ хәвирини аңлайду, кишиләр бу хәвәрни униңға «рәқибиңиз өлди» дегән мәнидә хуш хәвәр орнида йәткүзгәндә, әлламә Ибни Тәймийә уларға қаттиқ аччиқлиниду вә дәрһал у кишиниң аилисигә берип, уларға тәсәлли бериду, мусибәтлик күнлиридә уларниң йенида болуп, уларниң солғун көңүллирини яшартиду.

Улар кишиләрниң солған көңүллирини яшартиш вә дәртлиригә дәрман болуштин ибарәт улуқвар ишлар билән мәшғул еди. Чүнки Аллаһ тәала уларни шундақ катта шәрәплик ишларға ишләткән. Нәтиҗидә, улар Аллаһ тәаланиң «әл-Җәббар» дегән мубарәк исминиң дилларға тәҗәлли қилишиға вәсилә болған.

Аллаһ тәала дили сунған, көңли азапланған, бирәр ярдәмгә, бирәр меһир-шәпқәткә вә бирәр тәсәллигә интайин муһтаҗ болған көплигән бәндилиригә өзиниң меһир-шәпқитини вә ярдимини йәткүзүш үчүн, әйнә шундақ яхши кишиләрни ишлитиду, шулар арқилиқ уларниң бешини силайду. Һаятимизда буниң мисаллирини наһайити көп көримиз.

Достлиримдин бири мундақ һекайә қилиду: «Бир күни һаваниң интайин иссиқ саатлирида Һәрәмниң әтрапида бир момайниң наһайити тәсликтә һарвусини иштирип кетиватқанлиғини көрүп, униң йениға бардим. Қарисам һарвудики нәрсиләр сетиш үчүн елип чиққан ушшақ-чүшшәк турмуш материаллири екән. Момайниң қоруқ басқан үзи аптапта қарийип кәткән, қоллири йерилип кәткән, үсти бешидин тәр куюлмақта еди. Момайға қарап анамни әслидим, тоғриси момайда анамни көрдүм.

Униңға қаттиқ ичим ағриди, ихтиярсиз жиғлавәттим. Йенимда бар болған азирақ пулумни униңға бәрдим вә һарвисини иштирип, сайиға апирип берип момай билән хошлаштим . Бир қанчә күнгичә бу мәнзирә көз алдимдин кәтмиди. Аридин бир қанчә һәптә өтмәйла Аллаһ тәала мени қаттиқ хуш қиливәтти, худди мән һелиқи момайни хуш қилғандәк хуш қиливәтти. Чүнки мән узундин бери һәл қилалмиған ишим һәл болди вә банкамға көп миқдарда пул кирди».

Мәккидә «Уммул Қура» университетида оқуватқан бир оқуғучи бешидин өткән бир қиссини мундақ баян қилиду: «Бир күни ахирқи емтиһанға үлгүрүш үчүн алдирап университетқа кетивататтим. Йолда бир киши машинамни тосиди вә сақчи идарисини сориди, мән алдираш болсамму, уни машинамға еливалдим. Йолда өзиниң әһвалини баян қилип бәрди. У киши әслидә Өмригә кәлгән болуп, үч күн бурун қол сумкисини жүтүрүп қоюпту, паспорти, пули вә һәммә нәрсисидин айрилип қалған екән. У үч күндин бери йолда ятқанлиғини вә кишиләр немә бәрсә шуни йәп қосиғини тойғузуп келиватқанлиғини ейтти, арқидин қаттиқ жиғлап кәтти. Бу әһвални көрүп мениңму көңлүм бузулди. Андин униңға: «таға өзиңизни хар қилип жүрмәң, пәқәт Аллаһқа сәждә қилип дәрдиңизни ейтиң, Аллаһ сизгә чиқиш йоли бериду» дәп тәсәлли бәрдим вә янчуғумни ахтурсам аран 83 реал пулум бар екән. Һәммини униңға беривәттим. Икки һәптидин кейин емтиһан нәтижилири чиқти, мән чоқум өтәлмәймән дәп ойлиған, шундақла әң қорқидиған пәндин 83 дәрижә алғанлиғимни билдим. Әһвалдин бир аз һәйран қалған болсамму, Аллаһ тәаланиң бу илтипатидин бәк сөйүндүм».

Дунияда һечқандақ иш тәсадипий болуп қалмайду, һәммә иш Аллаһ тәаланиң һекмәтлик орунлаштуруши билән болиду. 83 реаллиқ ярдәмниң әң қийин пәндин 83 дәрижә елишқа сәвәп болғанлиғи тәсадипийлиқ әмәс, бәлки Аллаһ тәаланиң яхшилиққа яхшилиқ қайтурушидур.

Әтрапимизда нурғун ишлар болуп туриду, биз қанчилик инкар қилсақму, көрмәскә селивалсақму, бу ишларниң һәрбири Аллаһ тәаланиң һекмитини, ирадисини намаян қилип туриду вә һечқандақ бир ишниң тәсадипий болуп қалмайдиғанлиғини тәкитләп туриду. Бу қиссидә, Аллаһ тәала мәзкүр оқуғучини көңли яриланған шу кишиниң ярисини давалашқа ишләткән, андин униңға тегишлик мукапитини бәргән.

Қисқиси, сиз кишиләрниң һаҗитини рава қилсиңиз, Аллаһ тәала чоқум сизниң һаҗитиңизни рава қилиду, сиз башқиларниң көңлигә хошаллиқ елип кәлсиңиз, Аллаһ тәала чоқум сизниң көңлиңизгә хошаллиқ ата қилиду. Кишиләрниң әң чоң һаҗитини рава қилсиңиз, Аллаһ тәала сизниңму әң чоң вә әң зор һаҗитиңизни рава қилип бериду, **«яхшилиқниң мукапити пәқәтла яхшилиқтур»** («Рәһман» сүриси, 60-айәт).

Аллаһ тәала бирәр бәндисиниң дәртлиригә дава, рәнҗигә шипа болушни халиса, халиғинини қилиду, бәдили қанчилик болуп кәтсун, қилчә пәрва қилмайду. Инсанийәтниң иптихарлиқ үлгиси һәзрити Муһәммәд әләйһиссалам Таиф шәһиридин мубарәк путлиридин қан аққан һалда ғәмкин қайтип кәлгән вақтида, Аллаһ тәала униңға Җибриилни әвәтип, «әгәр халисаң саңа таш етип әзийәт бәргән таифлиқларниң үстигә Әхшәбәйн теғини бастуримән» дегән.

Аллаһ тәала бирәр бәндиси үчүн дунияни вә униңдики һәммә нәрсини һалак қиливетәләйду. Өз вақтида Нуһ әләйһиссаламниң қовми уни мәсхирә қилип көңлигә азар бәргәндә, Нуһ әләйһиссалам Аллаһ тәалаға илтиҗа қилип, **«...мән расттинла уларға тәң келәлмидим, маңа ярдәм қилғин»** («Қәмәр» сүриси, 10-айәтниң бир қисми) дәп қовмигә қарши ярдәм тилигән. Шуниң билән Аллаһ тәала «топан баласи»ни әвәтип, йәр йүзини суда ғәриқ қилған. Йәни Нуһ әләйһиссалам үчүн дунияни ғәриқ қиливәткән. Аллаһ тәаладин башқа бири шундақ қилаламду?

«الشَّافِي»
(шипалиқ бәргүчи)

Бирәр ағриқтин дәртлиниватамсиз? Җисманий яки мәнивий кесәлликлириңиздин халас болушни халамсиз? Һәқиқий шипалиқ издәватамсиз?

Ундақта, Аллаһ тәаланиң «الشَّافِي» («әш-Шафий - шипалиқ бәргүчи) дегән мубарәк исми билән тонушуп чиқиң, униңға болған иманиңизни күчәйтиң. Аллаһ тәаланиң бу мубарәк исмини вәсилә қилип, өзиңизниң яки бала-чақилириңизниң, яки қериндашлириңизниң рәнҗигә шипа, барлиқ дәртлиригә дава тиләң. Навада Аллаһ тәала сизгә вә сиз униңдин шипалиқ тилигән кишилириңизгә өзиниң «әш-Шафий» дегән мубарәк исми билән муамилә қилса, кесәлдин әсәр қалмайду. Чүнки Аллаһ тәала кесәлликни салғучи, униң шипасини, шипа тепишниң сәвәплирини яратқучи вә халиған чағда сәвәпләрдин бейһаҗәт қилғучи заттур.

Аллаһ тәала халиса бирәр сәвәп биләнла шипалиқ бериду. Халиса әң аддий сәвәп билән му шипалиқ бериду. Халиса сәвәпсизму шипалиқ бериду. Халиса қилинған сәдиқиниң йүзисидин шипалиқ бериду. Халиса тәвбә-истиғпарниң сәвәви билән шипалиқ бериду. Халиса ибадәт вә дуаларниң сайисида шипалиқ бериду. Халиса бәндә һеч иш қилмисиму өз пәзлидин шипалиқ бериду. Чүнки Аллаһ тәала шипалиқ бәргүчидур.

Тоғра, сәвәп биздин, шипа Аллаһ тәаладин болиду. Аллаһ тәала шипалиқ беришни халимиса дунияниң барлиқ сәвәплири һечбир ишқа яримайду, кесәлләрни Аллаһ тәала сақайтишни халимиса дунияниң әң уста дохтурлириму сақайталмайду, Аллаһ тәала сақайтишни халиса, һәрхил сәвәпләр билән яки һечбир сәвәп қилмастин сақайтиду. Биз һәрқандақ бир кесәлдин сақийиш үчүн сәвәп қилишқа буйрулған. Сәвәп қилиш дунияниң қанунийити вә Аллаһ тәаланиң әмри. Кесәлләр нормалда дохтурға көрүнүш вә давалиниш билән сақийиду. Амма бәзи кесәлләр

дуа билән, бәзиси сәдиқә билән, бәзиси тәвбә-истиғпар билән сақийип қалиду. Әмәлийәттә, буларниң һәммиси сәвәп даирисигә кириду.

Кесәллик мәйли еғир болсун, яки йеник болсун, инсан һаятида тәкрарлинип туридиған, һечқандақ адәм униңдин халий болалмайдиған нәрсә болуп, униң шәкли, түри һәрхил болиду.

Инсандики әң чоң йоқитиш өлүм болса, тәкрарлинип туридиған кичик йоқитиш кесәлликтур. Чүнки өлүм җандин айрилиш болуп, бу дунийадики һаятлиқ сәһнисидин пүтүнләй йоқилиштур. Амма кесәллик мағдирдин айрилиш болуп, әслигә келиш еһтимали көп болиду. Кесәллик бир тәрәптин өлүмгә охшап кетиду. Чүнки кесәллик инсандики паалийәтчанлиқни өлтүрүп, уни өз һали билән олтурушқа яки йетишқа мәҗбур қилғандәк, өлүм инсанни һәрикәттин пүтүнләй тохтитип уни қәбридә та қиямәткә қәдәр йетишқа мәҗбур қилиду.

Инсанниң бешидин өтидиған нурғун ишлар өлүмгә охшап кетиду. Мәсилән: уйқа, кесәллик дегәндәк. Инсанниң бешидин өтидиған һәрбир һаят басқучи бизгә өлүмни әслитиду. Мәсилән: яшлиқ балилиқниң өлгәнлигини, қерилиқ яшлиқниң өлгәнлигини әслитиду. Лекин инсан һеч ойлап көрмәйду, ибрәт алмайду, өзини өлмәйдиғандәк һис қилиду.

Кесәлни салғучи Аллаһ тәала вә униңдин шипалиқ бәргүчиму Аллаһ тәаладур. Аллаһ тәаланиң кесәлликни ирадә қилишида көплигән һекмәтләр вә сәвәпләр болуп, шуларниң бири инсанниң өз аҗизлиғини һис қилиши вә яратқучиниң қудритигә қайил болуши үчүндур. Аллаһ тәаланиң бизни кесәлгә муптила қилишиниң нурғун сәвәплири болуши мүмкин. Мәсилән: бизни һәқиқәткә қайтуруш, тәкәббурлуқтин ваз кәчкүзүш, кесәлләрниң һалиға йәткүзүш, сәвримизни вә разимәнлигимизни синаш қатарлиқ нурғун сәвәпләр болуши мүмкин.

Аллаһ тәала бизгә өзиниң «әш-Шафий» (шипалиқ бәргүчи) дегән улуқ исми шәрипи билән муамилә қилған чағда, биздә кесәлдин әсәр қалмайду. Аллаһ тәала бәндилиригә һәрхил

йоллар билән шипалиқ ата қилиду. Бәзидә сәвәп қилдуруп шипалиқ бериду, бәзидә әң аддий сәвәп биләнму шипалиқ бериду, бәзидә сәвәпсизму шипалиқ бериду. Аллаһ тәала бәзидә дуа билән, бәзидә тәвбә-истиғпар билән, бәзидә сәдиқә билән нурғун кесәлләргә шипалиқ ата қилиду.

Пәйғәмбәр әләйһиссалам *«кесәллириңларни сәдиқә билән даваланңлар»* дәп көрсәткән. Биздики «сәдиқә балани йәр, тәвбә гунани йәр» дегән сөзниң, әлвәттә, һәқиқәттин дәлили бар.

Өлималардин бири мундақ бир қиссини баян қилиду, «Сәудия Әрәпстанда бир бай бөрәк кесилигә муптила болған болуп, Мисирға бөрәк алмаштуруш үчүн бариду. Мисирниң мәлум бир дохтурханисида ятиду вә бир қизниң бөригини селишқа келишиду. Бөрәк алмаштуруш операцияси башлиништин бурун һелики бай бөригини сатмақчи болған қизни көрүшни тәләп қилиду. Нәтиҗидә, қиз униң һузуриға елип кирилиду. Қиз әмдила он сәккиз яшқа киргән болуп, бай униңдин немә үчүн бөригини сатидиғанлиғини сориғанда, қиз: «Мениң житим ука-сиңиллирим бар, уларниң университетқа кириши вә оқушини давамлаштуруши үчүн пулға еһтияҗимиз бар еди» дәйду. Бай бу қизниң сөзлирини аңлап қаттиқ силкиниду, әмдила уйқудин ойғанғандәк болиду, бөрәк алмаштуруштин ваз кечиду вә қәтъий нийәткә келип операцияни тохтитишни вә бөрәк алмаштуруш үчүн келишкән йүзмиң реал пулни бу қизға бериветип, дәрһал Сәудия Әрәпстанға қайтишни ейтиду. Байниң балилири қаттиқ қаршилиқ көрситип турсиму, бай өзиниң сөзидин янмай қайтип кетиду. Аридин хелә вақит өткәндин кейин, бай дохтурға көрүнүшкә бариду. Тәкшүрүш нәтиҗисидә, байниң бөриги қайтидин ишләшкә башлиған болуп чиқиду. Дохтурлар буниңға ишинәлмәй қалиду. Чүнки улар байни бөрәк алмаштурушқа тәвсийә қилған вә бөрәкниң кардин чиққанлиғини анализлар билән билдүргән дохтурларниң өзи екән» («Лиәннәкә Аллаһ» китап, 76-бәт).

Йәнә бир китапта оқуған бир қиссә есимгә келип қалди. Бу Европида яшайдиған бир мусулман аялниң қиссиси болуп, у

мундақ дәйду: «Мән рак кесилигә гириптар болған болуп, давалаш үнүм бәрмәй, кесәлниң әң ахирқи басқучиға берип қалған едим. Дохтурлар мениң бирқанчә айлиқ өмрүм қалғанлиғини ейтқан еди. Шуниң билән, мән Һәрәмгә берип өмрә қилип, гуналиримниң мәғпирәтлигини тиләй вә өлүмгә тәйярлиқ қилай дәп, Мәккигә бардим. Өмрә қилиш әснасида яшашқа болған үмүтим пәйда болди. Шуниң билән, барлиқ үмүтимни Аллаһ тәалаға бағлап дуа қилдим, кесилимгә шипалиқ тилидим. Мән Һәрәмдин қайтип өйүмгә келип, бирқанчә һәптидин кейин, дохтурға көрүнүшкә бардим. Дохтур бирқанчә анализларни алғандин кейин, өзи һәйранлиқ ичидә маңа кесилим йоқлуғини ейтти. Мәнму дәсләп ишәнмидим . Дохтур қайта-қайта шундақлиғини ейтқандин кейин, Аллаһ тәалаға чин жүригимдин һәмдусана ейттим, сәждә қилиш үчүн намазгаһ издәшкә кириштим».

Аллаһ тәала «әш-Шафий» дегән мубарәк исми билән муамилә қилғанда, сәвәпкә орун қалмайду, чүнки Аллаһ тәала у чағда сәвәпни әмәлдин қалдурған болиду.

Шуңа, сиз чин қәлбиңиздин «я, Аллаһ!», «я, Шафий» дәң! Аллаһ разилиғини көзләп қилған унтулмас яхши әмәллириңизни, Аллаһ тәаланиң мубарәк исим-сүпәтлирини вәсилә қилип Аллаһ тәалаға ялвуруң, Юнус әләйһиссалам қилған мону дуани қилиң: «لَا إِلَهَ إِلَّا أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِيْنَ» **«...(я, рәббим!) Сәндин башқа һәқиқий илаһ йоқтур, сени (жәми камчилиқлардин) пак дәп тәрипләймән, һәқиқәтән өзәмгә зулум қилғучилардин болдум...»** («Әнбия» сүриси, 87-айәтниң бир қисми). Әйюб әләйһиссалам қилған мону дуани қилиң: «أَنِّي مَسَّنِيَ ٱلضُّرُّ وَأَنتَ أَرْحَمُ ٱلرَّاحِمِينَ» **«...Һәқиқәтән маңа бала (йәни кесәл) тәгди, сән шәпқәт қилғучиларниң әң шәпқәтлигисән...»** («Әнбия» сүриси, 83-айәтниң бир қисми).

Ғарға солинип қалған үч киши өзлириниң Аллаһ үчүн қилған әң яхши әмәллирини вәсилә қилип дуа қилғандәк, сизму яхши әмәллириңизни вәсилә қилип дуа қилиң.

«اَلْحَفِيظُ»

(сақлиғучи)

Әгәр сиз һаятиңизниң хәтәргә учришидин яки тән сақлиғиңизниң яхши болалмаслиғидин, яки әһли әвладиңизниң келәчигидин, жирақ жайларға оқушқа кәткән пәрзәнтлириңизниң яман достларға арилишип қелип, туяқ йолларға кирип кетишидин, яки пул-мелиңизниң һалак болушидин әнсирисиңиз, билиңки, сиз Аллаһ тәаланиң «әл-Һәфиз» дегән мубарәк исминиң мәнисини үгинишкә вә униңға болған иманиңизни йеңилашқа муһтаж. Чүнки сизниң һаятиңизни, тән сақлиғиңизни, әһли әвладиңизни, пул-мелиңизни вә һәммә нәрсиңизни зайә болуштин сақлиғучи зат Аллаһ тәаладур. Чүнки Аллаһ тәала «خَيْرُ الْحَافِظِينِ» (әң яхши сақлиғучи), мубарәк исимлирини атап дуа қилған кишини барчә хәтәрләрдин қоғдиғучи заттур, «بِسْمِ اللهِ الَّذِي لاَيَضُرُّ مَعَ اِسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلاَفِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيْعُ العَلِيمُ» йәни *«исмини атиған кишигә асман вә зиминда һечнәрсә зиян йәткүзәлмәйдиған Аллаһниң нами билән башлаймән, Аллаһ һәммини аңлап вә көрүп турғучидур»* (Имам Әһмәд ривайити).

Әлламә Муһәммәд Насир Әссәдий мундақ дегән: «Аллаһниң «әл-Һәфиз» дегән исми униң мәхлуқатни қоғдап туридиғанлиғини, уларниң әһвалини күзитип туридиғанлиғини, хусусән, салиһ бәндилирини гуналардин, һалакәтләрдин сақлайдиғанлиғини, уларға барлиқ һәрикәт вә сүкүнатлирида тамамән меһрибанлиғи билән муамилә қилидиғанлиғини ипадиләйду».

Аллаһ тәала һәқиқәтән бәндилирини қоғдиғучидур. Шуңа биз һәрбир дуаримизда:

«اَللَّهُمَّ احْفَظْنِي مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ وَمِنْ خَلْفِي وَعَنْ يَمِينِي وَعن شِمَالِي وَمِنْ فَوْقِي وَأَعُوذُ بِعَظَمَتِكَ أَنْ أُغْتَالَ مِنْ تَحْتِي»

йәни *«я, Аллаһ! Мени алдимдин, кәйнимдин, оң тәрипимдин, сол тәрипимдин вә үсти тәрипимдин қоғдиғин. Сениң улуқ-луғиңға сиғинип асти тәрипимдин суйиқәсткә учришимдин пана тиләймән»* (ӘбуДавуд ривайити) дәп тиләймиз. Демәк, Аллаһ тәала

сизни алтә тәрипиңиздин қоғдап туриду, сизни өзиңиз һис қилмиған хәтәрләрдин, һалакәтләрдин сақлайду. Чүнки у бәндилиригә толиму меһрибан заттур.

Аллаһ тәала сизниң барлиқ әзалириңизни ағриқ-силақлардин сақлайду. Шуңа биз һәр әтигәндә, ахшамда:

«اَللَّهُمَّ عَافِنِي فِي بَدَنِي، اَللَّهُمَّ عَافِنِي فِي سَمْعِي، اَللَّهُمَّ عَافِنِي فِي بَصَرِي، لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ»

йәни *«Я, Аллаһ! Бәдинимни сақ қилғин. Я, Аллаһ! Көзүмни сақ қилғин. Я, Аллаһ! Қулиғимни сақ қилғин. Һәқиқәтән сәндин башқа илаһий мәбуд йоқтур»* (Әбу Давуд ривайити) дәп дуа қилимиз. Бу дуаниң әһмийити шунчә зорки, навада сиз көрүш вә аңлаш ихтидариңизни йоқитип қойсиңиз, дуния сиз үчүн қараңғулуқ вә жим-житлиқ, һаят сиз үчүн аччиқ болуп кетиду. **«(Һәй, пәйғәмбәр! Уларға) ейтқинки, «ейтип беқиңларчу, әгәр Аллаһ силәрниң қулиғиңларни гас, көзүңларни кор қилип қойса, диллириңларни печатлавәтсә, уларни Аллаһтин башқа қайси илаһ әслигә кәлтүрәләйду?»...»** («Әнъам» сүриси, 46-айәтниң бир қисми). Аллаһ тәала көз, қулақ қатарлиқ әзалириңизни ағриқ вә хәтәрләрдин сақлиғандәк, уларни намәһрәмләргә тикилип қараштәк, ғәйвәткә қулақ селиштәк һарам ишлардин сақлайду. Чүнки навада Аллаһ тәала әзалириңизни һарамдин сақлимиса, сиз гуна-мәсийәтләрдин өзиңизни қоғдап қалалмайсиз, андин қиямәт күни бу әзалириңиз сизниң үстиңиздин гувалиқ бериду, **«Улар дозақниң алдиға кәлгәндә қулақлири, көзлири вә терилири уларниң қилмишлириға гувалиқ бериду»** («Фуссиләт» сүриси, 20-айәт).

Аллаһ тәала сизниң диниңиз вә әқидиңизни сақлайду. Шуңа биз һәрбир дуаримизда, сәждилиримиздә:

«اَللَّهُمَّ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ» *«Я, дилларни башқурғучи Аллаһ! Дилимни диниңға мустәһкәм қилғин»* (Имам Әһмәд вә Һаким ривайити) дәп тиләймиз. Чүнки навада Аллаһ тәала сизниң диниңизни, әқидиңизни вә пикриңизни сақлимиса, сизниң езип кетишиңиз муқәррәр.

Азғунлуқниң йоллири көптур

Бәзи өлималар яшлиғини, өмрини вә барлиғини шәрьий илимгә атап, көп жил оқуп, нурғун нәрсиләрни билгән болсиму, Аллаһ тәала уларниң динини, әқидисини вә пикрини азғунлуқтин сақлимиғанлиқтин, улар езип кәткән. Уларниң бәзиси муртәд болуп кәткән болса, бәзиси бидъәтчи болуп кәткән, йәнә бәзиси оқуғанлирини залимларниң вә мустәмликичиләрниң рәзил мәхсәтлири үчүн ишлитип ахирәтлигини бузуп ташлиған. Гәрчә сизниң диний җәһәттики билимиңиз көп болмисиму, Аллаһ тәалаға лайиғида қулчилиқ қилип келиватисиз, пәриз, важип вә сүннәт әмәллирини жайида ада қиливатисиз, һарам, гуна ишлардин сақлиниватисиз. Чүнки Аллаһ тәала сизниң диниңизни, әқидиңизни вә әхлақиңизни сақлиған. Бу, әлвәттә, катта немәттур. Аллаһ тәала бирсигә өзиниң «әл-Һәфиз» дегән мубарәк исми билән муамилә қилса, уни әйнә шундақ сақлайду вә қоғдайду. Бу чағда бәндә өзи һис қилмиған түрлүк хәтәрләрдин вә һалакәтләрдин сақлинип қалиду. Абдуллаһ Қәсиймий дегән Сәудия Әрәпстанлиқ алим исламни мудапиә қилип, нурғун әсәрләрни язған, болупму униң «ислам вә буддизм» намлиқ китави кәң мусулманларниң алқишиға еришкән, һәтта бәзиләр уни мошу китави арқилиқ «җәннәтниң билетини елип болди» дәп махтиған екән. Әпсуски, бу алим кейинки вақитларда бирдинла өзгирип кәткән вә азғунлуқ патқақлириға петип, муртәдликкичә берип йәткән. Шуниң билән у «мана бу еғир жүк» (йәни ислам әйнә шундақ еғир жүктур) дәп бир китап язған. Бундақ езип кәткән өлималар аз әмәс. Җанабий Аллаһ бундақ ақивәттин җәми мусулманларни сақлиғай, Амин.

Аллаһ тәала «әл-Һәфиз» дегән мубарәк исми билән сизниң диниңизни, әқидиңизни вә һәрнәрсиңизни қоғдайду. Навада Аллаһ тәала сизни қоғдимиса, һимайә қилмиса, сизниң деңиздәк мол илмиңиз, тәқвадар қияпәттики жүрүш-турушиңиз, мусулманчә кийинишиңиз, «Қурьан Кәрим»ни толуқ ядқа алған, «Сәһиһул Бухарий»ни судәк билгән болушиңиз һечнәрсигә әсқатмайду. Шуңа биз Аллаһ тәаланиң «әл-Һәфиз» дегән мубарәк исмини

вә башқа гөзәл исимлирини вәсилә қилип, һемишә униң бизни сақлишини вә қоғдишини тиләшкә муһтаж.

Аллаһ тәала әң яхши сақлиғучидур

«Һәрбир адәмниң алди-кәйнидә Аллаһниң әмри бойичә уни қоғдап туридиған новәтчи пәриштиләр бар...» («Рәъд» сүриси, 11-айәтниң бир қисми). Аллаһ тәала сиз үчүн төрт пәриштини бәлгүлигән болуп, улар Аллаһ тәаланиң әмри билән сизни кечә-күндүзниң балаю-апәтлиридин вә түрлүк хәтәрлиридин қоғдап туриду. Чүнки Аллаһ тәала бизниң һаятимизни хәтәрдин, тенимизни кесәлдин, әқидимизни азғунлуқтин әң яхши вә әң мукәммәл шәкилдә сақлиғучидур. Шуңа биз һәр этигини ризқ ишигини һалал әмгәк билән қеқиш үчүн сиртқа чиқмақчи болғанда, өйдә қалған әһли әвладимизни Аллаһ тәаланиң сақлишиға тапшуруп, «Аллаһқа аманәт» дәймиз. Достлиримиз, туққанлиримиз вә биз яхши көридиған һәрқандақ кишимиз билән хошлашқан чағда, йәнә «Аллаһқа аманәт» дәймиз. Пәрзәнтлиримизни мәктәпкә йолға салғанда, яки жирақ жайларға оқушқа әвәткәндә, «Аллаһқа аманәт» дәймиз. Чүнки динимиз бизни шундақ дейишкә буйриған. Пәйғәмбәр әләйһиссалам: «أَسْتَوْدِعُكُمُ اللهَ الَّذِي لاَتَضِيعُ وَدَائِعُهُ» *«силәрни қоюлған аманәтни қәтъий зайә қиливәтмәйдиған зат — Аллаһқа аманәт қилдим»* дәп дуа қилишни үгәткән (Имам Әһмәд ривайити).

Аллаһ тәала сақлиған кишигә һечким зиян йәткүзәлмәйду

2016-жили Сәудия Әрәпстанлиқ ислам мутәпәккүри әлламә Аиз Әлқәрний Филиппинда суйиқәсткә учриғанда, униң жүригигә қаритип етилған алтә пай оқ уни өлтүрәлмиди. Шу вақиәни нәқ мәйданда елип турған видео көрүнүшидә ашкарә болушичә, әлламә Аиз Әлқәрнийгә оқ атқан киши бир метрлиқ мусапидин

униң жүригигә қаритип алтә пай оқ атқан, әлламә Аиз Әлқәрний тәрәптин һечқандақ қоғдиниш болмиған, шундақ әһвалдиму, у өлүмдин сақ қалған. 1963-жили шу вақиттики Америка рәиси Жон Кениди қәсткә учриғанда, у қоғдалған мәхсус автомобильда кетивататти, әтрапида күчлүк қоғдиғучилири бар еди. Амма Жон Кениди бир пай оқ биләнла өлди.

Әлламә Аиз Әлқәрний суйиқәсттин аман қалғандин кейинки баянатида, «мән әтигәнлик вәзипини (зикир вә дуалиримни) толуқ оқуп йолға чиққан едим» дегән. Бу вақиәлик һәрбир мусулманниң Аллаһ тәаланиң «әл-Һәфиз» дегән мубарәк исминиң мәнисини, әтигән-ахшамлири оқулидиған зикир вә дуаларниң әһмийитини техиму толуқ, техиму чоңқур чүшинивелиши үчүн йетәрлик дәристур. Бизниң үлгимиз һәзрити Муһәммәд әләйһиссалам бизгә әтигән вә кәчтә оқулидиған дуалиримиз ичидә: «بِسْمِ اللهِ الَّذِي لاَيَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ في الْأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَاءِ وَهُوَالسَّمِيعُ الْعَلِيمُ» *«исмини атиған кишигә асман вә зиминда һечнәрсә зиян йәткүзәлмәйдиған Аллаһниң нами билән башлаймән, Аллаһ һәммини аңлап вә көрүп турғучидур»* (Имам Әһмәд ривайити) дегән дуани үч қетим оқушни үгәткән. Пәйғәмбәр әләйһиссалам йәнә Абдуллаһ ибни Аббас рәзийәллаһу әнһумаға мундақ дәп тәлим бәргән: *«әй, бала! Мән саңа бир қанчә сөз үгитип қояй, Аллаһниң әмир-пәрманлириға риайә қилғин, Аллаһ сени қоғдайду; Аллаһ бекиткән чәк-чегариларға әмәл қилғин, Аллаһ саңа ярдәм қилиду; баяшатлиқ күнлириңдә Аллаһни унтумиғин, Аллаһму сени қаттиқ күнлириңдә унтумайду»* (Тирмизий ривайити).

Аллаһ тәала бәндисини қоғдашни халиса, уни һәрхил усуллар билән қоғдайду. Кувәйтлик ислам дәвәтчиси әлламә Абдураһман Сәмийт дегән киши Африкида кишиләрни исламға дәвәт қилиш үчүн 25 жиллиқ һаятини атиди, муһитниң начарлиғи, ичимлик суниң начарлиғи, илан, чаянларниң көплүги, йемәк-ичмәкниң йоқлуғи қатарлиқ нурғунлиған оңушсизлиқларға бәрдашлиқ бәрди, нәччә қетим илан чеқивалди, нәччә қетим ағрип келип дохтурханиларға чүшүп қалди. Амма әң ахирқи нәписини Кувәйтқа қайтип берип, өз өйидә үзди. Аллаһ тәала сақлашни халиса, әйнә шундақ сақлайду.

Аллаһ тәала бәзидә бәндилирини дүшмәнлириниң қоли билән сақлайду. Һекайә қилинишичә, бир күни бирқанчә нәпәр оғри бир аилигә оғриликқа киргән болуп, улар авал бовақ ятқан өйгә кирди, андин бовақни силиққинә елип башқа бир ханиға йөткәп қойди, бу арида бовақ ойғинип кетип қаттиқ жиғлиди. Шуниң билән, бовақниң атиси билән аниси немә болғанду дәп чөчүп орнидин турди вә жүгрәп чиқип бовақ жиғлиған ханиға кирди. Бу чағда оғрилар пурсәтни ғенимәт билип, бовақниң ата-анисиниң ятиғиға кирди. Улар ишикни силиқ тақиветип, әмдила ятақни ахтурайли дәп турған пәйттә, ятақ өйниң торуси жиқилип чүшүп, оғрилар шу жайдила жан беришиду, аилә әзалири болса һәммиси саламәт қалиду. Демәкки, Аллаһ тәала бу аилә кишилирини өйниң астида қелиштин қоғдашни ирадә қилған, оғриларниң әжили йетип кәлгән.

Аллаһ тәала сизни һәрбир дәқиқидә қоғдап туриду

Сизни һәрбир дәқиқидә кимниң қоғдап туридиғанлиғини, һәтта һәрбир дәқиқә ичидә йүзләрчә қетим түрлүк хәтәрләрдин сақлайдиғанлиғини биләмсиз?

Сизгә йеқинлашқан болсиму, сиз техи һис қилмиған вә ойлапму қоймиған нурғунлиған балаю-апәтләрдин, түрлүк хәтәрләрдин сизни қоғдап туруватқан затни биләмсиз? У Аллаһ тәаладур!

Сиз бу қурларни оқуватқан мошу дәқиқиниң өзидә Аллаһ тәала сизни һәрхил хәтәрләрдин нурғун қетим сақлайду. Мәсилән: жүригиңизни тохтап қелиштин, томурлириңизни тосулуп қелиштин, әқлиңизни йоқилип кетиштин, бөрәклириңизни ишләштин тохтап қелиштин, нервиңизни чечилиштин, бешиңизни ағриштин, ашқазиниңизни яридин, пут-қоллириңизни һәрикәтсизликтин, көзиңизни әмалиқтин, қулиғиңизни гасліқтин, тилиңизни тилсизлиқтин вә яман гәпләрни қилиштин сақлайду. Жуқурики әзалириңизниң бирәрсидин чатақ чиқса, сизниң турмушиңиз ғәмкинликкә, күндүзиңиз қараңғулуққа, һаятиңиз

җәһәннәмгә айлинип қалиду. Демәкки, үстимиздики немәтләр наһайити көптур. Аллаһ тәала жуқуриқи әзалиримизниң һәммисини мошу дәқиқиниң ичидә вә кейинки дәқиқиләрниң һәммисидә мошундақ сақлайду. Шуңа, биз һәрбир дәқиқидә Аллаһ тәалаға көпләп миннәтдарлиқ билдүрүп: «Әлһәмду лиллаһ» дейишкә тегишлик.

Аллаһ тәала барчә мәхлуқатини сақлиғучидур

Аллаһ тәала барчә мәхлуқатини түрлүк тәдбир вә чариләр билән қоғдайду, һәрбир мәхлуқатниң өзини қоғдиши үчүн уларға охшаш болмиған қоғдиниш қураллирини ата қилған болуп, кейик вә тошқанға охшаш бәзи һайванларни уларға тез жүгрәш қудритини ата қилиш арқилиқ қоғдайду, калиға охшаш һайванларни уларға үсүш күчини ата қилиш билән қоғдайду, пилға охшаш һайванларни өзиниң йоған бәсти билән дүшмәнлирини қорқутуш ихтидарини ата қилиш билән қоғдайду, иланға охшаш бәзи җанлиқларни җисмиға орунлаштурған зәһәр сайисида қоғдайду, қушларни қанитиға тайинип учушни илһам қилиш билән сақлайду. Буниңдин башқа Аллаһ тәала һәрбир һайванға өзини қоғдаш қуралини вә қудритини ата қилған.

Дуа билән сәвәп бир-биригә зит әмәс

Һәрқандақ яманлиқтин қоғдиниш, хәтәрләрдин сақлиниш вә һәрқандақ ишни әмәлгә ашуруш үчүн сәвәп қилиш интайин зөрүр болуп, бу Аллаһ тәаланиң әмри вә каинатниң қанунийитидур. Сәвәп билән дуа худди қушниң икки қанитиға охшаш зөрүр болуп, у иккиси бизни көзлигән мәнзилләргә йәткүзиду вә келишмәсликләрдин бизни қоғдайду. Үлгимиз вә йолбашчимиз һәзрити Муһәммәд әләйһиссаламниң иш-излирини оқуған адәм билидуки, у зат Аллаһ тәалаға тайиниш билән сәвәп қилиштин ибарәт икки қурални тәң қолланған, һәргиз сәвәпкила ишинип кетип Аллаһ тәалани унтуп қалмиған яки Аллаһ тәалаға тайи-

ниш баһаниси билән сәвәп қилишни қолдин бәрмигән. Пәйғәмбәр әләйһиссаламниң Әбу Бәкри рәзийәллаһу әнһу билән һижрәткә атланған чағда қилған ишлири бизгә буни еник көрситиду. Улар иккиси Мәдинигә һижрәт қилмақчи болуп йолға чиққанда, нурғун мал-дуния бәдилигә уларни мушрикларниң катта башлириға тутуп беридиғанларға пурсәт бәрмәслик үчүн, қәйлулә вақтини (йәни чүштә вақти һәммә адәм азирақ ухлап арам алидиған вақитни) таллиған, андин Мәдинениң йоли болмиған бир йолға қарап илгириләп, сәвир ғариға йошурунған. Йәнә бир тәрәптин Аллаһ тәалаға илтижа қилип дуа қилған вә ишлирини Аллаһ тәалаға тапшурған. Шуниң билән, пәйғәмбәр әләйһиссалам билән Әбу Бәкри рәзийәллаһу әнһу авал сәвәп қилған, андин Аллаһ тәалаға таянған, һәтта уларни издәп кәлгән мушрик қошунлирини ғарниң алдиға йетип кәлгәндә, һәзрити Әбу Бәкриниң бир аз қорққанлиғини көргән пәйғәмбәр әләйһиссалам униңға: *«Я, Әбу Бәкри! Бизни иккила киши дәп ойлап қалдиңму? Яқ, биз үч (йәни Аллаһ биз билән биллә)»* дегән. Нәтиҗидә, Аллаһ тәаланиң һимайиси астида Мәдинигә саламәт барған. «Қуръан Кәрим» пәйғәмбәр әләйһиссаламниң шу чағдики сөзини **«... ғәм қилмиғин, шәксизки, Аллаһ биз билән биллә...»** («Тәвбә» сүриси, 40-айәтниң бир қисми) дегән айәт билән ипадилигән.

«Әсһабул кәһф» өзлириниң иманини сақлаш йолида залим падишаниң көзидин жирақ болушқа бәл бағлиди, андин буниң сәвәвини қилип, өңкүргә сиғинди, андин Аллаһ тәалаға илтижа қилди. Нәтижидә, Аллаһ тәала уларни өңкүрдә 309 жил ухлитип қоюш арқилиқ қоғдиди.

Аллаһ тәала һәқиқий мөмүнләрни чоқум қоғдайду

«Аллаһ (һәқиқий) мөмүнләрни чоқум қоғдайду» («Һәж» сүриси, 38-айәтниң бир қисми) . Шәксиз һәқиқәт шуки, Аллаһ тәалаға иман ейтип, шу иманиға лайиқ яшиған вә әқидисидә мустәһкәм турған, Аллаһ тәаланиң һәқиқий мөмүнләрни қоғдайдиғанлиғиға чин көңли билән ишәнгән мөмүнләрни Аллаһ тәала

чоқум қоғдайду, уларни дүшмәнлириниң яманлиқлиридин вә суйиқәстлиридин сақлайду, уларға ярдәм вә нусрәт ата қилиду. Чүнки Аллаһ тәала һәқиқий мөмүнләрниң мәдәткаридур. Аллаһ тәала мөмүнләрни қоғдимақчи болғанда, уларни түрлүк йоллар вә һәрхил чарә-тәдбирләр билән қоғдайду, бәзидә уларни қурал вә әскәр күчидә үстүн қилиш билән, бәзидә уларни мәнивий қувәт билән, бәзидә капирларниң жүрәклиригә қорқунуч селиш билән қоғдайду. Аллаһ тәаланиң **«...мән капирларниң диллириға қорқунуч салимән...»** («Әнфал» сүриси, 12-айәтниң бир қисми) дегән сөзи буни ипадиләйду. Әпсуски, иман ақизлашқан, әхлақ суслашқан, дунийалиқ ахирәтликни бесип чүшкән, мусулманлиқ шәкилдила қалған, рийакарлиқ барлиқ ибадәтләрниң орнини алған бүгүнкидәк ечинишлиқ әһвал астида, Аллаһ тәаланиң ярдими толиму жирақтур.

«الْوَكِيلُ»
(һамий болғучи)

Һаятта нурғун ишларға күчиңиз йәтмәйдиғанлиғини һис қиливатамсиз? Һаятлиқниң тәһдитлиригә ялғуз тәқабил туруштин ақиз келиватамсиз? Әһли әвлат, пул-мал, тән сақлиқ вә жан қатарлиқ һаятлиқтики әң қиммәтлик байлиқлириңизни қоюлған аманәтни һәргиз зайә қиливәтмәйдиған, күчлүк вә ишәнчилик бир затниң йенида аманәт қоюшни халамсиз?

Ундақта, сиз Аллаһ тәаланиң «әл-Вәкиил» дегән мубарәк исмиға болған имаңиңизни күчәйтиң, бу исимниң мәнисини үгинип, көңлиңизни арам тапқузуң.

«الْوَكِيلُ» (әл-Вәкиил) дегән сөз вакаләтән башқурғучи, вакаләтчи, вәкил дегән мәнини билдүриду.

Аллаһ тәаланиң исми болған «الْوَكِيلُ» – бәндилириниң ишлирини тәсәррүп қилғучи, уларға һамий болғучи, уларниң ризқиға кепил болғучи дегән мәнини билдүриду. Бу мундақ икки түрлүк болиду: бири, умумйүзлүк вәкиллик болуп, бири Аллаһ тәаланиң жанлиқ, жансиз барчә мәхлуқатниң ишлирини башқуруп

туридиғанлиғини билдүриду. Йәнә бири, хас вәкиллик болуп, у Аллаһ тәаланиң йеқин бәндилиригә болған егидарчилиғини, уларниң ишлирини оңайлаштуруп беридиғанлиғини билдүриду.

Аллаһ тәаланиң «الْوَكِيلُ» дегән мубарәк исми «Қурьан Кәрим»дә он төрт орунда кәлгән болуп, «وَكَفَى بِاللهِ وَكِيلًا» **«...Аллаһ саңа йетәрлик таянчитур»** («Ниса» сүриси, 81-айәтниң бир қисми),

«وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ» **«...у һәммә нәрсигә һамийдур»** («Әнъам» сүриси, 102-айәтниң бир қисми), «وَاللهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ» **«...Аллаһ бизниң сөзимизгә гувадур»** («Қәсәс» сүриси, 28-айәтниң бир қисми), «حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ» **«...Бизгә Аллаһ купайә, Аллаһ немә дегән яхши һамий!...»** («әл-Имран» сүриси, 173-айәтниң бир қисми) дегән айәтләр буниң җүмлисидиндур. Имам Бухарий ибни Аббас рәзийәллаһу әнһумадин ривайәт қилған бир һәдистә «حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ» дегән айәтни Ибраһим әләйһиссаламниң Нәмруд тәрипидин отқа ташланғанда, пәйғәмбәр әләйһиссаламниң *«шәк-шүбһисизки, кишиләр силәргә қарши қошун топлиди, улардин қорқуңлар»* дейилгәндә оқуғанлиғини ривайәт қилған («Сәһиһул Бухарий», 4563-һәдис).

Аллаһ тәала чоң-кичик барлиқ ишларни тапшурушқа, һәрбир ишта тайинишқа вә ишәнчә қилип, хатирҗәм болушқа тегишлик йеганә заттур. Сиз қандақла бир ишниң һәл болушини Аллаһ тәалаға тапшурған болсиңиз, униңға чин көңлиңиздин ишәнчә бағлиған болсиңиз, у ишниң һәл болушидин пүтүнләй хатирҗәм болсиңиз болиду. Чүнки сиз у ишни әң ишәшлик, һәммигә қадир биригә тапшурған болисиз. Аллаһ тәала өзи тоғрилиқ мундақ дегән: **«У мәшриқниңму, мәғрипниңму рәббидур, униңдин башқа һечбир илаһ йоқтур, (барлиқ ишиңни) униңға тапшурғин»** («Музәммил» сүриси, 9-айәт). Йәни дин вә дуниялиқ һәрқандақ ишлириң үчүн Аллаһ тәалани вәкил қилип тутқин. Аллаһ тәала бу айәттә бизни «я, Аллаһ! Бу ишимға сени вәкил қилдим, ишлиримни саңа тапшурдум, ишимни өзәң һәл қилип бәргин» дейишкә буйруйду.

Қени ойлап беқиң! Йәр йүзидә Аллаһ тәаладин башқа һәммигә күчи йетидиған, халиғинини қилалайдиған, немини халиса шуни һечбир тосқунлуққа учримастин әмәлгә ашуралайдиған бирини тапаламсиз? Һәргиз тапалмайсиз. Чүнки Аллаһ тәаладин башқа һечким сизни Аллаһ тәаладәк қоғдиялмайду, сизгә Аллаһ тәаладәк ярдәм қилалмайду. Сиз өзиңизни, әһли әвладиңизни, пул-мелиңизни, тән сақлиғиңизни вә қиммәтлик һәрнәрсиңизни Аллаһ тәаланиң һимайә қилишиға тапшурған вақтиңизда нурғунлиған ахири үзүлмәс ғәмләрдин вә әндишиләрдин пүтүнләй хатирҗәм болған болисиз. Нәтиҗидә, тән сақлиғиңизни, арамиңизни вә раһитиңизни сақлап қалған болисиз.

Ишларни Аллаһқа тапшуруш аманлиқтур

Аллаһ тәалаға тайиниш вә ишларни униңға тапшуруш қәлбниң әмәллиридин болуп, қәлбниң әмәллири мәртивә вә дәриҗә җәһәттә бәдәнниң әмәллиридин, әлвәттә, жуқуридур. Мәлумки, қәлбниң әмәллири: тәқвалиқ, Аллаһ тәалани вә пәйғәмбәр әләйһиссаламни сөйүш, Аллаһ тәалаға тайиниш (тәвәккәл қилиш) қатарлиқлардур. Бәдәнниң әмәллири: таһарәт елиш, намаз оқуш, һәҗ вә өмрә қилиш, ата-анисиниң хизмитини қилиш қатарлиқлардур. Аллаһ тәалаға таянғанлиқ өзини мислисиз күчлүк қорған ичигә алғанлиқ болуп, бу қорғанниң ичидә болғанлар һаятниң боран-чапқунлиридин, дунияниң хейим-хәтәрлиридин, дүшмәнләрниң һийлә-микирлиридин қоғдинип қалиду.

«Қурьан Кәрим» сизгә «فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا» **«...(барлиқ ишиңни) униңға тапшурғин»** («Музәммил» сүриси, 9-айәтниң бир қисми) йәни өзәңни, қиммәтлик һәрнәрсәңни вә һәммә ишиңни Аллаһқа тапшурғин, Аллаһни вәкил тутқин дәп буйруйду. Сиз чин қәлбиңиздин Аллаһ тәалаға таянған вә ишлириңизни униң бир тәрәп қилишиға тапшурғанла екәнсиз, Аллаһ тәала һәргизму сизни наүмүт қоймайду, һәргизму сизни ташливәтмәйду. Чүнки Аллаһ тәала бизгә **«маңа тайиниңлар вә ишлириңларни маңа**

тапшуруңлар» дәп туруп, қандақму бизгә вә ишлиримизға егә болмисун?! Бундақ болуши мүмкин әмәс!

Аллаһқа тапшуруш дегәнлик жим олтуруш дегәнлик әмәс

Навада сизгә дунияниң падишалиридин яки рәис жумһурлиридин бири «ишиңға мени вәкил қилғин, уни маңа тапшурғин, мән һәл қилип беримән» яки «палани залимдин алалмиған һәққиңни маңа тапшурғин, мән елип беримән» десә, сиз бу вәдидин шәклинәмсиз? Һәргиз шәкләнмәйсиз. Аләмләрниң рәбби, падишаларниң падишаси вә һәмминиң егиси болған Аллаһ тәала сизгә **«Һеч өлмәйдиған, мәңгү һаят туридиған Аллаһқа таянғин...»** («Фурқан» сүриси, 58-айәтниң бир қисми) йәни ишиңни маңа тапшурғин, һәққиңни елишқа мени вәкил қилғин десә, сиз бу вәдигә ишәнмәмсиз? Яки униңдин шәклинәмсиз?

Навада биз ишлиримизни Аллаһ тәалаға тапшурғандин кейинму у ишлар көңлимиздикидәк болмиған болса, чатақ йәнила өзимиздә болған болиду. Чүнки Аллаһ тәалаға тайиниш дегәнлик «болса болар, болмисиму мәйли» дегән мәнидә толуқ ишәнчә болмиған һалда қилған тәвәккәл нәтижә бәрмәйду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам буни ипадиләп мундақ дегән: *«әгәр силәр Аллаһқа һәқиқий таянсаңлар (тәвәккәл қилсаңлар) Аллаһ силәрни учарқанатларни ризқландурғандәк ризқландуриду. Учарқанатлар әтигәндә ач қосақ чиқип кетип, кәчтә тоқ қайтип келиду».* Бу һәдис бизгә тәвәккәлниң қандақ болидиғанлиғини үгәткән болуп, сәвәп қилмастин тәвәккәл қилишниң һечнәрсигә пайдиси йоқ екәнлигини вә тәвәккәл қилғандиму еғизиниң учида яки толуқ ишәнчә қилмиған һалда қилинған тәвәккәлниң нәтижә бәрмәйдиғанлиғини ипадиләйду. Чүнки бу һәдисниң «учарқанатлар әтигәндә ач қосақ чиқип кетип, кәчтә тоқ қайтип келиду» дегән қисми учарқанатларниң «үзүм пиш, ағзимға чүш» дәп угисида ризқ күтүп ятмайдиғанлиғини вә ризқини тепиш үчүн таң сәһәрдила һаят мужадилисигә атлинидиғанлиғинини, бир күн кәчкичә ризқ йолида ишләйдиғанлиғини ипадиләйду.

Толиму әһмийәтлик дуа

Пәйғәмбәр әләйһиссалам бизгә мону дуани һемишә оқушни үгәткән: «اَللّٰهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ» *«Я, Аллаһ! Сени яд қилишимға, саңа шүкүр қилишимға вә саңа убдан бәндичилик қилишимға ярдәм қилғин»* (Имам Әһмәд ривайити). Бу дуани оқушни күндилик муһим ишлиримизниң бириғә айландурувелишқа тегишлик. Чүнки мабада Аллаһ тәала сизгә ярдәм қилмиса жуқуриқи әмәлләрни қилалмайсиз. Аллаһ тәала сизгә ярдәм қилмиса вә мәдәт бәрмисә дуния вә ахирәттә зиян тартисиз.

Әлламә ибни Қәййим Җәвзи мундақ дегән: «Шәйхулислам ибни Тәймиййә дегәнки, әң пайдилиқ дуа Аллаһниң разилиғиға еришишимизгә ярдәм қилишини тиләштур. Мән бу дуани «Фатиһә» сүрисидики **«саңила ибадәт қилимиз вә сәндинла ярдәм тиләймиз›** («Фатиһә» сүриси, 5-айәт) дегән айәттә таптим». У йәнә мундақ дәйду: «қәлб рия билән кибирдин ибарәт икки хил кесәлгә гириптар болиду. Әгәр вақтида давалимиса қәлб өлиду. Рияниң шипаси «إِيَّاكَ نَعْبُدُ» **«саңила ибадәт қилимиз»** дегән айәт, кибирниң шипаси «وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» **«сәндинла ярдәм тиләймиз»** дегән айәттур. Шәйхулислам ибни Тәймиййә «إِيَّاكَ نَعْبُدُ» дегән айәт рияни, «وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» дегән айәт кибирни дәпни қилиду дегән сөзни наһайити көп дәтти».

Ишларни Аллаһқа тапшуруш ибадәттур

Аллаһ тәалаға дуа қилиш, униңдин һаҗәтлиримизни тиләш ибадәт болуп, ибадәт болғандиму әң сәмимий вә әң ихласлиқ ибадәттур. Чүнки ибадәт қилиштин болған асаслиқ мәхсәт Аллаһ тәаланиң алдида өзимизниң аҗизлиғини вә һаҗәтмән екәнлигини изһар вә ипадә қилиштур. Бу мәхсәт дуада әң образлиқ ипадисини тапиду. Аллаһ тәала сизниң униңға һәрдайим илтиҗа қилишиңизни яхши көриду вә сиздин шуни тәләп қилиду. Аллаһ тәала бизгә **«...маңа дуа қилиңлар, дуариңларни иҗабәт қилимән...»** дәп буйруған, андин **«шәксизки, мениң иба-**

дитимдин чоңчилиқ қилип баш тартидиғанлар хар һалда җәһәннәмгә кириду» («Ғафир» сүриси, 60-айәтниң бир қисми) дәп агаһландурған. Мупәссирләр айәттики «ибадәт»тин дуа мәхсәт қилинидиғанлиғини баян қилиду. Демәк, Аллаһ тәала өзигә дуа қилип һаҗәтлирини тилигән бәндилирини яхши көриду, уларға ибадәт қилғанниң совавини бериду. Дуа қилип һаҗәтлирини тиләштин өзини беһаҗәт һесаплиғанларни яман көриду.

Ундақта, сиз өзиңизниң аҗизлиғини вә Аллаһ тәалаға муһтаҗ екәнлигиңизни изһар қилған һалда барлиқ һаҗәтлириңизни Аллаһ тәалаға сунуң. Чүнки сизниң барлиқ арзу-арманлириңиз Аллаһ тәала билән рояпқа чиқиду, барчә һаҗәтлириңиз Аллаһ тәала билән һәл болиду, һәрқандақ қорқунчиңиз Аллаһ тәала билән аманлиққа айлиниду.

Аллаһ тәалаға тайиниш һаятниң оксигенидур

Сақлиқ-кесәллик, байлиқ-намратлиқ, хошаллиқ-ғәмкинлик, тарлиқ-азадичилик вәһаказа... Һәрқандақ әһвалда Аллаһ тәалани унтумаң, һәммә әһвалда униңға тайиниң. Чүнки Аллаһ тәалаға тайиниш һаятниң оксигенидур. Навада Аллаһ тәала көзиңизни жумулуштин тосап қойса, қурғақлишиш сәвәплик ағрип кетиду. Әгәр тилиңизни тетиштин мәһрум қилса, һаятниң ләззити йоқилиду. Әгәр жүригиңизни соқуштин тохтитип қойса, һаятиңиз ахирлишиду. Шуңа сиз Аллаһ тәалани бир дәқиқиму унтумаң, сақлиғиңизни униңға тапшуруң, жүригиңизниң соқушини, томурлириңизда қанниң айлинишини, йегән, ичкәнлириңизниң бәдиниңиз ичидә тосқунсиз йөткилип турушини, әзалириңизниң һәрикәт қилип турушини Аллаһ тәалаға тапшуруң вә бу ишларниң Аллаһ тәаланиң илкидә екәнлигини һәргиз әстин чиқарма.

«Аллаһ маңа купайидур» дәң

Бәзи кишиләр сизниң роһиңизни чүшүрүш, һиссиятиңиз билән ойнишиш, ишәнчиңизни аҗизлитиш үчүн болмиғур хәвәрләрни елип келиду, сизни техи кәлмигән келәчәктин қорқутиду. Сиз шундақ әһвалларға дуч кәлгәндә, чин көңлиңиздин: «حَسْبِيَ اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ» «маңа Аллаһ купайә, Аллаһ немә дегән яхши һамий!» - дәң. Шу чағдила Аллаһ тәаланиң пәзли вә рәһмити сизни қоршайду, зиян-зәхмәт сиздин жирақлишиду. Халисиңиз мону айәтни оқуп тәпәккүр қилиң: **«Улар (шундақ затларки, бир қисим) кишиләр уларға: ‹шәк-шүбһисизки, кишиләр силәргә қарши қошун топлиди, улардин қорқуңлар» дегәндә, бу сөз уларниң иманини күчәйтти. Улар: «бизгә Аллаһ купайә, Аллаһ немә дегән яхши һамий! - деди. Шуниң билән, улар Аллаһниң немити вә пәзли билән (бәдри ғазитидин) һечқандақ зиян-зәхмәткә учримай қайтип кәлди. Улар Аллаһниң разилиғини издиди. Аллаһ катта пәзил егисидур»** («әл-Имран» сүриси, 173,174-айәтләр).

Қайил қиларлиқ сәвәп

Немә үчүн Аллаһ тәалаға тайиниш купайә қилиду? Буниң сәвәвини биләмсиз? Буниң сәвәви шуки, Аллаһ тәала асман, зимин вә уларниң арисидики һәммә нәрсиниң егисидур. **«Асманлардики вә зиминдики нәрсиләрниң һәммиси Аллаһниңдур, һәммә ишни башқурушқа Аллаһ йетәрликтур»** («Ниса» сүриси, 132-айәт). Сиз қорқидиған ишлар Аллаһ тәаланиң илкидә әмәсму? Сиз қутулуп болалмиған кесәл Аллаһ тәаланиң башқурушида әмәсму? Ундақта, сиз һәммә ишиңизни Аллаһ тәалаға тапшуруң, қорқунучлардин вә ағриқлардин халас болушни униңдин тиләң, йетәрлик сәвәпләрни қилиш билән биргә Аллаһ тәалаға ишәнчә қилиң. Аллаһ тәала һәммигә қадир әмәсму?

Әлвәттә, шундақ. **«Аллаһ һәммә нәрсини яратқучидур, һәммә нәрсигә һамийдур»** («Зумәр» сүриси, 62-айәт).

Бир салиһә аял ялғуз оғлини чәт әлгә оқушқа әвәтмәкчи болиду, амма чәт әлләрдә яман муһит вә яман достлар сәвәплик бәзи яшларниң динимизниң әқидисидин в әхлақидин жирақлишип зайә болуп кәткәнлигини аңлап қаттиқ әнсирәйду. Әвитәй десә оғлиниң зайә болуп кетишидин қорқиду, әвәтмәй десә оғли чиң туруввалиду һәм бәзи ишлар уни оғлини чәт әлгә әвәтишкә мәҗбур қилиду. Аял көп ойлап ахир әвәтиш қарариға келиду, «Я, Аллаһ! Оғлумни саңа тапшурдум, униңға сени вәкил қилдим, сән униңға һамий болғин» дәп қаттиқ дуа қилип, уни Аллаһ тәаланиң һимайисигә тапшуриду. Шу күндин етибарән намизиниң бир қисмини оғлиға дуа қилишқа атайдиған болиду. Әтигән-ахшамлири Аллаһ тәалаға дуа қилип, оғлини қоғдишини тиләйду. Ахир оғул оқушини нәтиҗилик түгитиш билән биргә бәш вақ намазға мечиттин қалмайдиған, сәһәрлири тәһәҗҗуд оқушни тәрк әтмәйдиған, анисиға бурунқидинму бәкирәк көйүнидиған болуп қайтиду. Йәни оғул анисиниң дуаси вә Аллаһ тәаланиң һимайиси астида бурунқидинму диндар болуп қайтиду. Қандақму шундақ болмисун? Аял оғлини аләмләрниң рәбби вә һәмминиң егиси болған қудрәтлик Аллаһ тәалаға аманәт қилған вә кечә-күндүз униңға ялвуруп дуа қилған турса, Аллаһ тәала қоюлған аманәтни һәргиз зайә қиливәтмәйдиған зат турса, аялниң тилиги қандақму иҗабәт болмисун?!

Сиз жирақтики пәрзәнтлириңизниң зайә болуп кетишидин әнсирәйдиған һәрқандақ нәрсиңизни Аллаһ тәалаға аманәт қилиң, униң һимайисигә тапшуруң, чин көңлиңиздин униңға ишәш қилиң. **«Аллаһқа таянғин, Аллаһ саңа йетәрлик таянчидур»** («Ниса» сүриси, 81-айәтниң бир қисми). Аллаһ тәаладинму яхши вә униңдинму ишәнчилик таянча барму?!

«الْغَفُورُ»

Әл-Ғәфур

Гуналириңиз вә хаталиқлириңиз роһиңизниң сүзүклүгини ғувалаштуруп қойдиму? Һозуриңизни бузуп қойдиму? Виждиниңиз азаплиниватамду? Гуналириңиз сәвәплик ибадәтлириңиздин, дуалириңиздин вә намизиңиздин һузур-һалавәт алалмайватамсиз?

Сиз расттинла үстиңиздики бу еғир жүктин қутулушни халамсиз? Виждиниңизни раһәтлитишни, роһиңизни сүзүк қилишни истәмсиз?

Ундақта, сиз Аллаһ тәаланиң «әл-Ғәфур» дегән мубарәк исминиң мәнисини чүшинишкә, Аллаһ тәаланиң мәғпиритигә болған һажитиңизни билишкә муһтаж.

Роһиңизниң гуна билән азаплиниши жисмиңизниң кесәл билән азаплинишидин еғир болиду. Сиз гуна билән һузурланған вақтиңизда роһиңиз билән виждиниңиз азапланған болиду. Чүнки гуналириңиз роһиңизни зинданға охшаш бир тарчилиққа мәһбус қилип қойиду. Сиз Аллаһ тәаланиң «әл-Ғәфур», «әл-Ғәффар», «әл-Ғафир» дегән мубарәк исимлириниң мәнилирини билгән вақтиңизда, бирдинла кәңчиликкә чиқип қалғандәк, дәрдиңизгә дава тапқандәк болуп қалисиз.

«Әл-Ғәфур» - гунани йөгигүчи вә әпу қилғучи, «әл-Ғәффар» - гуналарни наһайити бәк мәғпирәт қилғучи, «әл-Ғафир» - мәғпирәт қилғучи дегән мәнини билдүриду.

Аллаһ тәала һәммә гуналарни мәғпирәт қилғучидур

Аллаһ тәаланиң бу мубарәк сүпәтлириниң әң образлиқ тәҗәллисини пәйғәмбәр әләйһиссаламниң вә саһабиларниң тәржимиһаллирини варақлап көргинимиздә очуқ көримиз. Өмәр ибни Хәттаб рәзийәллаһу әнһу мусулман болуштин бурун ислам диниға әң қаттиқ өчмәнлиги билән тонулған шәхс еди. У мушриклардин қорқуп, йошурун иман ейтқан кишиләрни қаттиқ азаплатти, һәтта өзиниң бир дедигини иман ейтқанлиғи үчүн шун-

дақ қаттиқ қамчилиғанки, «уруштин һерип қалмиған болсам, сени урушни тохтатматтим» дегән. Мусулманлар униң иман ейтишидин пүтүнләй үмүтсиз еди, һәтта бәзиләр «Өмәрниң ешиги иман ейтса ейтидуки, Өмәр иман ейтмайду» дейишкән еди. Аллаһ тәала Өмәр ибни Хәттабниң қәлбини исламға һидайәт қиливеди, униң барлиқ гуналири өчүрүлди, у өзиниң адиллиғи вә һәққанийлиғи билән «фаруқ» (һәқ билән наһәқни айриғучи) дегән катта унванға сазавәр болди.

Халид ибни Вәлид мушрик қошунлириниң толиму истедатлиқ командани еди. Уһуд урушида тағда истиһкамда турған ислам қошунидин Абдуллаһ ибни Жубәйр қатарлиқ саһабиларниң шеһит болушиға вә ислам қошунининң мәғлуп болушиға сәвәп болған, әң яман болғини пәйғәмбәр әләйһиссаламниң мубарәк бешининң ярилинишиға, чишлириниң чүшүшигә сәвәп болған еди. Халидниң иман ейтиши билән униң барлиқ қилмишлири вә гуналири өчүрүлди, у болса «Аллаһниң қиличи» дегән катта унванға сазавәр болди.

Аллаһ тәала тәвбә билән һәрқандақ гунани мәғпирәт қилиду

Бир адәм гуналириға қаттиқ пушайман қилған һалда, пәйғәмбәр әләйһиссаламниң һузуриға келип: *«Барчә гуналарниң һәммисини қилған, гуна ишлардин бирәрсиниму тәрк әтмигән бир адәм үчүн тәвбә қилишқа пурсәт барму?» - дәп сориди. Пәйғәмбәр әләйһиссалам униңдин: «Иман ейттиңму?» - дәп сориди, адәм: «Аллаһтин башқа һечқандақ илаһ йоқлуғиға, униң һечбир шериги йоқлиғиға вә сениң һәқ пәйғәмбәр екәнлигиңгә гувалиқ беримән» деди. Пәйғәмбәр әләйһиссалам униңға: «һә-ә (йәни саңа тәвбә қилиш пурсити бар), яхши әмәлләрни қилғин, гуна ишларни тәрк әткин, шундақ қилсаң, Аллаһ гуналириңниң һәммисини яхши әмәлләргә айландуриду» деди. Адәм: «барлиқ хиянәтлиримни вә гуналиримни мәғпирәт қиламду?» - дәп сориди. Пәйғәмбәр әләйһиссалам униңға: «хиянәтлириңни вә гуналириңни мәғпирәт қилиду» деди* (Имам Тәбараний «әл-Муъжимул кәбир»дә ривайәт қилған).

Тәвбә қилсиңиз Аллаһ таала сизни яхши көриду

«Аллаһ көпләп тәвбә қилғучиларни дост тутиду, пакланғучиларни дост тутиду» («Бәқәрә» сүриси, 222-айәтниң бир қисми). Бир күни әсирләрниң арисида бир аял өзиниң кичик балисини издәп жүрүп уни ахир тапиду вә толуп ташқан сөйгүси билән уни көксигә бесип қанғучә сөйиду. Саһабилар буни көрүп туратти. Пәйғәмбәр әләйһиссалам шу чағда уларға: *«Аллаһ бәндисиниң тәвбә қилғанлиғиға мошу аялниң балисини тапқанлиғиға хошал болғандинму бәк хошал болиду»* дәйду (Муслим ривайити). Сиз немигә күтүп турисиз? Дәрһал тәвбә қилиң вә Аллаһ тааланиң сөйгүсигә сазавәр болуң.

«أَسْتَغْفِرُ اللهَ» (Аллаһтин мәғпирәт тиләймән) дәң. Буни тилиңизниң учидила әмәс, бәлки чин қәлбиңиз, роһиңиз, барчә һиссиятиңиз вә әқлиңиз билән дәң. Навада сиз чин гуналириңизға растинла пушайман қилип, чин жүригиңиздин «أَسْتَغْفِرُ اللهَ» десиңиз, сизниң деңизниң көпүгидәк көп гуналириңиз болсиму Аллаһ таала чоқум мәғпирәт қилиду. Аллаһ таала тәвбә билән барлиқ гуналарни, һәтта мушриклик гунаниму мәғпирәт қилиду. Әбу Суфьян, Сәфван ибни Умәййә, Икримә ибни Әбу Жәһл, Әмр ибни Ас қатарлиқларниң тағдәк еғир гуналириниму мәғпирәт қилған рәһим-шәпқәтлик Аллаһ сизниң барлиқ гуналириңизни, әлвәттә, мәғпирәт қилиду. Жуқуриқи кишиләр Аллаһ таалаға бутларни шерик кәлтүрүш, исламға қарши уруш қилиш, саһабиларни өлтүрүш қатарлиқ әң еғир вә әң чоң гуналарни садир қилған еди. Амма уларниң иман ейтиши вә сәмимий тәвбә қилиши билән уларниң гуналири пүтүнләй жуюлди, улар болса үлгилик саһабилардин болуп қалди.

Аллаһ таала мәғпирәт қилишни яхши көриду

Аллаһ таала бәндилириниң гуналирини түрлүк йоллар билән мәғпирәт қилиду. Тәвбә билән мәғпирәт қилиду. Бәндиниң «أَسْتَغْفِرُ اللهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ، وَأَتُوبُ إِلَيْهِ» **«өзидин башқа һәқиқий илаһ болмиған, һемишә һаят туридиған вә һәммини**

идарә қилип туридиған улуқ Аллаһтин мәғпирәт тиләймән» дәп, сәмимий тәвбә қилиши униң гуналириниң мәғпирәт қилиниши үчүн йетәрликтур.

Аллаһ тәала бәзи гуналарни яхши әмәлләр сайисида мәғпирәт қилиду **«...Шәксизки, яхши ишлар арқилиқ яман ишлар жуюлиду...»** («Һуд» сүриси, 114-айәтниң бир қисми).

Аллаһ тәала бәндиниң бешиға кәлгән бала-қаза биләнму униң гунасини мәғпирәт қилиду. Пәйғәмбәр әләйһиссалам мундақ деган *«Мөмүн адәмниң өзигә, пәрзәнтлиригә, пул-мелиға кәлгән бала-қаза униң гуналириниң мәғпирәт қилинишиға сәвәп болиду»* (Тирмизий ривайити).

Кечә-күндүз әң көп тәкрарлашқа тегишлик сөз қайси биләмсиз? Шәксизки, у «أَسْتَغْفِرُ اللهَ»дур. Қиямәт күни «намә әмәл» дәптириңиздә тәвбә-истиғпарниң көп тепилиши сизни бәхитлик қилишқа йетәрликтур. Чүнки пәйғәмбәр әләйһиссалам: *«намә әмәлидә истиғпар көп тепилған киши немә дегән бәхитлик-һә!»* дегән (Ибни Мажә ривайити).

Аллаһ тәаланиң мәғпиритидин һәргиз үмүтсизләнмәң

Һәрқандақ чоң вә көп гуналириңиз болсиму, Аллаһ тәалаға илтижа қилип, сәмимий тәвбә қилсиңиз вә тоғра йолға кирсиңиз, Аллаһ тәала сизниң барлиқ гуналириңизни, әлвәттә, мәғпирәт қилиду. Шуңа сиз һәргиз үмүтсизләнмәң вә тәвбә қилишни ташлимаң. Аллаһ тәала мундақ дегән **«(Һәй, пәйғәмбәр! Гуна қиливерип) өзигә угал қилған бәндилиримгә ейтқинки, силәр Аллаһниң рәһмитидин үмүтсизләнмәңлар. Аллаһ һәқиқәтән (тәвбә қилған кишиләрниң) барлиқ гуналирини мәғпирәт қилиду. Шүбһисизки, Аллаһ наһайити мәғпирәт қилғучидур, наһайити меһрибандур»** («Зумәр» сүриси, 53-айәт).

Муһәммәт ЙҮСҮП

Аллаһниң гөзәл исимлири

Муһәррир: Ялқун Нурузов
Дизайн: Зульфия Султанова
Тех.муһәррир: *Шахназ Якупова*

Бесишқа 27.07.2022-ж қол қоюлди
Һәрип түри: Times New Roman
Һәҗими: 10,5 б.т
Тарилими: 1000 данә

«МИР» нәшрият өйи
Алмута шәһири, Жибек Жолы кочиси, 64
Тел. (+7 727) 273-39-89, 328-12-66